

Nagy Lajos Imre

HAGYOMÁNY ÉS ÚJÍTÁS – MAGYAR ÉREMMŰVÉSZET

(értekezés)

TRADÍCIONÁLIS ÉS ÚJSZERŰ LEHETŐSÉGEK AZ ÉRMÉSZETBEN

(mestermunka – éremsorozatok)

témavezető

Péter Vladimír DLA

egyetemi tanár

Munkácsy-díjas ötvösművész, Érdemes Művész

MAGYAR IPARMŰVÉSZETI EGYETEM

DOKTORI ISKOLA

BUDAPEST

2005

HAGYOMÁNY ÉS ÚJÍTÁS – MAGYAR ÉREMMŰVÉSZEZET.....	5
TRADÍCIONÁLIS ÉS ÚJSZERŰ LEHETŐSÉGEK AZ ÉRMÉSZETBEN.....	94
SZAKMAI ÉLETRAJZ	158
TÉZISEK.....	174
THESES.....	186
TARTALMI ÖSSZEFOGLALÓ.....	197
ABSTRACT.....	200

HAGYOMÁNY ÉS ÚJÍTÁS – MAGYAR ÉREMMŰVÉSZET

I. AZ ÉREMRŐL, ÉRMÉSZETRŐL ÁLTALÁBAN	5
II. A TRADÍCIÓ ÉS AZ ÚJÍTÁS KÉRDÉSE A (KÉPZŐ)MŰVÉSZETBEN	9
III. AZ ÉREMMŰVÉSZET MINT TÖBB EZER ÉVES HAGYOMÁNY	22
IV. A MAGYAR ÉREMMŰVÉSZET TRADÍCIÓJA	31
IV.1. A MAGYAR ÉRMÉSZET GYÖKEREI	31
IV.2. A MODERN MAGYAR ÉREMMŰVÉSZET MEGSZÜLETÉSE	38
IV.3. A MAGYAR ÉREMMŰVÉSZET 1945-TŐL 1990-IG	44
V. ÉRMÉSZETÜNK AZ EZREDEVÉGEN ÉS NAPJAINKBAN	50
V.1. A HANYATLÁS KORA?	50
V.2. NÉHÁNY KIEMELKEDŐ KORTÁRS MAGYAR ÉREMMŰVÉSZ	55
V.3. A MAGYAR ÉREMMŰVÉSZET NEMZETKÖZI KAPCSOLATAI	57
JEGYZETEK	59
KÉPJEGYZÉK	73
IRODALOMJEGYZÉK	77

I. AZ ÉREMRŐL, AZ ÉRMÉSZETRŐL ÁLTALÁBAN

Az érmekről több ezer éve kialakult sztereotípiáink vannak: az érem nem más, mint olyan kis fémkorong, amelynek mindkét (esetenként csak az egyik) oldalán kis dombormű van. Az érmészet szabályrendszere, szigorú formai követelményei nagy hatásfokkal hagyományozódtak tovább, élnek, hatnak napjainkban is.

Azonban az érmészetben is mindenféle korstílus nyomon követhető, a „változatlanág” még nagyon felszínes megközelítés esetén sem lehet érvényes megállapítás. A kis fémkorong domborművein megjelentek a görög és a római művészetre jellemző, majd a bizánci, a román, a gótikus, a reneszánsz, a barokk, a klasszicista stílusjegyek, aztán a 20. századi szecesszió és a különböző izmusokon keresztül az avantgárd, a pop art, az op art, a koncept, a posztmodern művészet jellegzetességei. Az újító irányzatok minden műfajban mind-mind a régi formarend fellazulását, folyamatosan újabb és újabb eredeti megoldások kidolgozását hajszolták, hajszolják. Ez természetesen az érmészetet sem hagyta, hagyja érintetlenül.

Érmészetrel foglalkozni akár régebben, talán még a reneszánsz idején sem jelentett, de napjainkban sem jelent nagy vihart, látványos sikert vagy bukást kiváltó-okozó tevékenységet. Az új magyar forgalmi pénzérme tervezésére kiírt nyilvános és jelíges pályázat, amelyet már a rendszerváltozás után, 1991. június 26-án, sajtó útján tett közzé a Magyar Nemzeti Bank, okozott ugyan némi felzúdulást, mivel ez a pályázat végül is nem hozta meg a várt eredményt, a díjnyertes pénzérméink nem mondhatók igazán sikerülteknek.¹ Mégis 1993. tavaszán, nyarán forgalomba hozták a különböző címletű érméket. Hamar megszoktuk, hogy olyanok, amilyenek. Tervezőik akkor sem voltak ismert művészek, azóta sem lettek azok. (Előlap: Kósa István, hátlap: Bartos István)²

1. Athéni tetradrachma, i.e. 510, ezüst, vert (előlap, hátlap)

2. II. Philipposz tetradrachmája, i.e. 356 körül, ezüst, vert (előlap)

3. Leone Leoni: Michelangelo érem, 1560, bronz, vert (előlap, hátlap)

4. Gáti Gábor: A kopasz énekesnő, 1993, bronz, vas, ø100mm

5. Kósa István és Bartos István: 20 Forint, 1993, réz-nikkel-cink ötvözet, ø26,3mm

Az érmészet, az éremművészet valahogy nincs benne elevenen a „köztudatban”, még akkor sem, ha kézzelfogható közelségben van.

Ha a művészettörténeti irodalmat áttekintjük, szinte minden korban a festészet és a festők primátusát láthatjuk. A legismertebb, a legsikeresebb és leghírhedtebb képzőművészek kétségtelenül a festők közül kerültek s kerülnek ki. A leghíresebb gyűjtemények, galériák anyaga is főleg festményekből áll. Természetesen érmekeket is lehet gyűjteni, és vannak is nagy éremgyűjtemények pénzérmékből és művészi érmekekből egyaránt. Az éremgyűjtés talán a legrégebbi szenvedélyek közé tartozik. Már az ókori görögök és rómaiak is gyűjtöttek, az egyik leghíresebb Petrarca éremgyűjteménye volt, amely elsősorban római császári érmekekből állt. A reneszánsz humanistáinak hatására az itáliai főúri udvarokban divattá vált az antik érmekegyűjtése. A Mediciek, az Esték, a Sforzák, a Gonzagák (és mások: pl. II. Pál pápa) kedvenc időtöltése lett a gyűjtemények rendezése, az egyes példányok meghatározása, megmérése. Ismert, hogy gyűjtött antik érmekeket Bandinelli, Michelangelo, Sodoma is.³ Bizonyára mindez hatással volt a kor művészetére, az antik „minták” nyomán pedig ez idő tájt szinte minden művész – festő, szobrász, építész – készített érmet, Leon Battista Albertitől Andrea del Verrocchioig. Az első igazi emlékérmét Padova ura, II. Francesco di Carrara verette 1390-ben. Korábban, az ő udvarában élt Petrarca⁴ is. A festők gyakran mintáztak modelljükről viaszban kis domborművet (érmet), amelyet emlékeztetőként aztán felhasználtak a portré festésénél. Ezekről a mintákról gyakran öntöttek bronzot is. (Közismert tény, hogy Tiziano II. Lajos királyunk portréját egy emlékérmé felhasználásával festette.) A legszebb reneszánsz érmének Filippino Lippi Lucrecia Borgiáról készített érmét tartják.⁵

Az éremvessző művészek már igen korán, az i.e. 5. század végén, a 4. század elején Szicíliaiban feltüntették nevüket, névjegyüket az érmekeken. A szürakuszai tetradrachmán EYAIN (Euainetosz) neve szerepel. Rajta kívül még négy-öt érmész nevét is feljegyezték a kutatók a szürakuszai érmekeket tanulmányozva.⁶

6. Niccolo di Francesco (Forzore) Spinelli: Lorenzo de Medici, bronz, öntött (előlap)

7. G. Paladino: II. Pál, a Jó Pásztor, 1470 körül, bronz, vert, ø43mm (előlap, hátlap)

8. II. Francesco di Carrara emlékérmé, 1390, bronz, vert (előlap, hátlap)

9. II. Lajos emlékérmé, 1525, ezüst, vert, ø27mm (előlap)

10. Szürakuszai dekadrachma, i.e. 5-4. század, ezüst, vert Euainetosz műve

De ki ismeri valójában, nevük vagy teljesítményük szerint akár a leghíresebb érmészeket is? II. Gyula pápa bőkezű mecénási tevékenysége közismert. Tudjuk, hogy kik voltak azok a festők, szobrászok, építészek, akiket foglalkoztatott, akiknek megbízást adott. Annak az érmésznek a nevét azonban, aki 1506-ban, akkor, amikor Bramante megkapta a megbízást a Szent Péter székesegyház tervezésére és kivitelezésére, gyönyörű emlékérmet készített a pápáról, még a művészetek iránt érdeklődők is alig ismerik! Cristoforo Foppa, másként Caradosso, lombardiai ötvös és érmész, akit a pápa udvarában foglalkoztattak, Bramante tervét dolgozta fel az érme hátlapján.⁷ A quattrocento máig legismertebb érmekészítője Pisanello, aki tulajdonképpen festő volt és csak „mellékesen” mintázott és öntött érmekeket. 31 érme maradt ránk, amelyek átmérője ritkán kisebb 50 mm-nél és nagyobb 100 mm-nél. Egy olyan igényes művészettörténeti – igaz, nem tudományos színvonalú – albumban, mint Mary Hollingsworth *Művészetek világtörténetében* (magyar nyelven: 1995. Akadémia Kiadó) reprodukált egyetlen érme (a Caradossoén kívül) is az övé.⁹ Pedig Pisanello kortársai, utódai között is akadt nem egy érmész, aki saját műfajában legalább olyan színvonalon dolgozott, mint a közismert festők nagy része. Veronában Mateo de Pasti, Faenzában és Ferrarában Sperandio, Mantovában Melliolus, Parmában Enzola...¹⁰

S most hagyjuk el a dicsőséges reneszánsz Itáliáját és Pisanelлот, minden mai érmész ősapját: térben és időben közeledjünk saját köreinkhez. Magyarországon a többször igen magas színvonalra emelkedett pénzverés (Szent István, Károly Róbert) mellett a művészi érmek, az emlékérmekek iránti érdeklődés igazán Hunyadi Mátyás korában kezdődik, itáliai minták és kapcsolatok révén. (Beatrix királyné nagyapjának, Alfonso nápolyi királynak római érmekből álló híres gyűjteménye volt.) II. Ulászó, majd a Habsburg királyok és az erdélyi fejedelmek pénzei, érmei is európai színvonalúak voltak.

11. Caradosso: II. Gyula megkezdi a Szent Péter-bazilika építését, 1506, bronz, vert (előlap, hátlap)

12. Pisanello: Leonello d'Este medalionja, 1444, bronz, öntött (előlap)

13. Matteo de Pasti: Sigismondo Malatesta, 1450, bronz, öntött (előlap, hátlap)

14. Giovanni Baldu: Philippo Maserano, 1457, bronz, öntött, ø70,08mm (előlap)

Az éremgyűjtés – mint egyfajta nagyúri kedvtelés, időtöltés – már a 16. század elején megjelenik. Bocskay, I. Rákóczi György, a Draskvics grófok, a költő Zrínyi is jelentős gyűjteménnyel rendelkezett. A 18. századtól kezdve a főurak mellett főpapok, valamivel később már polgárok, kereskedők, orvosok is gazdag magánkollekciókat hoztak létre. A legrégebb nyilvános hazai éremtár a pesti egyetemé volt. A leggazdagabb (2675 darabos) éremkincse gróf Széchényi Ferencnek volt, amelyet a Nemzeti Múzeumnak adományozott.¹¹ Ez, a főleg magyar és erdélyi érmékből álló anyag képezi ma is a múzeum éremtárának alapját, amely mára az elmúlt kétszáz év alatt hatalmas, csaknem negyedmillió darabból álló gyűjteménnyé teljesedett ki.¹² De a Magyar Nemzeti Galériának és szinte minden jelentősebb városi múzeumnak van igen gazdag, nem csak pénzérmékből, hanem művészi érmékből összeállt gyűjteménye (Déri Múzeum, Jósa András Múzeum stb.).

A magyar érmészet még sincs a művészettörténeti irodalom, az ismertség szempontjából kedvező helyzetben: az 1999-ben, az Egyetemi Könyvtár sorozatban, a Corvina Kiadó gondozásában megjelent Andrási-Pataki-Szücs-Zwickl: *Magyar képzőművészet a 20. században* című egyetemi tankönyvben csak Beck Ö. Fülöp éremművészetével foglalkoznak néhány sorban.¹³ Az ugyanebben a sorozatban 2001-ben megjelent Galavics-Marosi-Mikó-Wehli: *Magyar művészet a kezdetektől 1800-ig* című munkában pedig csak Szent István lánzsás denárjának képe és Warrou egyik Rákóczi-érme van reprodukálva.¹⁴

15. I. Rákóczi György dukátja, 1639, arany, vert, Kolozsvár (előlap, hátlap)

16. II. Ulászló király aranyverete, 1500, vert, ø42mm, Kőrmöcbánya (hátlap)

17. Beck Ö. Fülöp: Vonósnegyes, 1914, ezüst, vert, 65x85mm

18. Daniel Warrou: II. Rákóczi Ferenc emlékérme (erdélyi fejedelemmé beiktatás), 1705, ezüst, vert, ø50,5mm (előlap, hátlap)

II. A TRADÍCIÓ ÉS AZ ÚJÍTÁS KÉRDÉSE A (KÉPZŐ)MŰVÉSZETBEN

A hagyomány és az újítás egymáshoz való viszonya, kölcsönhatása, a két fogalom értelmezése, jelentőségének vizsgálata végigkíséri az egész művészettörténetet. Az átfogó jellegű művészettörténeti munkák szinte kivétel nélkül úgy mutatják be a képzőművészet, a festészet, a szobrászat és az építészet történetét, mintha az lényegében csak az újítások egymásutánja lenne, elsősorban az úgynevezett progresszív tendenciák, irányzatok ismertetését tartják elsődlegesnek. Az időt periódusokra szabdalják, stílusok egymást felváltó, követő szakaszaiként értelmezik, mintha az újabb minden esetben valamiképp „meghaladná”, „felülmúlná” az előzőt, a régít.

A régi és az új között legalább a középkortól kezdve létezik egy sajátos ellentét: a „nyugati” művészet történetében mindig is némi ellenszenvvel viszonyultak a megelőző korszak eredményeihez. Az egymásnak ellentmondó periódusok pedig egyre gyorsabban váltják egymást, az előző értékrend tagadása pedig szinte generálja a változást, a „hagyományos” így szinte azáltal létezik, ami harcban áll vele.

A 20. században az ilyen művészetszemlélet a korábbiakhoz viszonyítva még jobban hatott. Az „újdonság”, az „eredetiség” vált a legfontosabb és voltaképpen egyetlen kritériummá a művészi alkotások megítélésénél. Az eredetiséget a műalkotás lényegi szempontból különös újdonságával azonosították. Pedig a legnagyobbak tartott művészek nem mindig voltak újítók, a leggyakrabban ők inkább kiteljesítették az új gondolatokat és szintézist teremtettek a tradíciók és az újítások között. A művészettörténet Georg Kubler nyomán már elég régen (1962) képes megragadni az innováció, a repetíció és az időtartam problémakörét. Így különbséget lehet tenni a valamilyen megformálási módot bevezető művek, a prime objects-nek (elsődleges tárgyaknak) és a replications-nak (ismétléseknek) nevezett, nevezhető műalkotások

között. A műalkotások döntő többsége mindig is „ismétlő” jellegű volt, ez teszi lehetővé a vizuális jelképek rendszerének megértését, egyfajta vizuális nyelv létrejöttét és használatát. A vizuális, a szimbolikus képi nyelv gyors változása, a folyamatos újítás, a mindig eredetire törekvés a művészet megértését, érthetőségét nagymértékben megnehezíti, korlátozza, csak a beavatottak szűk rétegének kiváltságává teszi.¹⁵

Az embereket mindig érdekelték az új dolgok, mindig keresték az új benyomásokat, élményeket, hiszen ez a mozgatórugója a felfedezéseknek, ez viszi előre a kultúra és a civilizáció fejlődését. Miért is lenne ez másként a művészetben? Leon Battista Alberti írja, mikor a festészetéről értekezik: „mint ahogy az ételekben és a zenében oly mértékben tetszik az újdonság és a bőség, amennyire eltér a régi és megszokott dolgoktól, úgy a lélek is gyönyörködik minden bőségben és változatosságban”¹⁶ Leonardo pedig mintha folytatná: „a festő [...] meneküljön az egyszer már előfordult részletek ismételtetésétől...”. Máshol pedig: „A festőkhöz szólok: soha senki ne utánozza a másikat, ...”¹⁷ Dante pedig már jóval korábban az *Isteni színjátékban* a mű eredetiségére is utalva ezt írja: „Senki se szállt még más e vízre, mint én,”¹⁸

Ugyanakkor a reneszánsz az antikvitásban fedezte fel, látta meg a művészi tökéletességet. Filarete például így szól az építészekhez: „Meg kívánom mindenkitől, hogy hagyjon fel a modern tradícióval; ne kövessétek azon mesterek tanácsát, kik ebben a modorban [tulajdonképpen gótikus stílusban] dolgoznak [...] Azokat dicsérem, akik a régieket követik, és hálát mondok Brunelleschi szellemének, aki a régi építési módot [tulajdonképpen az antik római] felújította.”¹⁹ Az eszményi stílus az antikvitásból ered, a klasszikus görög-római hagyományból táplálkozik, ez pedig az „antica e buona maniera moderna”, a régi és jó modern stílus. Vagyis a reneszánsz virtuozitás, a mesteri alkotás, a kiemelkedő művészi teljesítmény nem mást jelentett, mint a meglévő gyarapodását-gyarapítását, a hagyományból értékes-

nek tartott folytatását, meghaladását. A „haladás” tehát nem mindig jelenti az új, az öncélú újítás keresését. Az újítások a festészetben, a szobrászatban mind-mind a teljesebb mimézis elérését szolgálták, a természetutánzás technikájának tökéletesítésére vonatkoztak. Ghiberti és Vasari a magasabb mimetikus képességet értékelte az elődeiket a természetutánzás tökéletességében felülmúló művészek teljesítményében. Még a manierizmus és a barokk korában sem tekintették az „újdonságot” úgy, mint a műalkotás kvalitásának elengedhetetlen követelményét.²⁰

Később azonban egyre fontosabbá vált, hogy a mű kifejezze alkotója egyéniségét is, ez pedig a korábbtól való eltérésben, tehát az újdonságban nyilvánulhat, mutatkozhat elsősorban meg. Az eredetiséget, az újdonság elemét a kreatív egyéniség zsenijével kapcsolják össze. Kant szerint a zseni képzelőerejének hatalmával képes a meglévő természet által nyújtott anyagból új természetet teremteni. Így az újdonság mint az egyik legfontosabb esztétikai kategória, megteremtette az esztétikai többértelműséget, pluralizmust. Ha az újdonság kifejezését a mű egyik legfontosabb elemének, mintegy feltételének tekintjük, akkor nyilvánvaló, hogy korlátlan számú formában kell megvalósulnia, mint ahogy az individuumok száma sem korlátozható. A műalkotás eredeti, egyszeri és megismételhetetlen! Az újdonság keresése a hivatalos művészet konvencióival szemben a 19. században a forradalmi, lázadó művészeti felfogások központi kérdésévé vált, ideológiai és politikai szempontokat is befolyásolva. Az újdonság igénylése a szabadság, a haladás, a forradalom eszméivel társult, tagadása pedig a tekintélyelv, az elmaradottságot, az elnyomást szimbolizálta. A „*déjà vu*” kifejezés egyértelműen elmarasztaló megítélést jelentett. De ezzel párhuzamosan a régihez való ragaszkodás, a régi értékek megtartásának igénye is megmaradt. A történeti gondolkodás, a múlt iránti tisztelet és az újító szándék között szinte drámai feszültség, konfliktus alakult ki a 20. század elejére. Alois Riegl bécsi művészettörténész szerint ez a kétféle szemlélet, a

hagyományokhoz kötött és népszerű, valamint az épp csak kialakulóban lévő, elitszerű, feloldhatatlan ellentmondást képvisel: „Az egyik oldalon látjuk a réginek önmagáért való megbecsülését, amely a régi minden megújítását eleve kárhóztatja, a másik oldalon az újnak önmagáért való nagyrabecsülését, amely a régiség minden nyomát mint zavarót és nemtetszőt igyekszik kiküszöbölni.” Riegl a régi és az új harcában a régi megőrzése mellett foglalt állást. Az akadémiákon az akadémikusan képzett, megcsontosodott szemléletű művészek sokszor úgy gondolták, azt tartották, hogy az eredetiség csak a dilettánsokra jellemző.²¹

A hagyományok megítélésében, a tradicionális, a régi elítélésében a futuristák gondolkodtak a legradikálisabban. Mindent le akartak rombolni, ami a régihez kötődött: „a régiség rögeszméjét [...], az akadémikus formalizmust, [...] az utánzás minden formáját”. És magasztalni akartak „minden eredeti formát akkor is, ha vakmerő, akkor is, ha igen vad [...]”. Marinetti így fogalmaz kiáltványukban: „Elkeseredetten akarunk küzdeni a múlt fanatikus, felelőtlen és sznobisztikus vallása ellen, melyet a múzeumok káros létezése táplál.”²² A sebességet, a változást, az újat, az újítást eszményként fogták fel, a mindaddig értékesnek tartott régít, a tradicionálisat kiiktatták értékrendjükből.

A dadaizmus a maga jellegzetesen nihilista szemléletével szintén találkozási pontját jelentette a modernizmus néhány nagy hatású, a hagyományos művészet, a régi elképzelések lebontását jelentő törekvéseknek, megnyilvánulásoknak. Kurt Schwitters és Marcel Duchamp tevékenysége végett vetett a „magasztos” eszméket és hagyományos, az eddigi, a korábbi formákat képviselő művészet-eszménynek. Duchamp piszoárja és Schwitters Merz-alkotásai a művészet megállíthatatlan profanizálódási folyamatát jelentik, a szemétre vetését minden hagyományos szabálynak. A folyamat azonban évszázadokkal korábban indult, amikor a műalkotás

kontextusában a szent(ség) helyébe hétköznapi tárgy, valóságot imitáló forma, szituáció került, folytatódott, amikor a Madonna képe a festő szeretőjére, esetleg a falu, a város valamelyik ledér nőszemélyére hasonlított. A ready-made, a tömegesen termelt tárgy pedig mint műalkotásként, művészetként kiállítható műtárgy, alapvetően megváltoztatta a művészi eredetiségről, az eredeti műalkotás „szent” egyszerűségéről alkotott fogalmat is.²³

Walter Benjamin marxista kritikus kicsit később úgy látja, hogy az eredeti műalkotás különleges minősége utánozhatatlanságában, sokszorosíthatatlanságában, reprodukálhatatlanságában van, és a „technikai sokszorosíthatóság korában” ez, a műalkotás különleges, „varázslatos” aurája elveszni látszik, a tömegtermelés meg fogja semmisíteni.²⁴

A futuristák és a dadaisták dühe természetesen lecsillapodott, műveik múzeumokba kerültek, de a 20. század művészete olyan célokat tűzött maga elé, amelyek már alapvetően különbözni látszanak az előző korok művészi törekvéseitől.

Az „új” hajszolása szinte ideává vált, a századelőn egymás után, mellett alakultak ki a különböző „izmusok”, figuratív, nonfiguratív, absztrakt, konstruktív, expresszionista, szürrealista, konkrét szemléletmódok, ... és még jó néhány „progresszív” irányzat. De a század közepén – amikor már szinte akadémiakussá merevedtek a néhány évtizedes formák, művészi teóriák is – és végén újabb és újabb művészeti koncepciók, még újabb és még modernebb, neo- és posztirányzatok alakultak ki, egyéni mitológiák, öntörvényű, autonóm művészi magatartások váltak sikeressé.

Umberto Eco, a múlt század hetvenes éveinek elején, a kultúra összeomlásának kulcsszavaként a bizonytalanságot jelöli meg, és az ezredvégi periódus „új középkor” felé mozdulását jósolja. A kultúrát a

barbárok fenyegetik, akik ugyan nem feltétlenül műveletlenek, de szokásrendszerük és világszemléletük szemben áll azokkal az alapeszmékkel, amelyek eddig értéket képviseltek.²⁵

Francis Fukuyama a történelem végéről és az utolsó emberről értekezik, és azt hangsúlyozza, hogy a gazdasági növekedés jelenlegi stádiumában - a technika és a modern tudományok hatalma miatt - a történelem „haladása” lényegében megfordíthatatlan, a civilizáció „elenyészése”, „elfelejtése”, „eltűntetése” pedig másképpen szinte lehetetlen, mint az egész emberi nem fizikai megsemmisülésével.²⁶

Konrad Lorenz pedig már jóval korábban, amikor a civilizált emberiség nyolc halálos bűnét vette számba, olyan „problémalistát” állított össze, amely egyértelműen mutatja, hogy az emberiség krízishelyzetbe jutott, és a kiút keresése már sokáig nem halogatható: a túlnépesedés, a természetes élettér elpusztítása, a technológia fejlődésének felgyorsulása saját pusztulásunkhoz vezet. Az intolerancia növekedése, az emberiség genetikai széthullása, a tradíciók lerombolása oda vezet, hogy a nemzedékek nem képesek megérteni egymást, az identifikációs zavarok, a tömegek manipulálhatósága, az egyéniség elvesztése és az atomfegyverkezés veszélye ráadásul halmozott fenyegetésekkel tetézi mindezt.²⁷

Arnold Gehlen pedig a *post histoire* terminusát használva egy „meglepetések-nélküli” világot jósolt, amelyben „az alternatívák jól ismertek, csakúgy mint a vallás mindmegannyi területe, melyek úgy, ahogy vannak, mindenestül érvénytelenítve lettek...”²⁸

A 20. század utolsó évtizedeiben Hans Belting, Arthur C. Danto és Gianni Vattimo írásai a művészet, a művészettörténet vége, a művészet halála lehetőségét vetették fel, s ebből a szempontból elemezték a művészet válságát.²⁹

Jean Baudrillard pedig úgy véli, hogy a 20. század utolsó negyedének alapvető jellemzője az eredetiség teljes hiánya.

Találékonyaságunk kizárólag a reprodukcióban valósul meg, és minden megnyilvánuló újdonság a múlt eredetiségéből – amely egy már megtapasztalt világot, valóságot tárol – táplálkozik⁰.

Tehát mindannyian úgy érzékelték, azt fejezték ki, hogy az emberiség valamiféle „határhoz” közeledik, érkezik, amelyen túl már nem lehetnek érvényesek az eddig kialakult konszenzusokon alapuló „rendszabályok”, másfajta elrendezettség szükséges, illetve jön létre, alakul ki.³¹

A mai mindent átható globalizáció és az egyre magasabb szintű nemzetközi technikai civilizáció összekapcsolódása a hatalom koncentrálódásához vezet, amely az emberiséget kiszolgáltatottá teszi, manipulálható, tradíciók nélküli fogyasztóvá alakítja, silányítja. Kialakul a tömegtársadalom, amelyben a kollektív struktúrák elnagyoltak, bizonytalanok, a közös moralitás felszámolódik. A szocializáció folyamatában pedig individualizált, önérdekű „egyszemélyes csoportok” (Csányi Vilmos) jönnek létre. Nem alakulnak ki új társadalomszervező eszmék, elkezdődik a társadalom (re)primitivizálódása, miközben „a szüntelenül fejlődő modern természettudomány uralma” (Fukuyama) szilárd. Mindez a többség számára átmeneti, vagy inkább tartós zavart okoz, elértéktelenednek azok a viselkedési formák, amelyekkel az egyén eddig valamilyen valós vagy képzelte csoport tagjaként kapcsolódott egyfajta kollektív kulturális szabályrendszerhez. A tömegtársadalmakban, a tömegdemokráciákban a gyors társadalmi mobilitás pedig megszünteti a társadalmi rétegek viselkedési kultúrán alapuló szűrő mechanizmusát, kultúrátlan emberek kerülhetnek gazdasági, politikai, hatalmi pozíciókba, mivel nincsenek a rétegszabályok betartására rákényszerítve. A szabadság és a szabadosság kategóriái keverednek és összeecsúsznak, a(z) (ál)demokráciák pedig megteremtik/megteremthetik a „kontárság kultuszát” (Faguet, 1910!). A hagyományok tisztelete, a tradíciók ápolása, az eredményeken alapuló tekintély

elismerése, a feladatokra kitartó munkával felkészülő magatartás helyébe az originalitás mezébe öltöztetett felületesség lép(het). Valaha elítélt viselkedési módok, magatartásformák, tartalmak és módszerek, egykor marginális megoldások, formai kísérletek szervesülnek a kultúrában, a művészetben, s az immár anakronisztikusnak minősített régi tekintély helyett új entitásként jelennek meg.

Az így kialakult „új entitások” válnak tehát modern „értékké”? Vagy Jean Baudrillard szélsőséges posztmodern nézete érvényes, mely szerint a művészet és a valóság közötti határ egyértelműen eltűnt, mivel mindegyik beleomlott az egyetemes „szimulakrum”-ba? Amikor is a valóság és kifejezése, a jelek és a való világ dolgai (vagyis amire a jelek utalnak), közötti különbség feloldódik?³²

„A mai művészettörténész már nem rendelkezik a döntés biztonságával; inkább megőriz mindent, amit a művészi múlt reá hagyott...” – írta Jan Białostocki 1975-ben. Az ezredforduló műítésze a nagy tömegben „termelt” műalkotások tekintetében a korábbinál bizonyosan sokkal kevésbé rendelkezik a döntés biztonságával. Manapság használhatatlan szempont egy mű összevetése a „kanonikus” művek színvonalával, de az innovációs cenzúra sem működik, mert érvényét veszítette az újdonság mindenek-felettsége, az appropriációs eljárás pedig teljesen zavarba ejtő. A képzőművészet végletes profanizálódása még ettől is jobban összezavarja az értékrendet, ha egyáltalán még lehet ilyenről beszélni. Mit kezdünk Piero Manzoni (1960-as évek eleje) konzervdobozba zárt ürülékével – garantáltan 100%-os „művész-szar” címkével ellátva – (persze természetesen szignálva!), mint műalkotással? Lehet-e, kell-e ezt még felül- (vagy alul-) múlni? Nem tudjuk megkülönböztetni az értékes műveket a szeméttől – vonható le egyfajta következtetés – ezért aztán „mindent” gyűjteni kell. Minden művészet, mindenki művész! Azt persze sejteni lehet, hogy a nagy tömegben termelt műtárgyak sokasága, nagy része értéktelen szemét! A szemét tehát műtárggyá változik, a szó szoros értelmében is!

A múzeumok és galériák mint elegáns szeméttelpek működhetnek tovább. Az exkluzív kiállítottság, a kritikai intézményrendszerek, a kurátorok pedig a fölöttük álló legitimáció intézményes(ített) hatalmai. Művészet az, amit *mi* annak nevezünk! – mondják a „hatalommal” rendelkező bennfentes korifeusok.

Az ezredvégi társadalomban és a művészetben is a reprimítivizálódás válik az egyik legjellemzőbb folyamattá. Megkérdőjeleződnek az „alaptételek”, újabb és újabb nézőpontok alapján újraértékelődnek az eddig szilárdnak vélt, hitt igazságok. Az új nézőpontok a régi tudást is megváltoztatják. A legkülönbözőbb régi művészeti hagyományok, értékek korábban ismeretlen mértékű aktualizálása alkotja minden mai újítás gyökérzetét. Ezek a „régis hagyományok” nem vagy csak kis mértékben az antikvitás, a középkor, a reneszánsz vagy a későbbi európai stílusok hagyományai. Jóval inkább valamilyen egzotikus világ (ázsiai, afrikai, prekolumbián amerikai vagy primitív, ősi kultúrák és népek, esetleg a mai városi primitív szubkultúrák termékeinek) tradíciói.³³A művészet keresi az eredeti forrását? Meg akarja találni ősi önmagát, vissza akar jutni az ősforráshoz, az eredeti funkcióhoz? Ebben a folyamatban az irányzatok, stílusok megújítása, változtatása annyira felgyorsult, hogy egyszerre van jelen benne egyfajta kaotikus tobzódás és a klasszikus rendet, harmóniát újrateremtő szándék is.

A mai legvadabbnak látszó formabontásnak is és a rendezettség, strukturáltságot kereső megoldásoknak is meg lehet találni a múltban az előzményeit. Végül is ebben a folyamatos változásban, (meg)újításban sincs új a Nap alatt! Mindenkinek van apja, nagyapja, ősapja...

A generatív antropológia szemszögéből, elsősorban René Girard munkássága alapján, a „hagyomány” és az „újítás” kérdése is újszerűen értelmezhető, közelíthető meg. Megállapításai többször összecsengeni látszanak a korábban összefoglalt elméletekkel, véleményekkel.

A „rivalizáló tükrözés” mint a generatív antropológia átfogó társadalmi, kultusz- és művészetelmélete a tabu és a rítus - rituálé kialakulásának folyamatából vezeti le és magyarázza a művészet (ki)alakulását, és „mozgását”. A „mimézis” e teória szerint nem az isteni és nem a természeti imitálását, hanem az eddigi mimézis-elméletektől eltérően a másik ember utánzását jelenti. Ugyanakkor magában foglalja az „elsajátító” aspektust is, megvilágítva azt az ellentmondást, hogy a tanulási képesség ugyanonnan ered, mint a tőle látszólag független agresszió.

A művészetet a „mimetikus vágy” gerjeszti, amely a szubjektumon belül kelt versengést az ego és a „másolásra hívó attribútumokat birtokló emberi modell” között. Ma a művészt a korábbi alkotóktól elsajátítható vágy, a „jelle lett vágy” ösztönzi, az elődökkel, a modellté lett „mesterekkel” való verseny hajtja. A művész a „modell” követésében paradox helyzetbe kerül. Egyrészt el akarja sajátítani a tudást, másrészt meg akarja különböztetni magát, ezért variációkat, eltéréseket hoz létre az „utánzás” közben. E felfogás szerint tehát a művészet paradox. Egyrészt a hagyományt, a „mimetikus krízist” utánozza, amely már nem a „valóság”, hanem egy már reprezentált, jelle lett valóság, s amelyet újabb reprezentációként, újabb jelként, műalkotásként dolgoz fel és ad tovább. Ehhez a klasszikus hagyomány „nyelvezetét” használja. Másrészt eltérő elemeket kever hozzá, a maga „lételményét”, amely ezáltal maga is jelle, reprezentációvá válik.

E felfogás szerint minden alkotó egy korábbi utánzó tehát, és minden újabb mű újabb versengés forrása lesz. De minden alkotó művében a korábbihoz, az utánzóhoz viszonyítva eltéréseket is hoz létre,

hogy szabaduljon a „tükröző versengés” fenyegetésétől, s hogy megkülönböztesse magát, és így egy eddig nem létezett variáns (hybrid) jön létre.

Tehát az elsajátító mimézishez mintegy „eltoló vektorként” adódik hozzá a variáció. A művészet látszólagos mozgására így a spirálitás lesz jellemző: ugyanoda nem térhet vissza, csak egy más szinten hozhat létre egyfajta új „másolatot”, amelyhez a variáció különbözősége már hozzáadódott.

A generatív antropológia megközelítésében a művészet mozgása az evolúcióhoz hasonlít. Kontextusában a művészet olyan rendszerbe foglalható, amelyben az alkotók és az alkotások variálódásának ciklikus folyamata zajlik, és amelyben a másolódás alapelvehez a variáció különbsége párosul. Eredményeképpen az ilyen másolódás erősödő láncolata totalitássá lesz, a még nem művészből új művészi – művészeti műfajok, műformák³⁴születnek.

A magyar képzőművészetben (mint ahogy más népekében is) a hagyományokhoz való viszony természetesen nem mutat egységes képet.

Ha csak Szőnyi István és Egry József véleményét említem, ez is szemléletesen mutatja a szélsőséges álláspontokat. Szőnyi és Egry, akik mindketten a Gresham asztaltársasághoz kapcsolódtak, tehát nem csupán kortársak, hanem együtt kiállító, bizonyos szinten összetartozó festők voltak, teljesen ellentétesen viszonyultak a művészeti tradíciókhoz. Szőnyi fontosnak tartotta, hogy a festők ismerjék, használják fel mindazt az ismeretet, amelyet elődeik összegyűjtöttek; folytatni kell az elődök által elkezdett munkát, így nemzedékről nemzedékre hagyományozódik a megszerzett tapasztalat és tudás. Egry

ezzel szemben – közismert véleménye szerint – a hagyományokra, a tradíciókra csak a tehetségteleneknek van szükségük. „Csak az átlag művészek tapadnak a tradíciókhoz. Az igazi művészet teremti a tradíciót.”³⁵

E kérdéskör többször felmerül a 20. század utolsó harmadának magyar képzőművészeti írásaiban is. Solymár István például *Hagyomány és lelemény a képzőművészetben* címmel 1972-ben jelentette meg tanulmánykötetét, és csaknem harminc év múlva – a XII. Országos Érembiennáléről írva – Wagner István műkritikus is hasonló címet (*Hagyomány és lelemény*) adott dolgozatának.

Solymár említett kötetében „*A képzőművészet jövője*” című írásában így összegezte, általánosan közelítve meg a problémát: „A képzőművészet állandó és változó, mint az emberiség és maga az ember. [...] Ma egyes művészek és művészettörténészek válságról beszélnek és azt hirdetik, hogy a képzőművészet hosszabb-rövidebb időn belül elhal, megszűnik létezni.

Kétféle nézet áll szemben látszólag. Az egyik szerint a képzőművészet „örök”, mivel örök emberi szükségletekből táplálkozik. A képzőművészet sok ezer éves története folyamán lényegében elérte csúcseit, megtalálta a festészetben, a szobrászatban, rajzművészetben a felülmúlhatatlan kifejezési formákat. Ezeket a mintákat kell tehát követni. [...] Azok, akik eltávolodnak a hagyományoktól, tévúton járnak, s a jövő szemétre dobja majd munkáikat, melyeknek semmi más célja nincsen, csak a tagadás, beteges feltűnési vágy, tehetetlen lázadás a hagyományok ellen.

A másik nézet szerint a múlt hagyományai kimerültek és elavultak. Velük többé lehetetlen kifejezni mindazt, amit a mi korunk átélt. Az idejüket túlélte formák felrobbantásával kell utat nyitni a jövő felé, mely a hagyományos képzőművészet megszűnését és a formaalkotó

tehetségnek új feladatokra való tájékozódását hozza. [...] A két nézet az érvek, igazolások, tények végtelen sorát tudja felvonultatni állításai mellett. Látszólagos ellentétük ellenére megegyeznek abban, hogy a hagyományos értelemben vett képzőművészet nem – vagy csak igen korlátozott területen – tud már újat hozni. [...] Mindkét nézet tiszteli azokat az alkotásokat, amelyekben a jövőt sejtí: az „örök” érték őrzőit egyik oldalon, az elévült utánzások robbantóit a másikon.”³⁶

Wagner István pedig egy szűkebb területre, az éremművészetre szorítkozva teszi meg megállapításait: „Az idén már tizenkettedik alkalommal megrendezett országos seregszemle haladó hagyományává lett, hogy a mívész szakmai fogások továbbadása mellett nyitottan áll a műfaj kereteit tágító – sőt, olykor egyenesen megtagadó – újítások és kísérletek előtt.”³⁷ Az „újítások és kísérletek”: mint hagyomány; a tradíciók megtagadása: mint tradíció!

De van e a magyar képzőművészetnek sajátosan magyar tradíciója, amelyhez kapcsolódni, amelyet folytatni lehet? Bartók és Kodály példája követhető-e a festészetben, a szobrászatban? (A népművészet hagyományainak közvetlen felhasználása a képzőművészetben a legtöbb esetben csupán kísérlet maradt.) Vagy a nemzetközi áramlatok, divatok, irányzatok követőjeként a magyarországi „tradíciókövetés” eleve partikularitásra kárhoztatott?

III. AZ ÉREMMŰVÉSZELET MINT TÖBB EZER ÉVES HAGYOMÁNY

Kis érmészeti technológiatörténet

Az éremművészet az egyik legkonzervatívabb képzőművészeti (vagy iparművészeti?) területnek számít (Rómer Flóris, amikor a Magyar Nemzeti Múzeum régiségtárának igazgatója lett, az érmészetet az iparművészet kategóriájába sorolta be). Az éremről több mint 2500 éves, máig élő és ható, alig módosult, szinte megcsontosodott képzeleteink vannak. Az érem többnyire ma is kisebb méretű fémkorong, amelynek mindkét vagy csak az egyik oldalán kis dombormű és valamilyen szöveg, felirat van.

Kialakulása, keletkezése az elektronból vert pénz, „érem” megjelenésével, az i.e. 7. századra, a lüdiai Gügész király uralkodásának idejére esik. (Bár a Fekete-tenger környékéről származó bronzból készült nyílhegy formájú leletek vagy delfin alakú öntött réztárgyak valamiféle érempénz-előzmény szerepet tölthettek be. A kínaiak is nagyjából ugyanebben az időben alkották meg, szintén bronzból, saját „érméiket”, kés, ásó, kaurikagyló alakú, sőt kis, közepen lyukas, korong formájú pénzeiket.) Rövid időn belül, az i.e. 6. században a görögöknél szokássá vált, hogy az érem egyik oldalán fej, a másikon pedig valamilyen szimbolikus ábrázolás, embléma és írás van. A római pénzekre pedig már a „szabályos” körfelirat is megjelenik.³⁸

Ezekből a hagyományokból tehát már az ókor i.e. évszázadaiban tulajdonképpen kialakult az érmészet szabályrendszere. Formai követelményei pedig egyre szigorúbbak lettek és nagy hatással hagyták tovább, élnek, hatnak napjainkban is. Valószínűleg segítette mindezt, hogy mint sajátos funkciót betöltő tárgy, mint pénz, évezredek keresztül kiválóan képes volt megfelelni a vele szemben támasztott követelményeknek, elvárásoknak: nem csak mint

19. Lüdiai aransztatér
i.e. 6. század közepe, 12-16mm
(előlap, hátlap)

20. Kínai ásó alakú pénz,
i.e. 500 körül, bronz, öntött

21. Kínai pan-liang,
i.e. 221, bronz, öntött (előlap)

22. Tetradrachma Rhodoszról,
i.e. 4. század, ezüst, vert (előlap,
hátlap)

23. Julius Caesar denarius,
i.e. 44, ezüst, vert (előlap)

(viszonylagosan) értékálló, praktikus használható cseretárgy, hanem mint speciális kommunikációs médium is.

A pénz használati tárgy. De már nagyon korán, makedóniai Nagy Sándor idejében készítettek olyan érmeket, amelyeknek nem volt gazdasági funkciójuk. A rómaiak pedig divatba hozták, hogy a győztes katonák azokat a pénzeket, amelyeket vitézségükért jutalmul kaptak, a mellvértjükre, ruhájukra erősítsék, nyakukba akaszthassák, és így vonuljanak fel a diadalmenetben. Később aztán erre a célra olyan érmeket (kontorniátákat) készítettek, amelyeket kis esztergált peremmel körülvett formájukkal kitüntetésként viselhettek. Vagyis a pénzérem és az emlékérem kategóriái igen korán kezdtek már szétválni.³⁹

Az érem formájának szinte változatlan megőrzését jelentősen segítette az előállítás technológiai kötöttsége is. Az érmek verőtöveinek készítése és maga az éremverés is az ókortól Benvenuto Celliniig, de lényegét tekintve még a 19. század közepéig, vagy a kicsinyítés lehetőségétől és a nagyteljesítményű sajtoló, verő automaták alkalmazásától eltekintve, máig is jórészt azonos elvek szerint történik.

Amíg az első gépek meg nem jelentek, tehát több mint kétezer éven át, az érmekeket kézi erővel verték. A legkorábbi görög és perzsa pénzeknek csak az egyik oldalán van veret, a másik oldal pedig sima. Ezek nagy valószínűséggel úgy készültek, hogy a kovácsüllőbe bevésték a megfelelő ábrát, amire ráhelyezték az öntéssel készített lencse vagy kagyló alakú élektrom-, ezüst-, arany-, esetleg bronzdarabot, amit egy laposra csiszolt végű, vésőszerű szerszámmal rászorítottak az üllőre, majd a szerszám felső végére kalapáccsal ütésekkel mérték. De az is elképzelhető, hogy az üllő felülete sima maradt, és a vésőszerű szerszám lapos végébe metszették az ábrát. Később aztán az üllő felületén kis négyzet vagy piramis alakú csapot készítettek, amely a kalapácsütésnél benyomódott a verendő fémdarab felületébe, így akadályozva

24. Hadrianus keretes bronzmedalionja (előlap)

25. Valens császár arany medalionja a szilágysomlyói leletből (előlap)

26. Contorniato, az előlapon Nero arcképével (előlap, hátlap)

27. Athéni tetradrachma, i.e. 5. század, ezüst, vert (hátlap)

meg, hogy elmozduljon kalapálás közben. Majd mind az alsó, mind a felső bélyegek, verőtövek felületét ábrákkal látták el. Így eljutottak a mindkét oldalon képpel vagy írással ékesített érmekhez. A négyszög alakú forma azonban a hátlapon még sokáig megmaradt, például az Athénban vert pénzeken. A bélyegképeket negatívba vészték, de ebben is van kivétel. Egyes görög városok érmein az előlap és a hátlap képe tulajdonképpen azonos, csak az egyik kiemelkedő, a másik pedig bemélyedő. A verőtövek (bélyegek) vasból vagy bronzból készültek, mert acélt ekkor még nem tudtak előállítani. Ezért elég gyorsan elhasználódtak, így eleve sok verőtőre volt szükség, egyféle érem veréséhez is többet kellett felhasználni.⁴⁰ A verőtövek készítése rokon vonásokat mutat az ókorban a glüptikák (kámeák, gemmák), különösen az intagliók, azaz negatívban véssett kövek előállításával.⁴¹

Az érmek verésénél a verőtövek közé helyezett fémdarabokat előzőleg felhevítették, esetleg többször is, míg a kalapácsütésekkel kialakíthatták belőlük az érmeket. A verőtövek között a verendő érmek könnyen elmozdultak, esetleg kiestek, az ütések sem voltak teljesen egyformák, a szerszámok nem álltak pontosan függőlegesen egymáshoz igazítva, és még sok egyéb körülmény miatt, a veretek soha sem sikerülhettek tökéletesen egyformára.

A rómaiak találták fel „a forgószerszámban való pénzverést”. Harapófogóhoz hasonló, hosszú nyelű szerszámba illesztették be az alsó és a felső érembélyeget, a legtöbbször úgy, hogy ezeket cserélni is lehessen. Az előkészített verendő fémdarabot, „lapkát” a két bélyeg közé szorítva az éremverő munkás az egyik kezével a szerszám nyelét, fogóját tartotta, a másikban lévő kalapáccsal pedig ütéseket mért a felső verőtőre. A szerszámot tökéletesítve, az alsó bélyeget tartó részére tüske alakú nyúlványt készítettek, amelynek segítségével egy fatömbben vagy a kovácsüllőben is rögzíthetővé vált. A pénzverés színvonala a római birodalom hanyatlásával, az 5. század végétől kezdve, egyre inkább

28. Római érem az éremverés ősi szerszámaikat ábrázoló éremkép, bronz, vert (hátlap)

29. Titus császár sestertiusa, i.sz. 80, sárgaréz, vert, ø30mm körül (hátlap)

romlott. A „barbár” pénzek többnyire a legismertebb görög és római érmék különböző minőségű utánezatai voltak.⁴²

A középkorban az éremverés farönkbe vagy üllőbe rögzített alsó verőtő és kézben tartott, vésőszerű felső verőtő felhasználásával, kézi erővel, kalapácsütésekkel történt. A nagyobb érmék készítésénél, még a 15. század végén is, ez a módszer általános volt, de hogy a súlyos kalapácsütések hatását enyhítsék, a felső bélyegötvet, amelyet egy munkás tartott, ólomba foglalták, később pedig fafogantyúval látták el. A pénzverés technikai felkészültsége lényegében mit sem változott az ókori kezdetekhez képest; a kalapáccsal való éremverés – a 18. században Európában szinte mindenütt – még mindig alkalmazott technika maradt.⁴³

A 15. században a pénz- és éremverés művészi szempontból a reneszánsz hatására fejlődésnek indult. Az öntött érmék hatására a megnagyobbodott éremfelület lehetőséget adott a vésnököknek a részletesebb, művészi szempontból igényesebb munkára, az arcképek karakteres, realiztikus megfogalmazására, az alakok és a címerképek részletgazdagabb kialakítására, a körfeliratok tipografálására, kivitelezésére. A kézi, kalapácsos éremverés módszerének megváltoztatása is érdekelni kezdte a művészeket. Donato Bramante csavaros verőgépe a Vatikáni Múzeumban ma is látható. De még Leonardo da Vincit is foglalkoztatta a korabeli pénzverés módszereinek fejlesztése. Az egyenlő méretű lapkák kivágására alkalmas készüléket tervezett és a csavaros éremverés, sajtolás módszerével is foglalkozott. Benvenuto Cellini *Értekezés az aranyművészegről* című munkájában leírta az éremkészítés módszerét ékek beverésével vaskalodában és azt, hogy milyen a „medálkészítés másik módja csavarral”. Újításait, találmányait azonban a korabeli pénzverésben egyáltalán nem, a művészi emlékérmék készítésénél is csak korlátozottan alkalmazták.⁴⁴

30. Theobald keleti gót király follisa, 535 körül, vert, réz, ø19mm (előlap)

31. András denárja, 1295 körül, ezüst, vert, ø10mm (előlap, hátlap)

32. Galeazzo Maria Sforza milánói herceg (1468-1476) testostenéja, ezüst, vert, ø28mm (előlap)

A technológiai változást a tallérverés megkezdése indította el a 15. század végén, a 16. század elején. Zsigmond tiroli herceg veretett először nagyobb és vastagabb ezüstpénzt 1484-ben kis mennyiségben. Tirolban, a halli verdében alkalmaztak először lényeges technikai újításokat. Egy egyszerű kivitelű készülékben, amelyet kengyelszíjjal működtettek, a felső verőtő szilárd foglalatban mozgott le és fel. Ez megakadályozta a lapka kiugrását a verőtövek közül, de a felső verőtő oldalra csúszását sem engedte. A kézi kalapácsot pedig vízi erővel felemelt és leeső súlyos kalapáccsal váltották fel: ez volt az úgynevezett ejtőműves verés. (Néhány évtizeddel később a gazdag csehországi bányákból kitermelt ezüsből a joachimsthalai verdében kezdték el a Guldengroschenek, guldinernek később Thalerek, tallérok: innen a dollár elnevezés is előállítását.)⁴⁵

33. Zsigmond tiroli főherceg guldinere, 1486, ezüst, vert, ø40mm

De az érmek hengeres sajtolását is Tirolban, a halli verdében alkalmazták először, a 16. század második felében: 1567-ben svájci műszerészek vízierővel hajtott hengeres pénzverőgépet állítottak be. Ezzel a tallérverés meggyorsult és tökéletesedett. A hengeres sajtolásnál az egyenletes vastagságú fémszalagot két egymással szemben forgó, korrespondáló acélhenger között húzták át. A hengerek felületébe ovális alakban bevésített negatív érmeképek, elő- és hátlapok, a hengerpár forgásánál pontosan fedték egymást. Nagyobb méretű érméknél 4-6, kisebbeknél 19 elő- és hátlap vésete fért rá a 20-22 cm átmérőjű hengerfelületre. A hengerek között áthajtott – immár az érmeképekkel ellátott – fémszalagból ollóval vagy megfelelő méretű lyukasztóval vágják ki az érméket. Az ilyen módon készült érméknek mindig enyhe görbülete van. Ezt az eljárást csaknem ugyanakkor, amikor Hallban, még Segoviában, Spanyolországban is alkalmazták.⁴⁶

A „pofás sajtológépek” rendszerét a hengeres sajtolás eljárását tökéletesítve hozták létre, csaknem száz év múlva, a 17. század

derekán. A hengerpárból csak egy elő- és hátlapot tartalmazó részt tartottak meg: két gomba alakúan domborodó acélpofába vésték az éremképeket. Az egymással szemben forgó acélpofák között haladt át a keskeny szalaggá hengerelt fém.⁴⁷

Az úgynevezett csavaros verőgépet (golyósprés, balancier, csigaprés) Nicolas Briot francia éremvésnök fedezte fel, és 1629-ben Londonban alkalmazta. Ezen verte a Cromwell arcképével ellátott híres érméit. Rövidesen Lyonban és Párizsban is a csavaros verőgép használata kiszorította a kalapáccsal való kézi éremverést. (A dél-németországi Konstanzban működő pénzverdéről 1624 körül készült festett üvegablak ábrázolása szerint kézzel működtetett csigaprést használtak!) A csavaros verőgépet később, az ipari forradalom idején, több új műszaki megoldással is tökéletesítették. Például a lapkákat mechanikus szerkezet rakta be, a gépet gőzerővel (Boulton-prés) vagy sűrített levegővel működtették, de ekkor kezdték az érmék gyűrűben való verését is.⁴⁸

A könyökemeltyűs pénzverőgépet a 19. század elején alkották meg, és a 20. század első harmadáig minden verdében használták. Ez a gép már az érmék gépesített, gyári, nagyipari előállítását, megfelelő gyorsaságú tömegtermelését biztosította, percenként akár 60-75 darabot is képes volt előállítani. Lényege, hogy az érméket nem függőleges irányú ütéssel, hanem emelő útján gyakorolt nyomással sajtolta ki.⁴⁹

A mai számítógéppel vezérelt és lézeres ellenőrzési rendszerrel működő, automatizált pénzverőgépek teljesítménye ehhez képest óriási, percenként 6000 darab érmét is kivernek. Nyomóerejük is igen nagy. A forgalmi pénzérmék 100-250 tonna, az emlékérmék 360-600 tonna, a legnagyobb, fél- vagy egykilós érmék előállítása, „gyártása” 2500 tonna nyomású verő-, illetve hidraulikus sajtológépeken történik.⁵⁰

A vert érem ma is többnyire kisméretű fémkorong a felületén elhelyezkedő domborművekkel, felirattal!

Az érmészet másik technikai eljárása a fémöntés, legelterjedtebben a bronzöntés. Ez az éremverés kialakulását jóval megelőzte, sőt fémöntési ismeretek és gyakorlat nélkül az éremverés sem jöhetett volna létre.

Mezopotámiában, Indiában és Egyiptomban az i.e. 4. évezredből maradtak fent réztárgyak. A rezet hamar felváltotta a kedvezőbb tulajdonságú, keményebb bronz. Európában az i.e. 3. évezredben terjedt el általánosan a bronz használata.⁵¹

Az ókori görögök pedig már tökéletes mesterei voltak a bronzöntésnek. Az i.e. 5. század közepén monumentális méretű szobrokat is képesek voltak bronzba önteni a viaszkiolvasztásos, viaszvesztéses módszer alkalmazásával.⁵²

A középkorban kisebb ötvöstárgyak, nagyobb keresztelőmedencék, harangok öntése Európaszerte általános volt. Theophilus Presbyter a 11. század végén, a 12. század elején scheduláiban le is írta az alkalmazott technológiát.⁵³ Mégis igazán csak a trecento végén, a quattrocento elején kezdték ismét alkalmazni a viaszvesztéses bronzöntést.⁵⁴ Ennek a technológiának máig érvényes csúcsteljesítménye volt Edme Bouchardon több mint 5 méter magas, XV. Lajost ábrázoló lovasszobra. (Az előkészületek csaknem tíz évet vettek igénybe, az öntés 1758 május 6-án történt, mindössze 5 percet és 4 másodpercet vett igénybe, tökéletesen sikerült. A francia forradalom idején lerombolták.)⁵⁵

A bronzöntés az érmészetben is régen alkalmazott technológia volt. „Őspénz” gyanánt, cseretárgyként Egyiptomban, Mezopotámiában, Iránban, Kínában használtak fémöntvényeket, karikákat, rudakat,

34. Kés alakú bronzpénz és kőből készült öntőforma, i.e. 3. század, Kína

tömböket. Később ezeket „jellel” látták el vagy valamilyen alakúra (delfin, kacska, kés, ásó, stb.) öntötték, kőből, homokból vagy agyagból kialakított negatívokba. A rómaiak az ókorban, de Kínában és Afrikában több helyen még a 19. században is a pénzérmeket öntéssel (is) készítették, s az úgynevezett „öntőfát” kialakítva egyszerre nagyobb mennyiséget is elő tudtak állítani, agyag- vagy homokformákba öntve a fémeket.⁵⁶

Az éremművészet és az éremöntés újraéledését a homoknegatív alkalmazását is az itáliai reneszánsz korához kapcsolhatjuk. A quattrocento korában ennek máig legismertebb, legtökéletesebb és legelső mestere a veronai születésű Antonio Pisanello (Pisano) volt.⁵⁷ Ebben az időben szinte minden művész – festő, szobrász, építész – készített több-kevesebb érmet, mégis Pisanelлот tekintjük minden mai érmész „ősapjának”. A reneszánsz érmek többnyire valamilyen fontos eseményt örökítettek meg, vagy uralkodók, hercegek, pápák, „közéleti személyek” kisméretű arcképei voltak, csak kis példányban készültek az ókori római „nagybronzok” mintájára. Gyakran előfordult, hogy csak egyetlen darabot öntöttek. Igazán ekkor különült el a művészi emlékérem és a pénzérme, bár kapcsolatuk hol szorosabban, hol lazábban, de mindig elválaszthatatlan maradt.⁵⁸

Az érmészet történetében – akár a pénzérmeket, akár a művészi emlékérmeket vizsgáljuk – természetesen mindenféle művészeti korstílus megjelenik, a szobrászat, a festészet történetéhez hasonlóan. Az érem domborművein, feliratainak rendjén, betűformáin is megjelentek, felismerhetőek a romanika, a gótika, a reneszánsz, a barokk, a klasszicizmus forma és stílusjegyei. A 20. századi szecesszió és a különböző izmusokon keresztül az avantgárd, a pop art, az op art, a minimalista, a koncept, a posztmodern és más hatások, ha nem is egyenlő mértékben és intenzitással, de alakították az érmészetet, az újabb és újabb tendenciák ma is formálják az éremről kialakult képünket. De nem csak az újító művészeti irányzatok, hanem az újabb

35. Marokkói bronzpénzek (öntőfa), 19. század

és újabb technikai, technológiai felfedezések és ezek ipari alkalmazásai is folyamatosan befolyásolják, fejlesztik az érmek előállításának módszereit, amelyek hatnak a művészi megformálásra is. Természetesen az érmészek is kipróbálnak minden új technológiai lehetőséget!

Ma az érmek általában gipszpozitívról készített homoknegatívba öntött bronzból vannak, vagy az úgynevezett samottformába, samottnegatívba viaszvesztéses öntéssel készülnek. A homokformába öntött érmek megjelenése, megformálása inkább kapcsolódik a klasszikus érem előképeihez, míg a viaszvesztéses öntési technológia szabadabb formaadást, térértelmezést, kifejezési lehetőséget enged, tesz lehetővé.

Ma azonban az érem már készülhet szinte bármilyen anyagból (különböző fémekből, papírból, műanyagból, fából, homokból, szőrből, textilből, csontból vagy más állati maradványokból, növényekből, kőből stb.) és bármilyen technikával (kalapálással, szövással, ragasztással, varrással, faragással stb.). Mindennek szintén megvannak az előzményei, hiszen korábban is készítettek érmeket, elsősorban öntőmintákat, puszpáng-, körte-, juharfából, viaszból, vasból, ólomból, palakőből, zsírkőből, agyagból, porcelánból és más anyagokból is.

Manapság már egyáltalán nem olyan biztos, hogy az érem kisméretű fémkorong dombormű(vek)kel, felirattal!

36. Holdas György: Mutatványos V., 1983, pala, ø117mm

37. Húber András: Eltűnt világ II., 2000, fa, vessző, papír, ø150mm

IV. A MAGYAR ÉREMMŰVÉS ZET TRADÍCIÓJA

IV.1. A MAGYAR ÉRMÉS ZET GYÖKEREI

Éremverésünk története az államalapítás korától a magyar történelem része, Szent István 1001-ben alapította a fehérvári pénzverő kamarát.⁵⁹ Az önálló pénzverés megindítása és működtetése az uralkodó szuverén felségjoga volt egész Európában, az egyes tartományok urai pedig csak az uralkodó engedélye alapján verethettek pénzt. A magyar királyok, néhány (rövid ideig tartó) kivétellel, mindenkor kizárólagos jogként tartották fent maguknak ezt a felségjogot. A pénzverésben a regensburgi denár volt a minta, de ez nem jelentett szolgálai másolást. A bajor éremképet a 10. századi magyar ékszerek mintáinak megfelelően alakították át. Előlapján a lándzsa, mint a király egyik hatalmi jelvénye, hátlapján templomábrázolás jelent meg, később ez egy egyenlő szárú keresztté egyszerűsödött, latin körfelirattal (Stephanus Rex; Regia Civitas). A bajor és a római kapcsolatok mellett a több évszázados bizánci hatások eredményeként feltűnt a bizánci aranypénz is, ennek mintájára készült az a magyar aranypénz, amely kiemelkedő jelentőségű a magyar pénzverésben, s Istvánt és egy másik koronás főt ábrázolja. Szent István utódai nem változtattak az éremképen, csak Salamon trónra léptekor jelent meg az ezüstdenáron egyfajta sematikus királyábrázolás, nem portré tehát, hanem csak az uralkodót jelképező figura. Sajnos ezután (a 11-12. század fordulóján) az érmék ezüstfínomsága és mérete csökkenni kezdett, hamarosan eltűntek a figurális ábrázolások, az éremképek egyre egyszerűbbek lettek, csupán néhány vonallal metszett fejábrázolássá váltak, aztán megjelentek a még silányabb, úgynevezett anonim denárok. III. Béla intézkedése jelentett ismét változást a 12. század végén, amikor is az európai pénzveréstől idegen, de Bizáncban elterjedt rézpénzt hozott forgalomba. A „bizánci stílusú” érme előlapja két trónon ülő uralkodót ábrázol. (Ez az Árpád-ház egyetlen rézpénzfajtája.) III. Béla egyalapú ezüstvereteket is készíttetett, és az ő pénzein találjuk először a címerben

38. Szent István lándzsás denárja, 11. század eleje, ezüst, vert, ø20mm (előlap, hátlap)

39. Szent István denárja, 11. század eleje, ezüst, vert, ø16mm (előlap, hátlap)

40. Magyar aranypénz a 11. századból (egyes kutatók szerint I. Szent István verette, mások szerint I. László 1083-ban, István király szenttéavatására), ø23mm (előlap)

41. Salamon denárja, 1063?, ezüst, vert, ø17mm (előlap, hátlap)

a kettős keresztet. A 13. században a magyar denárok is nagyobbak, súlyosabbak lettek. A megnövekedett éremfelület jobb lehetőséget adott a figurális ábrázolásra. Így válhatott általánossá a pénzek az uralkodó képének megjelenése. Az emberábrázolásban pedig egyértelműen érvényesültek a kor stílusának, a romanikának a jellemző jegyei. III. András denárjának előlapján a balra néző királyfej már szinte portrészzerű, a kor ötvösművészetének, szobrászatának fejlődése eredményeként. A tatárjárás után Budán is kezdtek pénzt verni, előtte azonban kizárólag Esztergomban készítettek a selmecebányai ezüsből denárokat.⁶⁰

A denárnál nagyobb értékű pénzre – hasonlóan a firenzei aranyforinthez, a francia, az angol és a cseh aranypénzhez – Magyarországon is szükség lett. Károly Róbert intézkedései (1323) korszakváltást hoztak a magyar pénzverésben, a király megindította a magyar aranypénzverést. (Ekkor a magyar aranytermelés – évi 1000-1500 kg – az európai mennyiség 83%-át tette ki. A magyar arany Európa gazdaságában kiemelkedő szerepet játszott egészen az amerikai arany beáramlásáig.) Károly Róbert firenzei mintára készítette az aranyforintot, a lilium és Keresztelő Szent János éremképeivel. Ezüstpénzén, a garason nápolyi hatásra a király trónon ülő alakja jelent meg, az itáliai trecento hatását idézve. A mind nagyobb mennyiségű pénz verésére tíz pénzverő kamarát hozott létre, megszüntetve a központi pénzverést. Ekkor születtek a később híressé vált verdék: Körmöcbánya,⁶¹ Kolozsvár, Aranyosbánya, Nagybánya...

Nagy Lajos király megváltoztatta az éremképeket: az előlapra az Árpád-házi sávozott és az Anjou lilimos címer egyesített képe, a hátlapra pedig Szent László alakja került, erőteljesen gótikus jellegű megformálásban. (Ezt követően a magyar aranypénzek évszázadokon keresztül Szent László éremképe szerepelt.)⁶²

42. III. Béla rézpénze, ø25mm (előlap)

43. III. András denárja, ezüst, vert, ø10mm (előlap)

44. Károly Róbert aranyforintja, vert (előlap, hátlap)

45. Nagy Lajos király aranyforintja, vert, ø20mm (előlap)

Ezután csak Hunyadi Mátyás uralkodása hozott igazán változást. 1467-es pénzreformja után a garasok és denárok előlapját a négyrészes magyar címer, szívpajzsban az uralkodó családi címerével, hátlapján pedig a Madonna reneszánsz hatás alatt megformált képe díszítette PATRONA HUNGARIAE felirattal. A Madonna-ábrázolás 1471-ben az aranyforintokra is rákerült. (Ez aztán kis változtatásokkal egészen 1939-ig volt a magyar pénzek éremképe.)⁶³ A Mátyás királyról és Beatrixról készült emlékérmeket, csakúgy mint a legismertebb reneszánsz „magyar” érmet, Bakócz Tamás érmét, itáliai mesterek készítették. Ezek az első magyar vonatkozású emlékérmek. Rajtuk a quattrocento második felében készült érmek stílusjegyei érvényesülnek.⁶⁴

46. Hunyadi Mátyás denárja, 1439, ezüst, vert, Körmöcbánya (előlap, hátlap)

47. Hunyadi Mátyás aranyforintja, 1481-87, vert, Körmöcbánya (előlap, hátlap)

Tirolban verték Itálián kívül az első „naturalista arcképes” érmet, a Secher-t, 1483-ban, később a Guldiner-t már vízerővel felemelt és leeső súlyos kalapáccsal készítették, amely a nagyalakú pénz tökéletesebb kivitelezését eredményezte. A nagyezüst veretek mindinkább csak reprezentációs célt szolgáltak.⁶⁵

48. Bakócz Tamás érme, 15-16. század, bronz, önzött, ø63,6mm (előlap)

A magyarországi pénzverés történetében igen rövid időre jelenik meg a tallér elődje, a guldiner. II. Ulászló verette 1494 és 1506 között. Ez azonban nem tekinthető forgalmi pénznek, inkább emlékpénznek szánták, mivel nem egységes pénzláb alapján készült ezüsből, és mindegyik darabnak megvolt az aranyból készült verete is. Nagy jelentőségű viszont, hogy a magyar pénzek közül ezen a guldineren jelent meg először évszám (1499).⁶⁶

49. II. Ulászló guldinere, 1499, ezüst, vert (hátlap)

A török időkben az ország Habsburg területén és az Erdélyben vert pénzek értéke nagyjából azonos volt, aranyból dukátot, ezüsből tallért vertek. A tallérok egész Európában többnyire hasonló formában készültek: az előlapon a kibocsátó uralkodó képe, a hátlapon pedig a címere volt látható. Tirolban Hallban az aranypénz-veréssel Beheim Bernhard foglalkozott, akinek fia, Beheim Bernát, apja utóda lett, majd

50. Beheim Bernát: Miksa császár széles tallérja, 1509, vert, ezüst

1525 és 1545 között Körmöcbányán kamaragróf volt. A Guldengroschen verését I. Miksa császár indította újra, de az „igazi” tallérokat I. Ferdinánd idején a joachimstali Schlich grófok kezdték verni 1520 után.⁶⁷

A három részre szakadt ország Habsburg területén elsősorban Körmöcbányán verték a tallérokat, kapcsolatot tartva a tiroli és más tartományi verdékkel. Körmöcbányán 1553-ban indult meg rendszeresen a magyar tallérok verése I. Ferdinánd rendeletére.⁶⁸

A három részre szakadt ország és a korszak talán legszebb pénzei az erdélyi dukátok és tallérok, amelyeket a fejedelmek főleg Nagyszebenben, Fogarason, Gyulafehérváron vagy Nagybányán verettek. A verdék vésnökei gyakran koruk kiváló művészei voltak. „A kidolgozás művészi jellege egyaránt megnyilvánul az előlapra vésett portré és a hátlap címerképén. A finom vonalak, a dús növényi díszítés művészi szintje képzett vésnök-művészek munkája, és már-már a barokkba hajló reneszánsz stílusismeretről tanúskodik.”⁶⁹ Páztay Pál nagy lelkesedéssel ír az erdélyi pénzek készítőiről, a pénzek szépségéről: „A pénzekre vonatkozó eddigi kutatásokból pedig megtudhatjuk, hogy bennszülött, helybeli ötvös- és pénzverőmesterek készítették őket. [...] Már nevükből nyomban kitetszik, hogy magyarok és szászok voltak a pénzverők. Mindenesetre egyazon kulturális egység, közös sors és műveltség részesei, egyszóval erdélyiek. Szebenben dolgozott a 16. században Debreczeni László, Kolozsvári Cementes János és Ötvös János, majd később, már Apafi idejében, Joó János ötvösmester. Cejt Jakab Bethlen Gábor pénzverője volt, Belényesi Ötvös György pedig Apafi udvarában volt ötvös és főpénzverő mester. Említés történik még bizonyos Forintos Istvánról is. A szász pénzverők közül a szebeni Ruckinsattel Johann, a brassói Jerg Kozak, Peter Repser, Simon Goldarbeiter, Klosch Tamás és Prodner Mihály ötvösök neveit ismerjük. [...] Az erdélyi pénzek képei vaskos látású, éles jellemzésű, finom vésetekkel ékes ábrázolások. Stílusukat

51. Fueszl Kristóf (Kristof Füssel): I. Ferdinánd tallér (emlékérem), 1541, vert, ezüst, Körmöcbánya, ø52mm (hátlap)

52. I. Ferdinánd angyalos tallérja, 1553, ezüst, vert, Körmöcbánya (előlap)

53. Báthori Kristóf dukátja, 1577, arany, vert, Szeben (előlap, hátlap)

54. Báthori Gábor hatszoros aranya (vastag), 1613, verdejegy nélkül (előlap, hátlap)

nyilvánvalóan inkább az ötvösmesterségből eredő vésnöki készség adta meg, mintsem a „nagy művészetből”, a szobrászattól leszármazott hagyomány. [...] Az erdélyi fejedelmek pénzei kétségbevonhatatlanul eredeti és sajátos művészi teremtmények. Valami keleties zamatú pompa pátosza feszül művészi kifejezésükben. Arcképábrázolásuk, megítélésem szerint az akkori magyar művészet legmagasabb szintjét jelenti. A pompázó ékítményesség és a talpraesett emberjellemezés különleges egységének kicsinységük ellenére monumentális tényei. [...] Aligha találhatunk bármikori művészi megnyilvánulásainkban jellegzetesebb emberséget, magyarabb költészetet, mint ezekben az apróságukba elrejtőzködő művekben.”⁷⁰

Az erdélyi pénzverő mesterek a korabeli szemléletnek megfelelően féltékenyen őrizték szakmai ismereteiket, csakis családtagoknak adták tovább szakmai tudásukat. Debreceni László aranyfinomító mester azonban, aki a 16. században Kolozsváron is dolgozott, azt látván, hogy a szakmát Erdélyben főleg idegenek művelik, a helybeliek épülésére részletesen leírta az aranyfinomítás berendezéseit, szerszámaikat és az aranypénzkészítés módját. Kolozsvári Cementes János, *Aranyolvasztók könyve* című feljegyzéseiben szintén tanácsot ad a pénzveréshez a kortárs ötvösöknek.⁷¹

A pénzverés mellett az erdélyi emlékpénzek legalább olyan jelentősek. Készítésüknél fontos szempont a művészi minőség, de a feliratok, szövegek gondos válogatása is lényeges. Az emlékérmek tervezését, készítését a megrendelők művészileg magasan képzett vésnökökre bízták, osztrák, de erdélyi vésnököket is foglalkoztattak. Itáliai vésnökök munkája a Castaldo éremsorozat (amelyek veretei közül kiemelkedik Cesare da Bagno műve), a reneszánsz ízlés szerint megformált éremképekkel. Inkább a német reneszánsz hatása érződik Báthori Kristóf érmén, míg Brandenburgi Katalin ovális alakú érme itáliai és francia barokk hatás alatt készült. Thököly Imre emlékérmé, amely Johann Schmertzinger munkája, kiteljesedett barokk mű, mind az

55. Apafi Mihály 50 dukátos aranya, 1677 (előlap)

56. II. Rákóczi György kétszeres aranysegelye, 1657, Gyulafehérvár (előlap)

57. Cesare da Bagno: Emlékérem Castaldo tiszteletére, bronz, vert (előlap)

58. Báthori Kristóf emlékérmé, 1580, ezüst, vert, ø46mm (előlap, hátlap)

59. Brandenburgi Katalin tízszeres aranyérme, 43x34mm (előlap, hátlap)

elő-, mind a hátlapján látszik a tér kifejezésének, a plasztikus hatás érzékeltetésének igénye.

A magyar pénztörténetben különleges helyet foglal el II. Rákóczi Ferenc pénzverése. Félallért és dukátot veretett értékpénzként, a polturát, amelyet feliratáról libertásnak neveztek, kezdetben ezüsből, később rézből verette, Körmöcbányán, Kassán, Munkácson.

II. Rákóczi Ferenc emlékérméi Daniel Warou, a Körmöcbányán működő kiváló vésnök munkái. A hátlapok szövegét maga a fejedelem határozta meg, és az allegóriákra is ő tett javaslatot. Warou éremművészetének számos eleme már egy későbbi kompozíciós felfogás felé mutat (nem csak körfelirattal rendelkezik, hanem vízszintesen is van szöveg elhelyezve rajta; a figurális kompozíció szimmetriára való törekvése érzékelhető az ábrázolásban).

A 18. századi erdélyi emlékérem-verésben három jól elkülöníthető stíluskör alakult ki: az itáliai, az osztrák-német és a hazai vésnökök munkáin ugyanakkor egyaránt az erdélyi barokk művészet teljeseedik ki. Ki kell emelni a nápolyi származású Antonio Maria Gennaro tevékenységét, aki az 1727-ben megalakult bécsi Vésnökakadémia első igazgatója lett, és így a század közepéig igen erős hatást gyakorolt az osztrák érmészetre. (Gennaro mellett a svéd Warou és Richter munkássága segített abban, hogy kifejlődhessen az önálló osztrák éremművészet. Közreműködésükkel alakult meg a bécsi Graveur Akademie.) Karl Josef Hoffmann-nak, a gyulaféhevári verde éremvésnökének művei a 17. századi osztrák éremművészet jellemző stílusát követik, aprólékosan kidolgozott, rajzos, finom vonalú, mértanias kiképzésű, levegős, szimmetriára törekvő kompozíciójú éremképeivel. Georg Schuller szebeni ötvös és vésnök érmei robosztusabbak, domborműszerű hatást mutatnak.

60. Johann Schmelzig: Thököly Imre, vert, ezüst, ø49mm (előlap, hátlap)

62. Daniel Warrou: II. Rákóczi Ferenc húszszoros aranyérme (széchenyi országgyűlés), 1705, vert, ø42mm (előlap, hátlap)

62. Antonio Maria Gennaro: I. Lipót emlékérmé Erdély bekebelezésére, ezüst, ø63mm (előlap)

63. Karl Josef Hoffmann: A gyulaféhevári erőd építésének emlékére, 1715, arany, vert (előlap, hátlap)

64. Georg Schuller: Steinville emlékérmé

A magyar pénz- és éremművészetben Mária Terézia intézkedései hoztak újabb jelentős változást. Az Ausztria és Bajorország között létrejött egyezmény alapján a konvenciók pénzláb értelmében verték a „magyar” pénzt is Körmöcbányán, Szomolnokon, Nagybányán, Oravicabányán és Gyulafehérváron. Denárokat Mária Terézia veretett utoljára. Emlékpénzei magas művészi minőséggel és szaktudással készültek, a barokk művészet teljes pompájában. Körmöcbányán Ignatz Donner, Bécsben Franz Xaver Würth készítették talán a legszebbeket, de Matthäus Donner (aki később szintén a bécsi Vésnökakadémia igazgatója lett) és Josef Anton Toda is hozzájárultak az osztrák éremművészet európai sikeréhez.⁷² (A német⁷³ és a francia⁷⁴ mellett, amelynek kialakulását terjedelmi okok miatt most nem tudom bemutatni. A magyar éremművészetre azonban mindkettő jelentős befolyással volt).

A 18. század végén és a 19. század elején még mindig elsősorban osztrák vésnökök, érmészek, akik a bécsi, körmöcbányai, gyulafehérvári esetleg prágai verdékben működtek, elégítették ki a jelentkező kevés magyar igényt. (Stuchart Ferenc, Wurschbauer Károly, Karl Henrik) Még később is jellemző volt a bécsi és a körmöcbányai mesterek (Seidan Wenzel, Radnitzky Károly, Scharff Antal, Gerl Károly, Reisner József) magyar vonatkozású tevékenysége.⁷⁵

65. Franz Xaver Würth: Mária Terézia (az udvari hivatalok helyreállítása), 1762, arany, vert, ø60mm (előlap, hátlap)

66. Stuckhart Ferenc Ceres, ezüst, vert, ø32mm

67. Karl Wurschbauer: A királyi pár (Ferenc és Karolina Auguszta) erdélyi látogatása (Gyulafehérvár), 1817, ezüst, vert, ø51,5mm (előlap, a hátlap Karl Wurschbauer fia)

68. Radniczky Károly: Czuczor Gergely és Fogarasi János, 1874, vert, aranyozott bronz, ø43mm

IV.2. A MODERN MAGYAR ÉREMMŰVÉSZET MEGSZÜLETÉSE

A magyar éremművészet kezdetei – hasonlóan a magyar szobrászat kezdeteihez – Ferenczy István tevékenységéhez köthetők a 19. század elején. Az „első magyar szobrász” (ahogyan magát szerette nevezni) mint éremmetsző kezdte pályáját. Első érmei közül való a Solont ábrázoló, acélba metszett érem. Ezt a bécsi Képzőművészeti Akadémia vasárnapi, iparosok számára rendezett acélmetsző tanfolyamának növendékeként véste, ez hozta meg első sikerét, de mára elkallódott. A növendékek számára kiírt pályázatot ezzel a munkájával nyerte meg. A jutalmat maga Metternich adta át neki! Ferenczy Rómában a monumentális szobrászat területén iskolázta magát, szobrászati ismereteit Bertel Thorwaldsentől és Antonio Canovatól próbálta ellesni. Csak kevés érmet készített. Talán a legszebb érme, amely a klasszicista formálás jellegzetes darabja, VII. Pius pápa portréja.⁷⁶

Böhm József Dániel szintén a bécsi akadémián kezdte tanulmányait, Rómában Canovától gemma- és éremvésést tanult. Később a bécsi vésnökakadémia igazgatója lett, osztrák állampolgárként élt és halt meg. Fia, Boehm Josef Edgár, a 19. század második felének érmésze, Londonban Viktória királynő szobrászaként már csak lazán kapcsolódott a magyar művészetéhez.⁷⁷(Apjáról készített márványbüszttje a Nemzeti Galériában Munkácsy és Pál László képeivel egy térben van kiállítva.)

A 19. század végén a körmöcbányai vésnökökön kívül – akik közül néhányan tulajdonképpen szorosabb szállal kapcsolódnak a magyar művészetéhez, mivel több magyar vonatkozású megrendelést teljesítettek – Lóránfi Antal és Szárnovszky Ferenc foglalkozik itthon érmészettel. Lóránfi Bécsben monumentális szobrászatot tanult, Helmer és Zumbusch voltak a mesterei, akárcsak később Telcs Edének.

69. Ferenczy István: VII. Pius érme, 1823, bronz, vert (előlap, hátlap)

70. Böhm József Dániel: Onarckép, viaszszobormű palaalapon

71. Boehm József Edgár: Viktória királynő érme, bronz

72. Lóránfi Antal: Széchenyi, 1897, bronz, öntött, ø75mm

Mint az Iparművészeti Iskola kisplasztika tanára, több fiatal magyar művész figyelmét irányította a plaketre, az érmészetre.

A modern magyar érem és plakett egyik legtermékenyebb és legkiválóbb művelője, Beck Ö. Fülöp is az ő irányításával kezdte tanulmányait. Szárnovszky Ferenc Bécsben tanult Helmernél, majd Párizsban az École des Beaux Arts-on, aztán Londonban Boehm Josef Edgar mellett dolgozott, később Olaszországban ismerte meg a viaszvesztéses öntést. 1893-ban ösztöndíjjal ismét Párizsba ment, hogy a francia éremművészetet tanulmányozza.⁷⁸

A millenniumi évek körül egész Európában megújul az éremművészet. Ennek egyik oka a redukáló gép, a pantográf továbbfejlesztése, amely új formai lehetőségeket hozott a sajtólással (veréssel) sokszorosított érmek tervezésében azzal, hogy lehetővé tette a finom átmenetek, az érzékeny plasztikai minőségek létrehozását is. A másik ok egy nagy jelentőségű új stílusirányzat, amely különleges figyelemmel fordult az iparművészet, a „művészégek”, így az éremművészet felé. Ez a szecesszió volt, amely különböző elnevezések alatt (jugendstíl, art nouveau, modern style, style floreal stb.) egész Európa művészetére nagy hatást gyakorolt.

Beck Ö. Fülöp Párizsból, az éremművészet egyik fellegréből, ahol az École des Beaux Arts-on Ponscarne osztályán érmészetet tanult, küldte haza azokat az éremterveit, amelyekkel mind a három első díjat elnyerte az Ezredéves Országos Kiállítás pályázatán 1895-ben. A modern magyar éremművészet elindulása tulajdonképpen ezeknek az érmeknek a megszületésétől számítható.⁷⁹

Nagyjából ugyanebben az időben kezd el érmeket mintázni Telcs Ede is, aki ugyan más úton indul, mint Beck, de szintén csalhatatlanul megérzi az érmészeti új törekvéseinek vonzását és lehetőségeit. Bécsben az

73. Szárnovszky Ferenc: Szent László érem, 1908, bronz, vert, ø42mm (előlap, hátlap)

74. Beck Ö. Fülöp: Fiatalkori önarckép, 1897, bronz, öntött, 198x119mm

75. Beck Ö. Fülöp: Mikses Kelemen, 1908, bronz, öntött, ø228mm

76. Telcs Ede: Valynak, 1926, bronz, öntött, ø137mm

Akadémián szobrászatot tanul a „monumentálplasztika”, az emlékmű-szobrászat mestereitől. Az érmészet területén tulajdonképpen autodidakta.⁸⁰

Először csak saját kedvtelésére készít érmeket, de az 1905-ben megalakuló Éremkedvelők Egyesülete már őt választja meg alelnökének. Egész életét végigkísérik az érme. Érmészeti életműve mellett pedagógiai tevékenysége nélkül sem teljesedhetett volna ki a 20. század első felének magyar éremművészete. Aki a század első harmadában e műfaj vonzásába került hazánkban, az nála találta és tőle kapta meg a magas szintű művészi irányítást. Mindenkit, aki jelentkezett nála, szívesen látott műtermében, helyet, állványt, agyagot, és ha kértek, akkor tanácsot, korrektúrát és segítséget kaphattak munkájukhoz. Mindezt ellenszolgáltatás nélkül. Olyan kiváló tehetségek tanultak nála, mint Berán Lajos, Reményi József, Vincze Pál, Mészáros Andor, Szentgyörgyi István és még sokan mások. A „Telcs iskola” élő kapcsolatot tartott a kortárs európai művészet kiemelkedő alakjaival: megfordult itt többek között Adolf Hildebrand is. A Telcs-tanítványok pedig nemcsak Bécsbe, hanem Münchenbe és Párizsba is eljutottak a legkiválóbb mesterekhez.

Berán a két világháború közötti magyar éremművészet egyik meghatározó egyénisége, 1932-től az Állami Pénzverde művészeti vezetője volt.

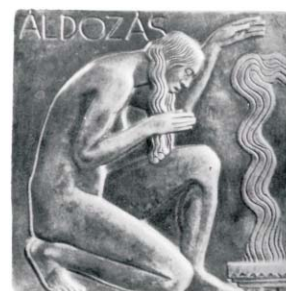
A modern magyar éremművészet fejlődésére talán a legnagyobb hatást Reményi gyakorolta: 1927 és 1944 között az Iparművészeti Iskolában éremművészetet tanított. A magyar művészeti oktatásban ez egyedülálló, mert sem előtte, sem utána (mind a mai napig), iskolai keretek között nem tanítottak önálló stúdiumként érmészetet. Berán Lajos halála után (1943) ő lett a Pénzverde művészeti vezetője.

77. Telcs Ede: Holland korszolyaszövetség emlékérmé, 1921, bronz, vert, ø39mm

78. Berán Lajos: Zsuzsanna, 1912, bronz, öntött, ø78mm

79. Reményi József: Áldozás, 1913, öntött, bronz, 126x128mm

80. Vincze Pál: Önarckép

Vincze Pál Telcs világviszonylatban is kiemelkedő tanítványaként Angliában, Mészáros Andor pedig Ausztráliában élt és ért el nemzetközileg is jelentős eredményeket.⁸¹

Szentgyörgyi István tanítványai a Képzőművészeti Főiskolán Csúcs Ferenc, Ispánki József és Madarassy Walter voltak. Mindhárom szobrász elnyerte az úgynevezett római ösztöndíjat a 30-as évek elején, mindhármuk oeuvrejében igen jelentős szerepet tölt be az érmészet. Érmeikkel reprezentálták a római iskola hatását. A többnyire magas plasztikájú érmeiken felhasználták a quattrocento mestereinek tartalmilag és formailag kiegyensúlyozott, a tökéletességre törekvő kompozíciós eredményeit, de a novecento is jelentős befolyással volt művészetükre, a klasszikus hagyományokat újszerű formakezeléssel igyekeztek megújítani, új harmóniába rendezni.⁸²

Ez idő tájt Magyarországon nem csak náluk, nem csak az ő művészi praxisukban, a mintázott érem és a bronzöntés kerül előtérbe. Vastagabb, erőteljesebb plasztikájú, finoman cizellált felületű öntött érmeiket szívesebben készítették, a vert érem jelentősége pedig lassan csökkenni kezdett.

A 20. század első felében több európai színvonalú érmész-szobrász is alkotott Magyarországon az említett mestereken kívül. Csak a legjelentősebbek: Csillag István, Fémes Beck Vilmos, Juhász Gyula, Moiret Ödön, Murányi Gyula, Szirmai Antal, Tóth Gyula, Zutt Richard, Boldogfai Farkas Sándor. (Legalább nevük említésével hadd fejezzem ki tiszteletemet irántuk.) Ők mindannyian a „hagyományos funkciójú emlékérem” műfajában és keretei között gondolkodtak és alkottak, mégis sokszor képesek voltak kötetlenebbül, az érmészet „alárendeltségi” helyzetéből szabadulva, kifejezni magukat.⁸³

81. Mészáros Andor: Ausztrál pénz, 1967, vert, ezüst, ø38mm

82. Csúcs Ferenc: Mátyás király érem, 1940, bronz, öntött, ø106mm

83. Ispánki József: Buda recuperata, 1936, bronz, öntött

84. Madarassy Walter: Szent István érem, 1938, bronz, öntött

Mint az eddigiekből is látható, érmészetünk nagy alakjai szinte kivétel nélkül szobrászok voltak. Napjainkban is ez a jellemző, csak néhány ötvös vagy festőművész akad, aki (szobrászattal és) érmészettel is foglalkozik. A magyar éremművészet szobrászi jellegét, plasztikai erejét talán ez adja.

Mai érmészeink két világítótornya, példaképe Ferenczy Béni és Borsos Miklós is szobrászok voltak. Munkásságuk, eredményeik nem kerülhetők meg, nem lehet azokat és hatásukat sem figyelmen kívül hagyni a magyar éremművészet történetében.

Különböző utakat jártak. Ferenczy Béni a családjából hozta magával azokat az alapokat, amelyeket Firenzében, Münchenben és Párizsban fejlesztett tovább.⁸⁴ Borsos Miklós autodidaktaként, azokra a vésnöki ismereteire építve, amelyeket az apjától tanult, saját maga erejéből, rendszeres iskolázás nélkül alakította ki európai rangú szobrászatát és érmészetét.⁸⁵

Ferenczy Béninek – írja Tóth Antal, aki a Nemzeti Galéria szobor- és éremosztályának volt a vezetője – „az 1910-es évektől szórványosan alkotott érmeit kivétel nélkül az önálló problémafelvetés jellemezte, fejlődése szempontjából tehát nem előzmény nélküli az 1930-as években Moszkvában elkezdett, Budapesten folytatott, korszakos jelentőségű művészérem-sorozat. Kötetlenség és fegyelem egyesül ebben a tíz darabból álló műtárgyegyüttesben, mert megalkotását belső indíték motiválta. A fegyelem többek között abban a vonatkozásban mutatkozik meg, hogy tulajdonképpen ezek is emlékérmek és Pisanelloig visszavezethető klasszikus szabályokhoz igazodnak. Azaz Ferenczy Béni, aki a magyar éremművészet legnagyobb szabású egyénisége és megújítója, újszerű érmei megalkotásában végig tiszteletben tartotta a műfaj tradicionális határait, klasszikus törvényeit”⁸⁶. Ferenczy Béni szinte mindig mintázással készítette érmeit.

85. Moiret Ödön: Leda, 1910, ezüst, vert, ø80mm

86. Ferenczy Béni: A művész felesége, 1952, bronz, öntött, 121mm

87. Ferenczy Béni: Önarckép, 1939, öntött, bronz, ø113mm

88. Ferenczy Béni: Ferenczy Károly érem, 1940, öntött, bronz, 109mm

A bronzöntvények felületét gondosan cizellálta. Sokszor „festői hatású” művei igen változatosak.

Borsos Miklós a legtöbbször nem mintázta érmeit, hanem rögtön negatívba véste azokat. Ez adja az éles, tiszta vonalakat, amelyek meghatározzák a kompozíció jellegét. A kemény, határozottan tagolt forma még nagyobb hangsúlyt kap műveiben azzal, hogy nem cizellál, meghagyja az öntvény nyersességét. Borsos egész érmészeti életművében szintén a tradicionális érmészeti szabályokhoz igazodik, egy még inkább archaikus formáláshoz, a negatívba véséshez kapcsolódva.⁸⁷

Mindkettőjüknek voltak követőik, tanítványaik, bár közvetlenül, talán szuverén egyéniségük, eredeti szellemük utánozhatatlansága miatt, epigonként nem utánozták, követték őket.

89. Borsos Miklós: Mozart, 1956, bronz, öntött, ø127mm

90. Borsos Miklós: Arisztophanesz, 1954, öntött, bronz, ø103mm

90. Borsos Miklós: Picasso, 1955, öntött, bronz, ø87mm (előlap, hátlap)

IV.3. A MAGYAR ÉREMMŰVÉSZET 1945-TŐL 1990-IG

A II. Világháború után a képzőművészeti és az iparművészeti főiskolán néhány mester – Ferenczy Béni, Borsos Miklós, Pátzay Pál – több tanítványát irányította az éremművészet felé, de nem tanították az érmészet klasszikus szabályait. Tulajdonképpen ők sem tanulták ezeket, mivel nem végeztek akadémiát, hanem saját maguk gyűjtötték össze azokat az ismereteket, amelyeket fontosnak tartottak, és így nem korlátozták őket „akadémikus szabályok”, megcsontosodott tradíciók.

Az éremművészek hazánkban – egészen a mai napig – mind hasonlóan, egymástól tanulva, de főleg saját tapasztalataik, gyakorlatuk alapján sajátítják el az érmészet műveléséhez fontosnak tartott ismereteket. Mindig voltak és vannak is természetesen olyan mesterek, hallgatók, akik a szobrászat e műnemében is szívesen dolgoznak, tanítanak illetve tanulnak, s főleg a praxisból kiindulva adják át, veszik át a tapasztalatokat.

Már az 1950-es években a Ferenczyt és Borsost követő néhány szobrász, érmész (Vigh Tamás, Martsa István, Kiss Sándor, illetve Kiss Kovács Gyula, Csontos László) egyre jobban próbált elszakadni munkáiban a hagyományos formaadástól, de még inkább azoktól az allegóriáktól és témáktól, amelyek korábban uralkodó jellegűek voltak. Az éremművészet ebben a korszakban azonban nem tudta igazán magára irányítani a figyelmet, az érdeklődést.

Czinder Antal 1999-es katalógusában, visszaemlékezve e korra, pontosan jellemzi ezt az időszakot: „Az '50-es évek végén a műcsarnoki országos kiállításokon mindig ott voltam, nagyon tetszettek Ferenczy Béni és Borsos Miklós érmei, de csak akkor kezdtem újra érmekeket csinálni, amikor már mint főiskolás, Szabó Iván növendéke lettem. A mesterek közül kizárólag ő adott érem feladatot, pedig Pátzay és Mikus

92. Pátzay Pál: Hekler Antal, öntött, bronz, ø68mm, 1940 (előlap, hátlap)

93. Vigh Tamás: Chopin, 1952, öntött, bronz, ø105mm

94. Martsa István: Dömös, bronz, öntött, ø90mm, 1953

95. Csontos László: Lányok, bronz, öntött, ø73mm, 1959

is foglalkozott érmészettel és néhány nagyon szép darabot készítettek korábban.

Ebben az időben az érmészet lenézett műfaj volt, és eléggé kiürült.

A szobrászok érdeklődése a nagy köztéri munkák felé fordult. Az éremmintázásban elkoptatott sémákat használtak régi, pontos stílusban nyilvánultak meg. Az érem a kiszorultak, a csöndesek, az elvágók, a belső emigráció műfaja volt. A kiállításokon, különösen a Múcsarnokban, az utolsó termekben, eldugva a vázlatok közt állították ki őket. Viszonylag kevesen művelték, ennek a műfajnak nem volt súlya.”⁸⁸

A következő évtizedben a műfaj egyre jobban megerősödik, kitör partikuláris helyzetéből, mert az új szobrász-generáció szerencsésen rátalál és újszerű kifejezési lehetőségeket, formai újításokat keresve friss szemléletet hoz e képzőművészeti ágba. Újra Czinder szavaival: „Az 1960-as évek elején, a főiskola elvégzése után azonban már voltunk néhányan, fiatalok, akik kezdtük újra komolyan venni az érmet.”⁸⁹

Kovács Gyula kritikus is jelentős fordulatnak tartja ezt a néhány évet: „Az 50-es évek végén, a 60-as évek elején csillantak fel az első jelei annak, hogy a magyar képzőművészetben érmészetünk különleges, mondhatnánk: történelmi feladat teljesítésére hivatott. [...] Én az akkori pályakezdők lelki telítettségéből értelmezem, hogy fiatal szobrászaink mindenféle külső megbízás nélkül, érzéseik, gondolataik direkt megformálását tekintették feladatnak. Ez a közlésvágy teremtette az ezidőben készült remek érmek sorát, s bár felhasználtak, alkalmaztak olykor grafikai, sőt festői eszközöket is, 'könnyítő' eszközök mégsem súlytalanították jóvátehetetlenül a plasztikai nyelvezetet. Sőt, új plasztikai eredmények teremttek és sok új köztéri szobor gondolata éremben született meg. S nem véletlen, hogy a magyar szobrászat megújulása is az érem műfajából indult. [...] S ami különösen kedvessé teszi előttem ezt a műfajt: minden eredménye belső teremtésből

96. Szabó Iván: Két fiú számárral, 1966, bronz, öntött, 95x141mm

97. Czinder Antal: Udvar, 1964, bronz, öntött, ø90mm

98. Kiss Nagy András: Dózsa sorozat VIII. (Karóba húzottak), 1964, bronz, öntött, ø84mm

született, igazi hazai érték, a formák mögül nem sejlének elő a szembe-
szomszéd arcvonásai. Képzőművészeti műfajaink közül érmészetünk
mentesült leginkább az 'izmusok' és az 'artok' olcsó ötleteitől.”⁹⁰

A hatvanas évek végén, a hetvenes évek elején – sok kritikus szerint a
magyar grafikához hasonlatosan – a magyar érmészet addigi
történetének legsikeresebb, legvirágzóbb korszakát élte. Mindkét
„intim” műfaj lehetőséget adott a művészi önkifejezésre, új technikai
megoldásokra, a „nyugati divatok” adaptálására. A vert érem szinte
teljesen eltűnt, az öntött érem pedig tág teret adott az egyéni
kísérleteknek, új formai és tartalmi megoldások keresésének. Az 1970-
es évek közepéig azonban „nem találkozunk olyan alkotói szándékkal s
olyan művel, amely új utak keresése közben a lehetőségek és határok
tágítása helyett megtagadja és szétrombolja a tradicionális kereteket.”⁹¹
Az időszak, az ekkor indult generáció legjelentősebb érmészei:
Szöllőssy Enikő, Ligeti Erika, Czinder Antal, Asszonyi Tamás,
Csikszentmihályi Róbert...⁹³ ⁹⁴

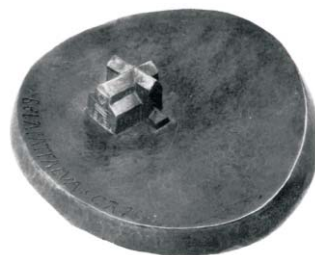
A hetvenes évek második felében újabb lendületet kap a magyar
éremművészet. Létrejön a soproni érembiennále, amely érmészeinknek
a mai napig legjelentősebb hazai bemutatkozási lehetőségét biztosítja.⁹⁵
A FIDEM, az érmészettel, éremművészettel foglalkozó legjelentősebb
nemzetközi szervezet 1977-ben Budapesten rendezi meg kiállítását,
ezzel is elismerve a magyar éremművészet nemzetközileg is magas
színvonalát.⁹⁶ Ekkor jön létre Tóth Sándor szobrászművész
kezdeményezésére Nyíregyházán a Sóstói Nemzetközi Éremművészeti
Alkotótelep, amelynek tevékenységi köre néhány év múlva kiegészült a
bronz kispasztika (bronzetto) műfajával.⁹⁷ Mindhárom esemény
nemcsak ráirányította a figyelmet a műfaj eredményeire, de bizonyos
megbecsülést is jelentett, szélesebb kapcsolatok kialakítását, kiépítését
tette lehetővé, biztosította az alaposabb tájékozódást az országban-
világban.

99. Ligeti Erika: Nyár,
1965, bronz, öntött, ø90mm

100. Szöllőssy Enikő: Születés V.,
1967, bronz, öntött, 109mm

101. Czinder Antal: Bélapátfalva,
1975, bronz, öntött, ø112mm

102. Czinder Antal: Nizza,
1973, öntött, bronz, zománcozás,
ø105mm

Vígh Tamás, Kis Nagy András, Ligeti Erika, Asszonyi Tamás, Gáti Gábor, Csíkszentmihályi Róbert, Czinder Antal formai kísérletei a tradicionális éremformát kezdik megváltoztatni, de még mindig figyelve a műfaj tradícióira. Asszonyi Tamás ekkor így látta az újításnak és a tradíciók megőrzésének problémáját: „Az érem a képzőművészetben hasonló helyzetet foglal el, mint a költészetben a szonett. Zárt, kötött forma, ami azonban nem zárja ki, hogy mindig új és új tartalmakat közöljön. Ha jól megnézzük, az a magyar érmészet, amely manapság a komoly értékelhetőség tárgya, valójában ilyen törvényszerűségekre figyelve teremtette értékeit. A törvények felrúgása nem a jó érem követelménye. Hiszen a törvények mindent megengednek, amit érdemes éremben kifejezni. Például *Kis Nagy András Pandora szelencéje* [...], amely éremnek és negatívjának az összeillesztésével még a műfajon belül teremt magasabbrendű gondolati és formai értékeket. Nem elő- és hátlapos ortodox érem, s mégsem okoz stíluszavart, sőt. Vagy *Vígh Tamás*, aki az érmészet műfajhatárait tágítva, gazdagítva, az érem 'törvénykönyvébe' mintegy új paragrafust fogalmazva, újfajta térélményt teremtett. De említhetnénk *Czinder Antal* munkáit is, amikben a szerkesztettség és a kemény plasztikai megfogalmazás ellenére is megmarad az érmek hagyományos és szükséges érzékenysége, lírája. Áttört érmei a hagyományos kétoldalas éremnek adnak új értelmezést.”⁹⁸

Csiky Tibor, Lugossy Mária, Szöllőssy Enikő, Bohus Zoltán, Farkas Ádám konstruktivista, újgeometrikus irányba indul, Haraszty István pedig még a mozgást is összekapcsolja az érmészettel, „mobil érmekeket” csinál. Az az alaptétel, hogy az érem nem más, mint „kis fémkorong domborművekkel”, a hetvenes évek közepétől kérdőjeleződött meg.

„Sokáig úgy tűnt, hogy az éremművészetet nem érinti olyan közvetlenül az az intellektuális nyugtalanság, amely az elmúlt két-három emberöltő során annyi érdekes és veszélyes megglepetést okozott a kulturális

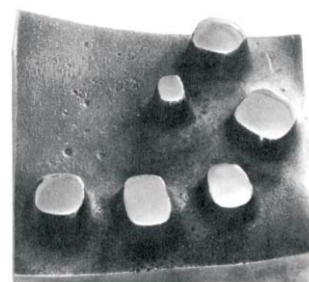
103. Asszonyi Tamás: Torzó VI., 1976, bronz, öntött, 96x106x30mm

104. Vígh Tamás: A Magyar Tudományos Akadémia érme, öntött, bronz, ø73mm, 1961

105. Kis Nagy András: Pandora szelencéje, 1975, bronz, öntött, nyitható, ø98mm

106. Csiky Tibor: Plakett, 1977, öntött, bronz, 100x100mm

fejlődésben. A plakettek, érmek, pénzek nagy része hagyományos eljárással, kipróbált technikával készült, ami bizonyos mértékig a megszokottabb formák alkalmazását is meghatározta. A második világháború után azonban az érmészek között is tért hódított a kísérletezés szelleme, s ma már elmondható, hogy a képzőművészet általános differenciálódása az éremtermésben is nyomon követhető. Ugyanakkor példamutató az a viszonylagos türelem, amellyel az alkotók a más felfogást vallókra figyelnek, s szinte szabad folyást engednek a különböző stílusok szabad versenyének.”⁹⁹ írja Pogány Ö. Gábor az 1977-es FIDEM kiállítás katalógusának előszavában.

Vagyis a hetvenes évek végén együtt él az egyfajta formai kísérletezést preferáló és a hagyományos műformát tiszteletben tartó, annak keretein belül új tartalmakat kereső, de magas művészi színvonalat képviselő szemlélet. A különböző generációhoz tartozók, Csúcs Ferenc, Csontos László, Duray Tibor, Ispánki József, Kunvári Lilla, Madarassy Walter, Reményi József, Cséri Lajos, Sz. Egyed Emma, Kutas László, Tóth Sándor, Osváth Mária, Szabó Iván, Rétfalvi Sándor, Somogyi József és Renner Kálmán nevét említem a teljesség igénye nélkül.¹⁰⁰

Az érem hagyományos műformáinak továbbélését, műfaji kereteken belüli fejlődését, megújítását és ezek megtagadását, a „teljesen új” megközelítési módok keresését egyaránt segítette a 80-as évek egyre szabadabb szelleme. „[...] mit ér az éremművészet, mint a szobrászat egyik ága, ha magyar?” teszi fel a kérdést 1985 derekán Hajdu István művészettörténész, azután így válaszol: „[...] nem sokat. Hiszen nemcsak szellemiségében anakronisztikus gyakran, hanem miután fönmaradásának zálogaként eddig konokul megőrzött évezredes korlátait is széttörte már, azt a paradox helyzetet kerekítette maga köré, hogy saját törvényeit be nem tartva igyekszik ugyanezen törvények látszatával önállóságra törni.” Majd így folytatja: „Rögzült, pontosabban klasszicizálódott a hetvenes évekbeli helyzet,

107. Asszonyi Tamás: Szeged város alkotói díja, 1975, öntött, bronz, ø98mm

108. Somogyi József: Diána, 1975, öntött, bronz

109. Czinder Antal: Szindbád, 1975, öntött, bronz, ø97mm

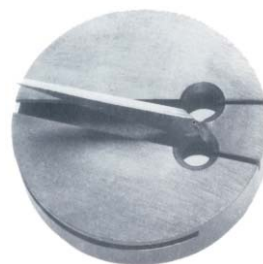
110. Gáti Gábor: Érem Fekete Tamásnak, 1978, öntött, szerelt bronz

s ahogy minden mostani reprezentatív szobrászati tárlaton, a geometrikus absztrakció, annak is patetikus, lírai, „magyaros” minimal artja jelenti az állandó fordulatot. [...] a hetvenes évek elején közepén még igen gyakran gyanakodva fogadott, a tőrésig alig jutó, csak külföldi művészekről elviselt geometrikus absztrakció mára a korszerű művészet szinonimájává vált. [...] ma is több nem érdek nélküli, konvencionális portré -, tájkép-, allegorikus érem és plakett készült, mint öntörvényű, közvetlen funkcióval nem rendelkező tárgy, azt nyilvánvalóvá teszi, hogyha valami az érem fogalmát, szabályait kitérítette, az éppen a megrendeléstől-megrendelőtől való függetlenedés szándéka, ám abban a pillanatban, amikor azok a munkák, melyek ezt a szándékot reprezentálják, szellemükben frissek voltak, alig kellettek valakinek. És mire a szabadság megadta az éremnek, plakettnek a haszontalanság boldog illúzióját, ezzel az ábránddal a kategóriák odáig oldódtak, hogy már majdnem anakronizmus magának az éremnek a fogalmát ezek esetében felvetni.”¹⁰¹

Azért idéztem Hajdu István kritikáját ilyen hosszasan, mert az általa megfogalmazott problémahalmaz a 90-es évek közepén, sőt napjainkban is fennáll, mindazok a kételyek, amiket megfogalmazott, ma is felvethetők. A klasszikus műformák devalválódása, felbomlása anélkül tart tovább, hogy valamilyen „újszerű” valóban képes lenne a helyükre lépni.

111. Tóth Sándor: Szent-Györgyi Albert, 1986, öntött, bronz, ø93mm

112. Budahelyi Tibor: Első hang, 1983, acél, ø60mm

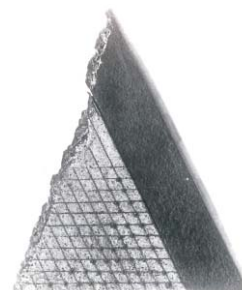
113. Gáti Gábor: Egy húron pendülünk, bronz, 1993, ø100mm

V. ÉRMÉSZETÜNK AZ EZREDVÉGEN ÉS NAPJAINKBAN

V.1. A HANYATLÁS KORA?

„De mi is az az érem? ...” Kérdezi Lars O. Lagerquist, a FIDEM elnöke, 1994-ben, amikor a világ legnagyobb nemzetközi éremművészeti szervezete a magyar éremművészetet ismét megtiszteli azzal, hogy kongresszusát és kiállítását Budapesten rendezi meg. „Évszázadokkal ezelőtt mindenki tudta, hogy egy kerek, olykor ovális, öntött vagy vert fémkorong, melynek előlapján egy arckép, hátlapján egy vagy több jelkép áll. Évszázadunk úgynevezett 'kötetlen' érmét már sokkal nehezebb meghatározni: 'kis tárgy, amelyet kézben lehet tartani' [...] ez azonban az öntött éremre, vagy az egyedi tárgyként kézzel alkotottra érvényes. A vert érmek korlátai nyilvánvalóak, bár az elmúlt években láthattuk, hogy azokat is lehet több részben tervezni és kivitelezni, majd összeilleszteni. Mint az előzőek, ez a kiállítás is bizonyítani fogja ennek a művészeti ágának a sokoldalúságát...”¹⁰² Fekete György belsőépítész (akkori államtitkár) pedig a műfaj sokrétűségét emeli ki: „A XX. század óriási változásait, lázas mindennapi életét és ünnepeinek meghitt szépségét tükrözik vissza ezernyi változatban a tenyérnyi fémkorongok. A művészi megoldások meglepő leleményessége, a mondanivalók kifogyhatatlan változatossága és hihetetlen technikai sokfélesége jellemző a műfajra.”¹⁰³ Az előbbiek mind a nemzetközi, mind a magyar éremművészetre sommásan jellemzőek.

A magyar éremművészetben ez időre „... egyfajta átrendeződés is megfigyelhető. Az 1960-as években indult generáció több tagja hosszú idő óta nem jelentkezik új éremmel. Közben a magyar éremművészetben, az elmúlt évek során, kibontakozott és egyre inkább meghatározó szerepet játszik egy, az 1970-es évek második felében, illetve az 1980-as évek elején megjelenő nemzedék. Kapcsolatuk

114. Budahelyi Tibor: Életmű sorozat VII., 1995, hőkezelt krómaccél, 85x10,8mm

115. Kalmár János: Vonzások II., 1994, festett vas, 65x65mm

116. Szabó György: Sorozat cím nélkül III., 1989, bronz, ø140mm

elődeikkel szoros, művészetük azok eredményeire alapozódik, mégis önálló arculatú. Ezt az immár félreérthetetlen váltást e kiállítás anyaga jól reprezentálja¹⁰⁴ – írja L. Kovásznai Viktória a XXIV. FIDEM kiállítás katalógusában a magyar anyagot értelmezve.

A legjobb érmészeink a kilencvenes években valamiféle megoldást keresve számtalan irányban próbálkoztak.

Sokan a tradicionális formarendet, a szigorú kötöttségeket, ilyen módon az önkorlátozást választották. Újra egyre nagyobb számban készülnek vert érmek. „Napjaink [1990-es évek közepe] magyar érmészetében szembetűnő [...] jelenség a vert érmek megszaporodása. Ezek az érmek minőségileg csakúgy, mint változatosság tekintetében most már felveszik a versenyt az öntött érmekkel, amit hosszú évtizedekig nem lehetett elmondani, pedig Magyarországon a vert érmeknek mindig jelentős hagyománya volt.”¹⁰⁵ Az érem anyagában is „klasszicizálódik”, a bronz mellett újra megjelenik az ezüst, sőt az arany is. Egyre több „konvencionális” portré, allegorikus témájú és hagyományos formájú érem születik. Program lesz az éremszerű érem, tovább élnek (különösen a vert érmek tervezői, készítői körében) a 19. században kialakult formai, tartalmi, kompozíciós szabályok. A szegedi ÉremVerde e törekvések segítségével ápolja a tradíciók továbbélését, ugyanakkor folyamatos frissítését.¹⁰⁶ Többek között Kutas László, Tóth Sándor, Fritz Mihály, Lebó Ferenc, de Kiss György, Gáti Gábor, Csikszentmihályi Róbert „kísérletező” munkáik mellett rendszeresen készítenek „hagyományos” érmeket, terveznek emlékpénzeket.

A másik véglet, hogy mindent ki kell próbálni, mindenféle anyagot, követ, fát, fűvet, agyagot, üveget, textilt, bőrt, műanyagot, madártollat, kagylókat, csigákat, a haját, a szőrt, vasat, krómot, vizet, homokot és mindent, ami kéznél van, vagy éppen nincs kéznél. Ez a szemlélet mindent úgy tekint, mint az érem alapanyagát. A technikák is rendkívül

117. Kiss György: Megmozdult a föld, 1989, bronz, ø113mm

118. Tóth Sándor: Nagykállói érem, 1995, vert, ezüst, ø42,5mm

119. Lebó Ferenc: St. Stephanus, 1999, öntött, bronz, ø140mm

120. Gábor Éva Mária: Homokóra, 1993, homok, üveg, ø100mm

sokfélék lehetnek: gyúrt, gyúrt, fúrt, kalapált, horgolt, varrt, tépett, ragasztott, csomózott, drótozott. Mindenféle „geget”, „poént”, ötletet ki lehetett és kellett próbálni. És a formák is hasonló változatosságot mutatnak: kerek, gömbölyű, szögletes, szerelt, csavarozott, több darabból álló, csukható, zárható, fűrészfogas, cipzáras, mozgatható, mozgó, töredezett, tányéros, keretes, kerek, függeszthető, állítható... minden megszülethet, amit csak el lehet képzelni.

Wehner Tibor a *Határesetek avagy az érem harmadik oldala* című, a Budapest Galériában megrendezett éremművészeti kiállítás katalógusának előszavában 1997-ben így fogalmaz: „A magyar éremművészet század- és ezredvégi határesetei, határsértései azt példázzák, hogy érem minden olyan szabad művészi objektíváció lehet, amely valamiképpen formai vagy tartalmi téren, gondolati síkon vagy akár csak gesztus jelleggel kapcsolatot tart a több évszázados, múltba nyúló tradícióval. Nincsenek, nem érvényesíthetők, nem lehetnek már merev és egzakt műfaj- és műnem-határok, de nem is szakítható el minden összefűző, a múlthoz kapcsolódó szál. A szabályrendszerek, a kategóriák felbomlása, a determináció kényszerének megkérdőjelezése és elvetése, a határok tágítása, kíméletlen feszítése azt az érzékeny kérdést veti fel, hogy a dolgok meddig azok, amik, és hogy hol váltanak át gyökeresen más, új minőségbe. Az éremművészek eme kezdeményezése a bizonytalanná vált határok közötti mű-teremtési esélyek fantasztikus bőségű lehetőségeit a radikális újítás és a radikális tradícióörzés elengedhetetlen követelményét tették varázslatosan kitapinthatóvá.”¹⁰⁷

Az ezredforduló természetesen nem jelent semmilyen cezúrát, radikális változást az éremművészetben sem. A modern magyar éremművészet történetében évtizedek óta az a fő probléma, a legfontosabb és legizgalmasabb kérdés, hogy a tradíció és az újítás milyen viszonyban

121. Szöllőssy Enikő:
Relikvia-érem II.,
1997, gyertya és láng, 120x60mm

122. Soltra E. Tamás: Érempropeller,
1997, fa, aranyozás, ø200mm

123. Kótai József: Varrtérlem,
1997, kollázs, ø180mm

124. Gáti Gábor: Negyedóra a
villanegyedben,
1998, öntött, bronz, 105x110mm

van, hogyan fér meg egymással. Vagyis: az érem nem csupán kis fémkorong domborművecskékkel, hanem műfaji határainak állandó tágításával, feszítésével jóval több, változatosabb, sokszor egymásnak is ellentmondó formai kísérletekkel, anyaghasználati és megmunkálási móddal főleg a kisplasztika, de más műfajok közelébe kerülő, csaknem azokba átlépő műnem. A sokszorosíthatóság helyett azonban egyre jobban előtérbe kerül mint az egyedi, mint csak egy példányban létrehozható, csak egy példányban elképzelhető, újra „szent egyediségében” a művész individualitását, öntörvényűségét hangsúlyozó műtárgy. Az érmészet mint alkalmazott műfaj – bár mindennapjainkban ma is jelen van, hiszen sok intézmény, közösség különböző alkalmakra rendel akár öntött, akár vert érmeket, amelyek inkább kötődnek a hagyományos, mint az új utakat kereső szabályrendszerhez – a művészi önkifejezést szolgáló, autonóm érmészettel szemben vesztett jelentőségéből, mára újra egyre jobban háttérbe kerül.

A következőket formai újítók, akik azonban mindig az érmészet klasszikus formarendjéből indultak ki, ma is rendkívül gazdag, sokrétű megoldást keresve és találva bizonyítják a műfaj erejét.

Ha átlapozzuk a Soproni Országos Érembiennále utolsó katalógusait, vagy a *Mai magyar érem* című 2002-es kiadványt, és visszagondolunk az utolsó néhány év kiállításain bemutatott éremnyagra, a változatosság az, ami megragadóan jellemző. És ez a változatosság gyönyörködtet! A legkülönbözőbb kísérletező-kereső munkáktól a kiérlelt, klasszikus megoldásokig igen széles a skála. Ám a kritikusok szerint ez a kiegyensúlyozott harmónia, ami a sokféleségben nyilvánul meg, s amelyben az ellentétes szemléletű formai megoldások békésen megférnek egymás mellett, akár még egy alkotó ouvrején belül is, valamiféle apályra utal, tulajdonképpen változatlanságot jelez az előző korszakokhoz, a 70-es, a 80-as évekhez viszonyítva, és az ötletek, az eredetiség kifulladását jelzi.¹⁰⁸

125. Szöllőssy Enikő: Kézérem 2. Utak és határok, 1998, öntött, bronz, 110x100mm

126. Lugossy Mária: „1000 ÉV” II., 1998, ragasztott, homokfűvott üveg, 130x130mm

127. Kubisch Kamilla: Filippo Lippi: Madonna, 1997, öntött, bronz, ø135mm

Némiképp válságra utal az is, hogy nem tapasztalható (legalábbis az én tapasztalataim, megítélésem szerint) olyan tendencia, amely markánsan határozná meg vagy terelné valamilyen egységes irányba az érmészek gondolkodását. A mai jótékony pluralizmusból valószínűleg majd maguktól kristályosodnak ki olyan csomópontok, amelyek talán befolyásolhatják a jövő „éremképét”. Reményeim szerint a magyar érmészek lesznek olyan erősek, hogy nem irányíthatják szemléletük alakulását a külső, különböző kuratori, vagy művészettörténeti koncepciók, lobbik, és az érmészet a jövőben is megmarad a szabadság territóriumának. Megtartja (viszonylagos) függetlenségét a művészeti teóriák, paradigmák állandó változásának idején és a művészeti piacgazdaság sűrűjében is.

128. Balogh Kálmán: Hommage à Lesznai Anna, 2001, CD lemez, gravírozás, hímzés, ø120mm

129. Márkus Péter: Racionalitás V., 1997, bronz, 130x105mm

V.2. NÉHÁNY KIEMELKEDŐ KORTÁRS MAGYAR ÉREMMŰVÉSZ

Hosszan sorolhatnám azoknak az érmészeknek a nevét, akik igen jelentős életművel rendelkeznek. A magyar éremművészet az 1960-as években indult nemzedék, majd az őket követő fiatalabbak következetes újítási törekvései révén a 70-es években a világ élvonalába került. A Soproni Érembiennále itthon kiváló lehetőséget teremtett a bemutatkozásra, így az érmészek megismerhették egymás munkáját, és közvetlenül hatottak is egymásra.

A következő felsorolás szubjektív válogatás. Azt gondolom, hogy mindannyian önálló világot hoztak létre, saját kiteljesedésük egyszerismind hozzájárult a magyar éremművészet magas színvonalú kibontakozásához, színes, gazdag, változatos megjelenéséhez is az országban és a világban. Nélkülük nem lenne magyar érmészet!

Vígh Tamás, Ligeti Erika, Czinder Antal, Szöllőssy Enikő, Asszonyi Tamás, Csíkszentmihályi Róbert, Tóth Sándor, Gáti Gábor, Kiss György, Budahelyi Tibor, Papp László, Lugossy Mária, Holdas György érmészeti tevékenysége méltó folytatása a nagy elődök, Beck Ö. Fülöp, Telcs Ede, Ferenczy Béni, Borsos Miklós, Madarassy Walter művészetének, még akkor is, ha esetleg egészen más úton haladnak, másfajta szemlélet szerint alkotnak.

És a legfiatalabb nemzedék sem marad el innovációban, formai és tartalmi igényességben, szakmai felkészültségben. Talán a Képzőművészeti és az Iparművészeti Egyetemen is több biztatást, inspirációt kapnak (elsősorban a szobrász illetve az ötvös hallgatók) ahhoz, hogy kipróbálják tehetségüket e műfaj egyre jobban táguló keretei között. A Soproni Érembiennálékon a „szakma” érdeklődéssel és elismeréssel figyeli tevékenységüket. Az utolsó két-három biennálén több ígéretes fiatal mutatta be érmeit.¹⁰⁹

130. Tóth Sándor: Petras Repsys, 1991, bronz, öntött, ø100mm

131. Ligeti Erika: Ketten, 2000, bronz, öntött, 120x120mm

132. Papp László: Szent Gellért Érdemérem, vert, ø60mm

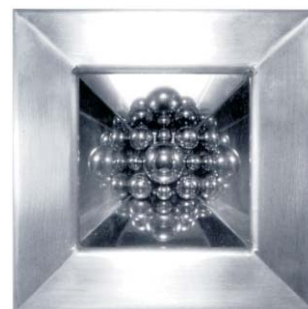

133. Bohus Áron: Hommage à Rodin, 1999, öntött, bronz, ø106mm

Szabó Virág, Bohus Áron, Sipos Mariann, Pucsek Viktor, Kutasi Tünde, Nemes Péter, Farkas Zsuzsa éremtárgyai kiemelkednek a huszas-harmincas éveikben járók munkái közül, elsősorban ötletes anyaghasználatukkal, térértelmezésükkel, kísérletező formai és kompozíciós megoldásaikkal. Szemléletük azonban nem szakad el a 20. század utolsó negyedében kialakult törekvésektől, úgy látszik, hogy azoknak a törekvéseknek szerves folytatói, továbbfejlesztői.

134. Sipos Mariann: Test-etűd III., 1994, öntött, bronz, 80mm

135. Farkas Zsuzsa: Pseudo I., 2002, fémhajlítás, hegesztés, 135x135mm

136. Nemes Péter: Kiment a ház az ablakon, 2002, öntött, bronz, ø100mm

V.3. A MAGYAR ÉREMMŰVÉSZET NEMZETKÖZI KAPCSOLATAI

A 19. század magyar szobrásza, Ferenczy István Bécsbe ment tanulni az érmészetet, majd Rómában iskolázta magát. Később is Bécsben, a vésnökakadémián oktattak érmészetet, ennek igazgatója Böhm József Dániel volt a század második felében. A századfordulón Párizsban Ponscram mesteriskolájában lehetett érmészetet tanulni, Beck Ö. Fülöp is nála képezte magát.

A 20. század elején a magyarok Münchenbe mentek, ha az érmészettel akartak alaposabban megismerkedni, s Georg Roemer műtermében tanulhattak. Itthon Telcs Ede köré csoportosultak az érmészettel foglalkozó fiatalok. Telcs „iskolájából” is többen kerültek Bécsbe, Münchenbe, Párizsba tanulni, de néhányan másutt: Vincze Pál Angliában, Mészáros Andor pedig Ausztráliában szerzett magának tekintélyt.

Ferenczy Béni végigjárta Európa legismertebb művészeti centrumait, iskoláit, tanult Firenzében, Münchenben, Párizsban, élt, dolgozott Bécsben, Berlinben, Moszkvában, Madarassy Walter, Ispánki József, Csúcs Ferenc, Rómában is képezte magát.

A II. Világháború utáni, az 50-es évek elzártsága után a 60-as, 70-es években ismét megnyíltak a lehetőségek, ha viszonylag szerény mértékben is, nemzetközi kapcsolatok felvételére, vagy kiépítésére. A 70-es évektől pedig a FIDEM-kiállítások és a Sóstói Nemzetközi Éremművészeti és Kiplasztikai Alkotótelep megnyitása és rendszeres működése révén váltak folyamatossá a lehetőségek a magyar érmészet számára a nemzetközi kapcsolatok fenntartásához, kialakításához. Hazánkban rendeztek például francia, lengyel, portugál, cseh, szlovák stb. érmészeti kiállításokat. A magyar érmészeket is hívták külföldi – elsősorban európai – művésztelepekre, kiállításokra, érmeik

137. Szanyi Péter: Techno IV., 2003, öntött, bronz, ø150mm

rendszeresen szerepeltek nemzetközi pályázatokon. Manapság pedig már teljesen természetes, hogy létrejött a magyar éremművészet nemzetközi kapcsolatrendszere, és ez egyre tovább bővül, gazdagodik.

A nemzetközi, elsősorban a FIDEM-kiállításokon való részvétel és az ezeken elért sikerek bizonyítják, hogy a magyar érmészet a világ élvonalához tartozik.

A magyar díjazottak az elmúlt néhány évben: Lugossy Mária (XXIII., 1992, London, nagydíj; XXVI., 1998, Hága), Muzsnai Ákos (XXIV., 1994, Budapest), Lebó Ferenc (XXIV., 1994, Budapest), Kalmár János (XXIV., 1994, Budapest), Horváth László (XXV., 1996, Neuchâtel), Soltra E. Tamás (XXV., 1996, Neuchâtel), Budahelyi Tibor (XXVII., 2000, Weimar, nagydíj), Pucsek Viktor (XVII., 2000, Weimar).¹¹⁰

A FIDEM XXIX. Éremművészeti Világkongresszusa Kiállításán, 2004-ben Portugáliában, Seixalban a 30 év alatti fiatal művészek közül a legkreatívabb öntött érem kategóriában Szabó Virág kapott díjat. Szanyi Péter pedig „innovációért és kreativitásért” részesült rangos elismerésben.¹¹¹

Portugáliában a Nemzetközi Érembiennálén 2001-ben Kalmár János különdíjat, 2003-ban Szabó Virág nagydíjat kapott. Izraelben 2002-ben a „Masaccio 600” című érempályázaton ifj. Szlávics László alkotását különdíjjal ismerték el.¹¹²

138. Horváth László: Sors-nyomk IX., 1993, acél, ø100mm

139. Pucsek Viktor: Vészbanyák dala II., 2001, acéldrót, falevél, ø83x16mm

140. Szabó Virág: Egyedül II., 2000, öntött, bronz, ø80mm

JEGYZETEK

1

Vö. Keszthelyi Ferencné: „Az új forgalmipénzérme pályázat adatai”
in: *Magyar Iparművészet* 1994/1. január-február 50. o.

2

Vö. Magyar törvényes fizetőeszközök
Magyar Nemzeti Bank, Emissziós Főosztály, Budapest, 2001. július

3

Vö. Ráth György: „Az érem”
In: *Az iparművészet könyve* (szerkesztő: Ráth György)
Hasonmás kiadás: Babits Kiadó, Szekszárd, 2002, 68-70. o.

4

Vö. Káplár László: *Pénz, érme, érem bevezetés a numizmatikába*
Fiesta-Saxum Kiadó, h.n., é.n., 143. o.

5

Vö. Ráth György: „Az érem”
In: *Az iparművészet könyve* (szerkesztő: Ráth György)
Hasonmás kiadás: Babits Kiadó, Szekszárd, 2002, 234-235. o.

6

Vö. Káplár László: *Pénz, érme, érem bevezetés a numizmatikába*
Fiesta-Saxum Kiadó, h.n., é.n., 42. o.

Ráth György: „Az érem”
In: *Az iparművészet könyve* (szerkesztő: Ráth György)
Hasonmás kiadás: Babits Kiadó, Szekszárd, 2002, 134-135. o.

B. Sey Katalin Gedai István: *Éremkincsek*
Magyar Helikon / Corvina, 1973, 14. o.

7

Vö. Gergely Jenő Héri Vera: *Pápák emlékezete Pápai érmek, rendjelek, kitüntetések és pénzek*
Unikornis Kiadó, é.n. h. n.

8

Vö. Káplár László: *Pénz, érme, érem bevezetés a numizmatikába*
Fiesta-Saxum Kiadó, h.n., é.n., 143-144. o.

9

Vö. Hollingswort, Mary: *Művészetek világtörténete*
Akadémia Kiadó, Budapest, 1995.

10

Vö. Ráth György: „Az érem”
In: *Az iparművészet könyve* (szerkesztő: Ráth György)
Hasonmás kiadás: Babits Kiadó, Szekszárd, 2002, 230-238. o.

11

Vö. Ráth György: „Az érem”
In: *Az iparművészet könyve* (szerkesztő: Ráth György)
Hasonmás kiadás: Babits Kiadó, Szekszárd, 2002, 78-81. o.

12

Vö. Gedai István: „Éremtár”
In: *A Magyar Nemzeti Múzeum* (szerkesztő: Fülep Ferenc)
Corvina Kiadó, Budapest, 1977, 271. o.

13

Vö. András Gábor Pataki Gábor Szücs György Zwickl András:
Magyar Képzőművészet a 20. században (Egyetemi Könyvtár)
Corvina, Budapest, 1999.

Feledy Balázs: „A Hiányok Művészettörténete”
in: *Élet és Irodalom*, XLIV. évfolyam, 15. szám, 2000. április 14.

14

Vö. Galavics Géza Marosi Ernő Mikó Árpád Wehli Tünde:
Magyar művészet a kezdetektől 1800-ig (Egyetemi Könyvtár)
Corvina, Budapest, 2001. 30. és 352. o.

15

Vö. Białostoczek, Jan: „Régi és új a művészettörténetben”
Szerkesztette és az előszót írta: Marosi Ernő
Művészet és elmélet sorozat, Corvina Kiadó, Budapest, 1982, 77-97. o.
(Białostoczek hivatkozik George Kubler: „The Shape of Time” New Hawen, 1962- című értekezésére)

16

Vö. Alberti, Leon Battista: *Afestészetéről Della Pittura 1436*
Balassi Kiadó, Budapest, 1997. (fordító: Hajnóczi Gábor)
idézi jegyzetében Białostoczek, 95. o.

.

17

Vö. Leonardo: *A festészetről* (A művészettörténet forrásai; szerkesztő: Németh Lajos, fordítás: Gulyás Dénes)
Corvina Kiadó, Budapest, 1973 (második kiadás) 83. és 58. o.

18

Vö. Dante: *Isteni színjáték*
Paradicsom, Második ének, 7. sor, 273. o.
Európa Könyvkiadó, Budapest, 1974 (hetedik kiadás)
(fordítás: Babits Mihály)

19

Vö. Filarete: *Trattato di Architettura*
idézi: Białostoczek, 80. o.

20

Vö. Appignanesi, Richard Garratt, Chris: *NeszeNeked Posztmodern*
Ikon kiadó, h.n., 1995, 6-7. o.

Białostoczek, Jan: „Régi és új a művészettörténetben”
Szerkesztette és az előszót írta: Marosi Ernő
Művészet és elmélet sorozat, Corvina Kiadó, Budapest, 1982, 80-82. o.

21

Vö. Białostoczek, Jan: „Régi és új a művészettörténetben”
Szerkesztette és az előszót írta: Marosi Ernő
Művészet és elmélet sorozat, Corvina Kiadó, Budapest, 1982, 83-88. o.

22

Vö. *A futurizmus* (a bevezető tanulmányt írta, a szöveget válogatta, fordította Szabó György) A futurista festők kiáltvány, 1910. február 11.
Gondolat, Budapest, 1964. (II. kiadás) 140-144. o.

23

Vö. Appignanesi, Richard Garratt, Chris: *NeszeNeked Posztmodern*
Ikon kiadó, h.n., 1995, 32-35. o.

24

Vö. Appignanesi, Richard Garratt, Chris: *NeszeNeked Posztmodern*
Ikon kiadó, h.n., 1995, 18. o.

25

Vö. Balogh Tibor: „A bunkósodás mint a demokrácia sajátos leépülés/kiemelkedés-szimptomája”
In: *Bunkóság (A reprimítívizáció változatai a társadalomban)*

26

Vö. Fukuyama, Francis: *A történelem vége és az utolsó ember*
Európa Könyvkiadó, Budapest, 1994. 139. o., idézi: Balogh 42. o.

27

Vö. Bohár András: *Antropológiai és etikai vázlatok*
Keraban Kiadó, Budapest, 1993., 17. o.

28

Vö. Perneczky Géza: „A 'művészet vége' baleset vagy elmélet? (Előszó egy aktuális antropológiához)”
In: Perneczky Géza (szerkesztő): „*A művészettörténet vége*” (Perneczky, Belting, Danto, Vattimo)
Budapest, 1995, Európai füzetek, 9. o., Gehlent idézi Perneczky

29

Vö. Perneczky Géza: „A 'művészet vége' baleset vagy elmélet? (Előszó egy aktuális antropológiához)”
In: Perneczky Géza (szerkesztő): „*A művészettörténet vége*” (Perneczky, Belting, Danto, Vattimo)
Budapest, 1995, Európai füzetek, 27-52. o.

30

Vö. Appignanesi, Richard Garratt, Chris: *NeszeNeked Posztmodern*
Ikon kiadó, h.n., 1995, 136. o.

31

Vö. Csányi Vilmos: „Az emberi viselkedés a társadalmi konstrukciók lebomlásának idején: etológiai analízis”
In: *Bunkóság (A reprimítívizáció változatai a társadalomban)*
Friedrich Ebert Alapítvány, Budapest, 1999, 23-30. o.

Balogh Tibor: „A bunkósodás mint a demokrácia sajátos leépülés/kiemelkedés-szimptomája”
In: *Bunkóság (A reprimítívizáció változatai a társadalomban)*
Friedrich Ebert Alapítvány, Budapest, 1999, 39-47. o.

32

Vö. Appignanesi, Richard Garratt, Chris: *NeszeNeked Posztmodern*
Ikon kiadó, h.n., 1995, 54-55. o.

33

Vö. Jan Białostoczek: *Régi és új a művészettörténetben*
Szerkesztette és az előszót írta: Marosi Ernő
Művészet és elmélet sorozat, Corvina Kiadó, Budapest, 1982, 77-97. o.

Csányi Vilmos: „Az emberi viselkedés a társadalmi konstrukciók lebomlásának idején: etológiai analízis”

In: *Bunkóság (A reprimítívizáció változatai a társadalomban)*
Friedrich Ebert Alapítvány, Budapest, 1999, 29-30. o.

Balogh Tibor: „A bunkósodás mint a demokrácia sajátos leépülés/kiemelkedés-szimptomája”

In: *Bunkóság (A reprimítívizáció változatai a társadalomban)*
Friedrich Ebert Alapítvány, Budapest, 1999, 46-47. o.

Appignanesi, Richard Garratt, Chris: *NeszeNeked Posztmodern*
Ikon kiadó, h.n., 1995, 44. o.

34

Vö. Lisztes Gábor: „Őseink és a jövő emlékei avagy a vágy titokzatos tárgyai” In:
Térformálás Tárgyformálás 2. (szerkesztette Polónyi Károly)
építészet/elmélet sorozat 4.
Terc Kereskedelmi és Szolgáltató Kft. Szakkönyvkiadó üzletága, h.n., 2002.
15-25. o.

35

idézi Hajdú Imre: „Az ormokra nem hívják az embert: oda fel kell kapaszkodni!”
In: Barczy Pál kiállítási katalógusa, Miskolci Galéria Füzetek 1./1994., 7. o.

36

Solymár István: „A képzőművészet jövője”
In: Solymár István: *Hagyomány és lelemény a képzőművészetben*
Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1972, 194-195. o.

37

Wagner István: „Hagyomány és lelemény”
In: Magyar Iparművészet, 1999/4
Magyar Művészeti Akadémia Alapítvány, Budapest 56-57. o.

38

Vö. *A pénz története* (Szerkesztő: Jonathan Williams)
Novella Kiadó, h.n., 1999, 24-25. és 135-136. o.

Ráth György: „Az érem”

In: *Az iparművészet könyve* (szerkesztő: Ráth György)
Hasonmás kiadás: Babits Kiadó, Szekszárd, 2002, 99-105. o.

39

Vö. Ferenczy Béni: „A szobrászati technikák”

In: *A képzőművészet iskolája I. kötet* (szerkesztő: Molnár C. Pál, a 3. kiadást sajtó alá rendezte Solymár István)

Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata, Budapest, 1976, 3. kiadás, 270-274. o.

40

Vö. Ráth György: „Az érem”

In: *Az iparművészet könyve* (szerkesztő: Ráth György)

Hasonmás kiadás: Babits Kiadó, Szekszárd, 2002, 117-119. o.

41

Vö. Castiglione László: *Hellénisztikus művészet*

Corvina Kiadó, Budapest, 1980., 196-203. o.

42

Vö. Káplár László: *Pérez, érme, érem bevezetés a numizmatikába*

Fiesta-Saxum Kiadó, h.n., é.n., 38-40. és 47. o.

43

Vö. Ráth György: „Az érem”

In: *Az iparművészet könyve* (szerkesztő: Ráth György)

Hasonmás kiadás: Babits Kiadó, Szekszárd, 2002, 121-122. o.

44

Vö. Cellini, Benvenuto: „Értekezés az aranyművességről” (fordítás: Oberfrank Ferenc)
XVI. fejezet Hogyan verjük az imént említett medálokat

In: *Magyar Ötvös*

2000. XI. évfolyam 2. szám, 18-19. o.

Káplár László: *Pérez, érme, érem bevezetés a numizmatikába*

Fiesta-Saxum Kiadó, h.n., é.n., 50-55. o.

45

Vö. Pohl Artur: *Tiroli tallérok 1482-1777*

Magyar Éremgyűjtők Egyesülete, Budapest, 1973, 12-15. o.

46

Vö. *A pénz története* (Szerkesztő: Jonathan Williams, fordította Friedmann Károly)

Novella Kiadó, h.n., 1999, 171. o.

Ráth György: „Az érem”

In: *Az iparművészet könyve* (szerkesztő: Ráth György)

Hasonmás kiadás: Babits Kiadó, Szekszárd, 2002, 122-123. o.

Pohl Artur: *Tiroli tallérok 1482-1777*
Magyar Éremgyűjtők Egyesülete, Budapest, 1973, 14-15. o.

47

Vö. Káplár László: *Pénz, érme, érem bevezetés a numizmatikába*
Fiesta-Saxum Kiadó, h.n., é.n., 53. o.

48

Vö. Káplár László: *Pénz, érme, érem bevezetés a numizmatikába*
Fiesta-Saxum Kiadó, h.n., é.n., 54-56. o.

Ráth György: „Az érem”
In: *Az iparművészet könyve* (szerkesztő: Ráth György)
Hasonmás kiadás: Babits Kiadó, Szekszárd, 2002, 124-125. o.

A pénz története (Szerkesztő: Jonathan Williams, fordította Friedmann Károly)
Novella Kiadó, h.n., 1999, 171. o.

49

Vö. Káplár László: *Pénz, érme, érem bevezetés a numizmatikába*
Fiesta-Saxum Kiadó, h.n., é.n., 56. o.

50

Vö. A Magyar Pénzverő Rt. tájékoztatója, 2002

51

Vö. *A pénz története* (Szerkesztő: Jonathan Williams, fordította Friedmann Károly)
Novella Kiadó, h.n., 1999, 16-24. o.

52

Vö. Romei, Francesca Gaudenzi, Giacinto: *A szobrászat az ókortól napjainkig*
Falukönyv-Cicero Kft., Budapest, 1996., 14-15. o.

53

Vö. Theophilus Presbyter: *A különféle mesterségekről* (fordítás: Takács Vilmos)
Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1986., 134-142. és 110-118. o.

54

Vö. Lovag Zsuzsa: *A középkori bronzművéség*
Corvina, Budapest, 1979., 42-43. o.

55

Vö. Romei, Francesca Gaudenzi, Giacinto: *A szobrászat az ókortól napjainkig*
Falukönyv-Cicero Kft., Budapest, 1996., 50-51. o.

56

Vö. Cribb, Joe: *A pénz* (Szemtanú sorozat)
Park Kiadó, Budapest, 1991., 2. és 52. o.

A pénz története (Szerkesztő: Jonathan Williams, fordította Friedmann Károly)
Novella Kiadó, h.n., 1999, 141. o.

57

Vö. Vasari, Giorgio: „Gentile da Fabriano és a veronai Vittorio Pisanello festők élete”
In: Vasari, Giorgio: *A legkiválóbb festők, szobrászok és építészek élete*
Magyar Helikon, h.n., 1973., 325-332. o.

58

Vö. Káplár László: *Pérez, érme, érem bevezetés a numizmatikába*
Fiesta-Saxum Kiadó, h.n., é.n., 138-154. o.

59

Vö. Tóth Bertalan: „Szépen csengő forintok 2001-ben ezer éves a magyar pénzverés”
In: Magyar Ötvös 2000. XI. évfolyam 2. szám, 31. o.

60

Vö. Gedai István: *Magyar uralkodók pénzeinken*
Zrínyi Kiadó, Budapest, 1991, 5-8. o.

61

Vö. Káplár László: *Pérez, érme, érem bevezetés a numizmatikába*
Fiesta-Saxum Kiadó, h.n., é.n., 64-69. o.

Gedai István: *Magyar uralkodók pénzeinken*
Zrínyi Kiadó, Budapest, 1991, 8-10. o.

62

Vö. Gedai István: *Magyar uralkodók pénzeinken*
Zrínyi Kiadó, Budapest, 1991, 9. o.

63

Vö. Tóth Csaba: „Ezer éves a magyar pénzverés”
In: *Magyar Ötvös* 2000. XI. évfolyam 2. szám, 29. o.

64

Vö. B. Sey Katalin Gedai István: *Éremkincsek*
Magyar Helikon / Corvina, 1973, 12. o.

Ráth György: „Az érem”

In: *Az iparművészet könyve* (szerkesztő: Ráth György)

Hasonmás kiadás: Babits Kiadó, Szekszárd, 2002, 187-192. o.

65

Vö. Pohl Artur: *Tiroli tallérok 1482-1777*

Magyar Éremgyűjtők Egyesülete, Budapest, 1973, 14. o.

66

Vö. Tóth Csaba: „Pénzek, pénzverdék, pénzemberek”

In: *Rubicon* 1998/9-10, 46. o.

67

Vö. Pohl Artur: *Tiroli tallérok 1482-1777*

Magyar Éremgyűjtők Egyesülete, Budapest, 1973, 13-15. o.

68

Vö. Cribb, Joe: *A pénz* (Szemtanú sorozat)

Park Kiadó, Budapest, 1991., 28. o.

69

Huszár-Pap-Winkler: *Erdélyi éremművesség a 16-18. században*
Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1996, 13. o.

70

Pátzay Pál: „Az erdélyi fejedelmek pénzei (1949)”

in: Pátzay Pál: *Alkotás és szemlélet*

Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1967, 93-94. o. és 96. o.

71

Vö. Huszár-Pap-Winkler: *Erdélyi éremművesség a 16-18. században*
Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1996, 39-55. o.

72

Vö. Huszár Lajos: *A régi magyar emlékérmek katalógusa 6. Erdély (1540-1848)*
Magyar Éremgyűjtők Egyesülete, Budapest, 1984

Huszár-Pap-Winkler: *Erdélyi éremművesség a 16-18. században*
Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1996, 108-145. o.

Káplár László: *Pérez, érme, érem bevezetés a numizmatikába*
Fiesta-Saxum Kiadó, h.n., é.n., 152-153. o.

73

Vö. Káplár László: *Pérez, érme, érem bevezetés a numizmatikába*
Fiesta-Saxum Kiadó, h.n., é.n., 150-152. o.

Ráth György: „Az érem”
In: *Az iparművészet könyve* (szerkesztő: Ráth György)
Hasonmás kiadás: Babits Kiadó, Szekszárd, 2002, 238-252. o.

L. Kovásznai Viktória: *Fejezetek a magyar éremművészet történetéből*
Argumentum-Magyar Numizmatikai Társulat, Budapest, 1999, 60-76. o.

74

Vö. Káplár László: *Pérez, érme, érem bevezetés a numizmatikába*
Fiesta-Saxum Kiadó, h.n., é.n., 150-152. o.

Ráth György: „Az érem”
In: *Az iparművészet könyve* (szerkesztő: Ráth György)
Hasonmás kiadás: Babits Kiadó, Szekszárd, 2002, 238-252. o.

L. Kovásznai Viktória: *Fejezetek a magyar éremművészet történetéből*
Argumentum-Magyar Numizmatikai Társulat, Budapest, 1999, 60-76. o.

75

Vö. L. Kovásznai Viktória: *Fejezetek a magyar éremművészet történetéből*
Argumentum-Magyar Numizmatikai Társulat, Budapest, 1999, 9-26. o.

76

Vö. Cifka Péter: *Ferenczy István* (A Művészet Kiskönyvtára 37)
Corvina, Budapest, 1969., 8-27. o.

77

Vö. Fónagy Béla: „A Szépművészeti Múzeum érem és plakettgyűjteménye”
In: *Magyar Művészet* V. évfolyam, 1929. I. szám, 27. o.

78

Vö. Fónagy Béla: „A Szépművészeti Múzeum érem és plakettgyűjteménye”
In: *Magyar Művészet* V. évfolyam, 1929. I. szám, 23-33. o.

79

Vö. L. Kovásznai Viktória: *Fejezetek a magyar éremművészet történetéből*
Argumentum Kiadó, Magyar Numizmatikai Társulat, h.n. 1999, 25. o.

80

Vö. Fónagy Béla: „A Szépművészeti Múzeum érem és plakettgyűjteménye”
In: *Magyar Művészet* V. évfolyam, 1929. I. szám, 30. o.

81

Vö. Csengeriné Nagy Zsuzsa: *Telcs Ede és tanítványai*
kiállítási katalógus, Magyar Nemzeti Galéria, Budapest, 1974.

Reményi József: „Emlékeim a Telcs műteremről”
In: *Művészet* 1970. január, XI. évfolyam I. szám, 15-17. o.

82

Vö. Szatmári Gizella: *Csúcs Ferenc, Ispánki József, Madarassy Walter,*
kiállítási katalógus, Vigadó Galéria, Budapest, 1992.

83

Vö. L. Kovásznai Viktória Tóth Antal: „A modern magyar éremművészet törekvései”
In: *Modern magyar éremművészet I. 1896-1975*
Magyar Nemzeti Galéria, Budapest, 1993.

84

Vö. Szabó Katalin: *Ferenczy Béni (A Művészet Kiskönyvtára 15)*
Corvina, Budapest, 1967.

85

Vö. L. Kovásznai Viktória: *Borsos Miklós*
Képzőművészeti Kiadó, Budapest, 1989.

86

Tóth Antal: „A modern magyar éremművészet törekvései 1924-1945”
In: *Modern magyar éremművészet I. 1896-1975*
Magyar Nemzeti Galéria, Budapest, 1993, 11. o.

87

Vö. L. Kovásznai Viktória: „A modern magyar éremművészet törekvései 1945-1975”
In: *Modern magyar éremművészet I. 1896-1975*
Magyar Nemzeti Galéria, Budapest, 1993., 13. o.

88

Czinder Antal szobrászművész Művészérmek 1955-1999 katalógus
Kiadó: Czinder Antal, Budapest, 1999. 6. o.

89

Czinder Antal szobrászművész Művészérmek 1955-1999 katalógus
Kiadó: Czinder Antal, Budapest, 1999. 7. o.

90

Kovács Gyula: „Éremművészetünk ma beszélgetés Asszonyi Tamással”
In: *Művészet* 1977/3, 34-36. o.

91

Tóth Antal: „A modern magyar éremművészet törekvései 1924-1945”
In: *Modern magyar éremművészet I. 1896-1975.*
Magyar Nemzeti Galéria, Budapest, 1993, 11. o.

92

L. Kovásznai Viktória: *Czinder Antal* (Mai Magyar Művészet)
Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata, Budapest, 1980

93

Wessely Anna: *Asszonyi Tamás* (Mai Magyar Művészet)
Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata, Budapest, 1982

94

Petényi Katalin: *Csikszentmihályi Róbert* (Mai Magyar Művészet)
Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata, Budapest, 1979

95

Lásd Országos Érembiennále, Sopron Katalógusok 1977-től

96

Lásd FIDEM XVII. 1977. Kongresszus Nemzetközi Éremkiállítása (Katalógus)
Budapest, Magyar Nemzeti Galéria, 1977

97

Vö. Sz. Kürti Katalin: „A Nyíregyháza-Sóstói Nemzetközi Alkotótelep 25 éve”
In: *Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle* Nyíregyháza, 2001/3. 209-308. o.

Tóth Sándor: „'Húsz év múlva' A Nyíregyháza-Sóstói Nemzetközi Éremművészeti és
Kisplasztikai Művésztelep hatása a magyar és a megye éremművészetére”
In: *Pedagógiai Műhely* Nyíregyháza, 1997/4

98

Kovács Gyula: „Éremművészetünk ma beszélgetés Asszonyi Tamással”
In: *Művészet* 1977/3, 36. o.

99

FIDEM XVII. 1977. Kongresszus Nemzetközi Éremkiállítása (Katalógus)
Budapest, Magyar Nemzeti Galéria, 1977, 7. o.

100

Vö. FIDEM XVII. 1977. Kongresszus Nemzetközi Éremkiállítása (Katalógus)
Budapest, Magyar Nemzeti Galéria, 1977, 211-235. o.

101

Hajdu István: „Időtlenül és felhőtlenül Válogatás negyven év érmeiből”
In: *Művészet* 1985. július, XXVI. évfolyam, 7. szám, 20-22. o.

102

XXIV. FIDEM Kongresszus és Nemzetközi Éremművészeti Kiállítás katalógusa
Budapest, Magyar Nemzeti Galéria, 1994, 8. o.

103

XXIV. FIDEM Kongresszus és Nemzetközi Éremművészeti Kiállítás katalógusa
Budapest, Magyar Nemzeti Galéria, 1994, 4. o.

104

XXIV. FIDEM Kongresszus és Nemzetközi Éremművészeti Kiállítás katalógusa
Budapest, Magyar Nemzeti Galéria, 1994, 160. o.

105

XXIV. FIDEM Kongresszus és Nemzetközi Éremművészeti Kiállítás katalógusa
Budapest, Magyar Nemzeti Galéria, 1994, 160. o.

106

Vö. O. F. (Oberfrank Ferenc): „'Mesterveretek: a XX. század' Szabó Géza ötvösmester munkái”

In: *Magyar Ötvös* 1999. X. évfolyam 2. szám, 8-9. o.

107

Wehner Tibor: Határesetek avagy az érem harmadik oldala című kiállítás bevezetője kiállítási katalógus, Budapest Galéria, 1997

108

Vö. Kovács Péter: „Apály A XIII. Országos Érembiennále Sopronban”

In: *Új Művészet*, 2001 október, XII. évf. 10. sz., 45. o.

Mai Magyar Érem 2002

A Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetsége Érem Szakosztályának kiadványa, 2002

XIII. Országos Érembiennále Sopron (kiállítási katalógus)

Sopron megyei jogú város Polgármesteri Hivatala és a Képző- és Iparművészeti Lektorátus, 2001

XIV. Országos Érembiennále Sopron (kiállítási katalógus)

Sopron megyei jogú város Polgármesteri Hivatala és a Képző- és Iparművészeti Lektorátus, 2003

109

Vö. XIII. Országos Érembiennále Sopron (kiállítási katalógus)

Sopron megyei jogú város Polgármesteri Hivatala és a Képző- és Iparművészeti Lektorátus, 2001

XIV. Országos Érembiennále Sopron (kiállítási katalógus)

Sopron megyei jogú város Polgármesteri Hivatala és a Képző- és Iparművészeti Lektorátus, 2003

110

Vö. Mai Magyar Érem 2002

A Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetsége Érem Szakosztályának kiadványa, 2002

111

Vö. Art Medal World Congress (kiállítási katalógus)

FIDEM XXIX 2004, Seixal, Portugal

112

Vö. AMKISZ érem szakosztály, 2004. május 12-én kelt tájékoztató körlevele alapján

KÉPJEGYZÉK

1. Athéni tetradrachma, i.e. 510, ezüst, vert (előlap, hátlap)
2. II. Philipposz tetradrachmája, i.e. 356 körül, ezüst, vert (előlap)
3. Leone Leoni: Michelangelo érem, 1560, bronz, vert (előlap, hátlap)
4. Gáti Gábor: A kopasz énekesnő, 1993, bronz, vas, ø100mm
5. Kósa István Bartos István: 20 Forint, 1993, réz-nikkel-cink ötvözet, ø26,3m
6. Niccolo di Francesco (Forzore) Spinelli: Lorenzo de Medici, bronz, öntött (előlap)
7. G. Paladino: II. Pál, a Jó Pásztor, 1470 körül, bronz, vert, ø43mm (előlap, hátlap)
8. II. Francesco di Carrara emlékérmé, 1390, bronz, vert (előlap, hátlap)
9. II. Lajos emlékpénze, 1525, ezüst, vert, ø27mm (előlap)
10. Szürakuszai dekadrachma, i.e. 5-4. század, ezüst, vert Euainetosz műve
11. Caradosso: II. Gyula megkezdi a Szent Péter-bazilika építését, 1506, bronz, vert (előlap, hátlap)
12. Pisanello: Leonello d'Este medalionja, 1444, bronz, öntött (előlap)
13. Matteo de Pasti: Sigismondo Malatesta, 1450, bronz, öntött (előlap, hátlap)
14. Giovanni Baldu: Filippo Maserano, 1457, bronz, öntött, ø70,08mm (előlap)
15. I. Rákóczi György dukátja, 1639, arany, vert, Kolozsvár (előlap, hátlap)
16. II. Ulászló király aranyverete, 1500, vert, ø42mm, Körmöcbánya (hátlap)
17. Beck Ö. Fülöp: Vonósnégyes, 1914, ezüst, vert, 65x85mm
18. Daniel Warrou: II. Rákóczi Ferenc emlékérmé (erdélyi fejedelemmé beiktatás), 1705, ezüst, vert, ø50,5mm (előlap, hátlap)
19. Lüdiai aranyszatér, i.e. 6. század közepe, 12-16mm (előlap, hátlap)
20. Kínai ásó alakú pénz, i.e. 500 körül, bronz, öntött
21. Kínai pan-liang, i.e. 221, bronz, öntött (előlap)
22. Tetradrachma Rhodoszról, i.e. 4. század, ezüst, vert (előlap, hátlap)
23. Julius Caesar denarius, i.e. 44, ezüst, vert (előlap)
24. Hadrianus keretes bronzmedalionja (előlap)
25. Valens császár arany medalionja a szilágysomlyói leletből (előlap)
26. Contorniato, az előlapon Nero arcképével (előlap, hátlap)
27. Athéni tetradrachma, i.e. 5. század, ezüst, vert (hátlap)
28. Római érem az éremverés ősi szerszámaikat ábrázoló éremkép, bronz, vert (hátlap)
29. Titus császár sestertiusa, i.sz. 80, sárgaréz, vert, ø30mm körül (hátlap)
30. Theobald keleti gót király follisa, 535 körül, vert, réz, ø19mm (előlap)
31. III. András denárja, 1295 körül, ezüst, vert, ø10mm (előlap, hátlap)
32. Galeozzo Maria Sforza milánói herceg (1468-1476) testostenéja, ezüst, vert, ø28mm (előlap)
33. Zsigmond tiroli főherceg guldinere, 1486, ezüst, vert, ø40m
34. Kés alakú bronzpénz és kőből készült öntőforma, i.e. 3. század, Kína
35. Marokkói bronzpénzek (öntőfa), 19. század
36. Holdas György: Mutatványos V., 1983, pala, ø117mm
37. Húber András: Eltűnt világ II., 2000, fa, vessző, papír, ø150mm
38. Szent István lándzsás denárja, 11. század eleje, ezüst, vert, ø20mm (előlap, hátlap)
39. Szent István denárja, 11. század eleje, ezüst, vert, ø16mm (előlap, hátlap)
40. Salamon denárja, 1063?, ezüst, vert, ø17mm (előlap, hátlap)
41. Magyar aranypénz a 11. századból (egyes kutatók szerint I. Szent István verette, mások szerint I. László 1083-ban, István király szenttéavatására), ø23mm (előlap)
42. III. Béla rézpénze, ø25mm (előlap)

43. III. András denárja, ezüst, vert, ø10mm (előlap)
44. Károly Róbert aranyforintja, vert (előlap, hátlap)
45. Nagy Lajos király aranyforintja, vert, ø20mm (előlap)
46. Hunyadi Mátyás denárja, 1439, ezüst, vert, Körmöcbánya (előlap, hátlap)
47. Hunyadi Mátyás aranyforintja, 1481-87, vert, Körmöcbánya (előlap, hátlap)
48. Bakócz Tamás érme, 15-16. század, bronz, önzött, ø63,6mm (előlap)
49. II. Ulászló guldinere, 1499, ezüst, vert (hátlap)
50. Beheim Bernát: Miksa császár széles tallérja, 1509, vert, ezüst
51. Fueszl Kristóf (Kristof Füssel): I. Ferdinánd tallér (emlékérem), 1541, vert, ezüst, Körmöcbánya, ø52mm (hátlap)
52. I. Ferdinánd angyalos tallérja, 1553, ezüst, vert, Körmöcbánya (előlap)
53. Báthori Kristóf dukátja, 1577, arany, vert, Szeben (előlap, hátlap)
54. Báthori Gábor hatszoros aranya (vastag), 1613, verdejegy nélkül (előlap, hátlap)
55. Apafi Mihály 50 dukátos aranya, 1677 (előlap)
56. II. Rákóczi György kétszeres aranycegegye, 1657, Gyulafehérvár (előlap)
57. Cesare da Bagno: Emlékérem Castaldo tiszteletére, bronz, vert (előlap)
58. Báthori Kristóf emlékérmé, 1580, ezüst, vert, ø46mm (előlap, hátlap)
59. Brandenburgi Katalin tízszeres aranyérme, 43x34mm (előlap, hátlap)
60. Johann Schmelzig: Thököly Imre, vert, ezüst, ø49mm (előlap, hátlap)
61. Daniel Warrou: II. Rákóczi Ferenc húszszoros aranyérme (széchenyi országgyűlés), 1705, vert, ø42mm (előlap, hátlap)
62. Antonio Maria Gennaro: I. Lipót emlékérmé Erdély bekebelezésére, ezüst, ø63mm (előlap)
63. Karl Josef Hoffmann: A gyulafehérvári erőd építésének emlékére, 1715, arany, vert (előlap, hátlap)
64. Georg Schuller: Steinville emlékérmé
65. Franz Xaver Würth: Mária Terézia (az udvari hivatalok helyreállítása), 1762, arany, vert, ø60mm (előlap, hátlap)
66. Stuckhart Ferenc Ceres, ezüst, vert, ø32mm
67. Karl Wurschbauer: A királyi pár (Ferenc és Karolina Augusztia) erdélyi látogatása (Gyulafehérvár), 1817, ezüst, vert, ø51,5mm (előlap, a hátlap Karl Wurschbauer fia)
68. Radniczky Károly: Czuczor Gergely és Fogarasi János, 1874, vert, aranyozott bronz, ø43mm
69. Ferenczy István: VII. Pius érme, 1823, bronz, vert (előlap, hátlap)
70. Böhm József Dániel: Önarckép, viaszdombormű palaalapon
71. Boehm József Edgár: Viktória királynő érme, bronz
72. Lóránfi Antal: Széchenyi, 1897, bronz, öntött, ø75mm
73. Szárnovszky Ferenc: Szent László érem, 1908, bronz, vert, ø42mm (előlap, hátlap)
74. Beck Ö. Fülöp: Fiatalkori önarckép, 1897, bronz, öntött, 198x119mm
75. Beck Ö. Fülöp: Mikes Kelemen, 1908, bronz, öntött, ø228mm
76. Telcs Ede: Valynak, 1926, bronz, öntött, ø137mm
77. Telcs Ede: Holland korcsolyaszövetség emlékérmé, 1921, bronz, vert, ø39mm
78. Berán Lajos: Zsuzsanna, 1912, bronz, öntött, ø78mm
79. Reményi József: Áldozás, 1913, öntött, bronz, 126x128mm
80. Vincze Pál: Önarckép
81. Mészáros Andor: Ausztrál pénz, 1967, vert, ezüst, ø38mm
82. Csúcs Ferenc: Mátyás király érem, 1940, bronz, öntött, ø106mm
83. Ispánki József: Buda recuperata, 1936, bronz, öntött

84. Madarassy Walter: Szent 84. István érem, 1938, bronz, öntött
85. Moiret Ödön: Léda, 1910, ezüst, vert, ø80mm
86. Ferenczy Béni: A művész felesége, 1952, bronz, öntött, 121mm
87. Ferenczy Béni: Önarckép, 1939, öntött, bronz, ø113mm
88. Ferenczy Béni: Ferenczy Károly érem, 1940, öntött, bronz, 109mm
89. Borsos Miklós: Mozart, 1956, bronz, öntött, ø127mm
90. Borsos Miklós: Arisztophanesz, 1954, öntött, bronz, ø103mm
91. Borsos Miklós: Picasso, 1955, öntött, bronz, ø87mm (előlap, hátlap)
92. Pátzay Pál: Hekler Antal, öntött, bronz, ø68mm, 1940 (előlap, hátlap)
93. Vígh Tamás: Chopin, 1952, öntött, bronz, ø105mm
94. Martsa István: Dömös, bronz, öntött, ø90mm, 1953
95. Csontos László: Lányok, bronz, öntött, ø73mm, 1959
96. Szabó Iván: Két fiú számmal, 1966, bronz, öntött, 95x141mm
97. Czinder Antal: Udvar, 1964, bronz, öntött, ø90mm
98. Kiss Nagy András: Dózsa sorozat VIII. (Karóba húzottak), 1964, bronz, öntött, ø84mm
99. Ligeti Erika: Nyár, 1965, bronz, öntött, ø90mm
100. Szöllőssy Enikő: Születés V., 1967, bronz, öntött, 109mm
101. Czinder Antal: Bélapátfalva, 1975, bronz, öntött, ø112mm
102. Czinder Antal: Nizza, 1973, öntött, bronz, zománcozás, ø105mm
103. Asszonyi Tamás: Torzó VI., 1976, bronz, öntött, 96x106x30mm
104. Vígh Tamás: A Magyar Tudományos Akadémia érme, öntött, bronz, ø73mm, 1961
105. Kiss Nagy András: Pandora szelencéje, 1975, bronz, öntött, nyitható, ø98mm
106. Csiky Tibor: Plakett, 1977, öntött, bronz, 100x100mm
107. Asszonyi Tamás: Szeged város alkotói díja, 1975, öntött, bronz, ø98mm
108. Somogyi József: Diána, 1975, öntött, bronz
109. Czinder Antal: Szindbád, 1975, öntött, bronz, ø97mm
110. Gáti Gábor: Érem Fekete Tamásnak, 1978, öntött, szerelt bronz
111. Tóth Sándor: Szent-Györgyi Albert, 1986, öntött, bronz, ø93mm
112. Budahelyi Tibor: Első hang, 1983, acél, ø60mm
113. Gáti Gábor: Egy húrön pendülünk, bronz, 1993, ø100mm
114. Budahelyi Tibor: Életmű sorozat VII., 1995, hőkezelt krómacél, 85x10,8mm
115. Kalmár János: Vonzások II., 1994, festett vas, 65x65mm
116. Szabó György: Sorozat cím nélkül III., 1989, bronz, ø140mm
117. Kiss György: Megmozdult a föld, 1989, bronz, ø113mm
118. Tóth Sándor: Nagykállói érem, 1995, vert, ezüst, ø42,5mm
119. Lebó Ferenc: St. Stephanus, 1999, öntött, bronz, ø140mm
120. Gábor Éva Mária: Homokóra, 1993, homok, üveg, ø100mm
121. Szöllőssy Enikő: Relikvia-érem II., 1997, gyertya és láng, 120x60mm
122. Soltra E. Tamás: Érempropeller, 1997, fa, aranyozás, ø200mm
123. Kótai József: Varrtér, 1997, kollázs, ø180mm
124. Gáti Gábor: Negyedóra a villanegyedben, 1998, öntött, bronz, 105x110mm
125. Szöllőssy Enikő: Kézérem 2. Utak és határok, 1998, öntött, bronz, 110x100mm
126. Lugossy Mária: „1000 ÉV” II., 1998, ragasztott, homokfúvott üveg, 130x130mm
127. Kubisch Kamilla: Filippo Lippi: Madonna, 1997, öntött, bronz, ø135mm
128. Balogh Kálmán: Hommage à Lesznai Anna, 2001, CD lemez, gravírozás, hímzés, ø120mm
129. Márkus Péter: Racionalitás V., 1997, bronz, 130x105mm
130. Tóth Sándor: Petras Reptsys, 1991, bronz, öntött, ø100mm

131. Ligeti Erika: Ketten, 2000, bronz, öntött, 120x120mm
132. Papp László: Szent Gellért Érdemérem, vert, ø60mm
133. Bohus Áron: Hommage à Rodin, 1999, öntött, bronz, ø106mm
134. Sípos Mariann: Test-etűd III., 1994, öntött, bronz, 80mm
135. Farkas Zsuzsa: Pszeudo I., 2002, fémhajlítás, hegesztés, 135x135mm
136. Nemes Péter: Kiment a ház az ablakon, 2002, öntött, bronz, ø100mm
137. Szanyi Péter: Techno IV., 2003, öntött, bronz, ø150mm
138. Horváth László: Sors-nyomk IX., 1993, acél, ø100mm
139. Puisek Viktor: Vészbanyák dala II., 2001, acéldrót, falevél, ø83x16mm
140. Szabó Virág: Egyedül II., 2000, öntött, bronz, ø80mm

IRODALOMJEGYZÉK

Folyóiratcikkek

- ✎ Acsay Judit: „A kevesebb néha több” in: *Művészet* 1982. október XXIII. évf. 10. sz. pp. 33-35.
- ✎ Acsay Judit: „Az érem” in: *Művészet* 1982. november XXIII. évf. 11. sz. p. 60.
- ✎ Albrecht Gyula: „Ezüstből vert diadal” in: *Múzsák Múzeumi Magazin* XIX. évf. 1988/3 pp. 23.
- ✎ András Gábor: „Helyzetek és kényszerhelyzetek Holdas György érmeiről és szobrairól” in: *Művészet* 1984. szeptember pp. 10-12.
- ✎ Aradi Nóra: „A magyar művészet története 1945 után” in: *Művészet* 1981. március XXII. évf. 3. sz. pp. 4-18.
- ✎ Baki Miklós: „Femes Beck Vilmos” in: *Művészet* 1969. április X. évf. 4. sz. pp. 11-12.
- ✎ Bakonyvári M. Ágnes: „A részek egésszé válásának igénye Bakos Ildikó szobrairól” in: *Művészet* 1986. április pp. 34-37.
- ✎ Bakonyvári M. Ágnes: „III. Ötvösművészeti Biennálé, Savoyai-kastély, Ráckeve, 2000. május 18-25., Hagyományos műfajok és az újraértelmezés kísérletei” in: *Magyar Iparművészet* 2000/3. pp. 40-42.
- ✎ Baranyi Anna: „Akadémiák és akadémikusok A Magyar Tudományos Akadémia éremkiállítása, 1845-1930” in: *Új Művészet* 95/7-8 július-augusztus, pp. 21-23.
- ✎ Barbalics Imre János: „Batthyány Károly herceg tallérjainak verőtöve” in: *Az Érem* 1982/1. pp. 47.
- ✎ Békési Éva: „A „Rückblickzeit” kora avagy Historizmus a magyarországi ötvösségben” in: *Magyar Ötvös* 1994. V. évf. 2. sz. pp. 2-5.
- ✎ Belohradská, L'uba: „The Third International Quadrennial Of Medals, Kremnica 1993” in: *The Medal Spring 1994* (London) pp. 98-108.
- ✎ Bence Ágnes: „A munkám alapvetően boldoggá tesz (Egri Zoltán)” in: *Karát* II. évf. 1. sz. pp. 20-21.
- ✎ Bence Ágnes: „Kanicz Regina” in: *Karát* III. évf. 3. sz. 2000. június pp. 18-20.
- ✎ Bence Ágnes: „Millenniumi kortárs ötvösművészeti kiállítás Budapesten” in: *Karát* III. évf. 5. sz. 2000. október p. 20.
- ✎ Berecz János: „A művészet küldetése Tízéves a Sóstói Nemzetközi Éremművészeti és Képzőművészeti Alkotótelep” in: *Művészet* 1986. október pp. 21-25.
- ✎ Berényi Zsuzsanna: „A „Petőfi” szabadvömlőves páholy érme” in: *Az Érem* 1994/2. pp. 24-27.
- ✎ Berta József: „János király nagybányái obolusai” in: *Az Érem* 1999/1. pp. 10-11.
- ✎ Berzy Péter: „Kelta darabolt pénzek” in: *Az Érem* 2004/2. pp. 1-7.
- ✎ Bolgár Kálmán: „Tízéves a Fiala Képzőművészek Stúdiója” in: *Művészet* 1969. január X. évf. 1. sz. pp. 14-17.
- ✎ Bóna Endre dr.: „A szegedi nagyvíz-centenárium érmei” in: *Az Érem* 1979/2. pp. 36-42.
- ✎ Bóna Endre: „A XXI. FIDEM Biennale Amerikában 1987” in: *Az Érem* 1988/2. pp. 44-46.
- ✎ Bóna Endre: „Emlékezés adalékai Mátyás király halálának 500. évfordulóján” in: *Az Érem* 1992/2. pp. 38-44.
- ✎ Bóna Endre: „Szegedi vendégprofesszorok érmei” in: *Az Érem* 1991/1. pp. 40-43.
- ✎ Cellini, Benvenuto: „Értekezés az aranyművészetről” (fordító: Oberfrank Ferenc) in: *Magyar Ötvös* 1989. januártól 2001. XII. évf. 2. sz.-ig
- ✎ Chikán Bálint: „Érmekek Szentendréről” in: *Új Művészet* 94/3 március, pp. 60-62.

- ✎ Chikán Bálint: „Medals from Szentendre” in: *The Medal* Autumn 1994 (London) pp. 82-91.
- ✎ Cifka Péter: „Asszonyi Tamás kiállításairól” in: *Művészet* 1970. december XI. évf. 11. sz. pp. 41-43.
- ✎ Coke, Karen: „Henry Moore as Medallist” in: *The Medal* Autumn 1992 (London) p. 53.
- ✎ Cook B. J.: „Showpieces Medallic Coins in Early Modern Europe” in: *The Medal* Spring 1995 (London) pp. 3-26.
- ✎ Cüneyt Öclear: „A török birodalom hadseregében II. Musztafa szultán alatt vert pénzek” in: *Az Érem* 1987/1. pp. 7-10.
- ✎ Csap Erzsébet: „A IX. kiállítás szobrászati anyagáról” in: *Művészet* 1962. május III. évf. 5. sz. pp. 14-19.
- ✎ Csap Erzsébet: „Beck Ö. Fülöp” in: *Művészet* 1966. április VII. évf. 4. sz. pp. 4-6.
- ✎ Csap Erzsébet: „Kisplasztikák a XI. képzőművészeti kiállításon” in: *Művészet* 1968. május IX. évf. 5. sz. pp. 16-19.
- ✎ Csengeryné Nagy Zsuzsa: „Íróportrék éremművészetünkben” in: *Művészet* 1961. február II. évf. 2. sz. pp. 10-11.
- ✎ Csengeryné Nagy Zsuzsa: „Kunvári Lilla művészetéről” in: *Művészet* 1966. június VII. évf. 6. sz. pp. 28-29.
- ✎ Csengeryné Nagy Zsuzsa: „Nemzetközi éremkiállítás '77 XVII. FIDEM kongresszus a Magyar Nemzeti Galériában” in: *Művészet* 1977/9 p. 34.
- ✎ Csengeryné Nagy Zsuzsa: „Nemzetközi éremkiállítás és kongresszus Párizsban” in: *Művészet* 1968. június IX. évf. 6. sz. pp. 40-41.
- ✎ Csengeryné Nagy Zsuzsa: „Reményi József” in: *Művészet* 1968. március IX. évf. 3. sz. pp. 22-23.
- ✎ Csengeryné Nagy Zsuzsa: „Rokon motívumok Ferenczy Károly és Ferenczy Béni életművében” in: *Művészet* 1968. június IX. évf. 7. sz. pp. 10-13.
- ✎ Csoma Zsigmondné: „Gyógyszerészet és numizmatika” in: *Az Érem* 1997/2. pp. 38-48.
- ✎ D. Fehér Zsuzsa: „A X. századi Magyar Képzőművészeti Kiállításról” in: *Művészet* 1965. november VI. évf. 11. sz. pp. 28-32.
- ✎ Dvorszky Hedvig: „Millecentenáriumi Kiállítások a Magyar Nemzeti Múzeumban” in: *Magyar Iparművészet* 1996/1. pp. 46-48.
- ✎ Egri János: „Mégegyszer a CNH I. 98. sz. rézpénzről” in: *Az Érem* 1991/2. pp. 15-20.
- ✎ Farkas Zoltán: „Telcs Ede emlékkiállítása” in: *Művészet* 1964. február V. évf. 2. sz. p. 36.
- ✎ Fekete András: „Géza fejedelem pénzverése?” in: *Az Érem* 1992/2. pp. 9-10.
- ✎ Fekete György: „Időszerű füstölgések Interjú Péri Józseffel” in: *Magyar Iparművészet* 1997/1. pp. 12-17.
- ✎ Fodor István: „Honfoglalóink ötvössége” in: *Magyar Ötvös* 1996. VII. évf. 1. sz. pp. 21-25.
- ✎ Fónagy Béla: „A Szépművészeti Múzeum érem- és plakettgyűjteménye” in: *Magyar Művészet* V. évfolyam 1929. 1. szám pp. 23-33.
- ✎ G. Héri Vera: „Budapest és az éremművészet” in: *Művészet* 1973. október XIV. évf. 10. sz. pp. 40-41.
- ✎ Gábor Eszter: „Lépték és monumentalitás Beszélgetés Kiss Nagy Andrással” in: *Művészet* 1981. március XXII. évf. 3. sz. pp. 20-24.
- ✎ Gazdig Tibor: „A nemesfémipar fejlődése a szakosodás irányába az 1867-1939 közötti időszakban összehasonlítás a jelenlegi helyzettel” in: *Magyar Ötvös* 1994. V. évf. 2. sz. pp. 25-26.
- ✎ Gedai István: „Művészet a pénzverésben” in: *Új Művészet* 94/3 március, pp. 57-59.
- ✎ Genthon István: „Ferenczy Béni” in: *Művészet* 1963. február IV. évf. 2. sz. pp. 7-10.

- ✎ Gosztonyi József: „Ispánki József éremművészete” in: *Az Érem* 1984/2. pp. 12-25.
- ✎ Gosztonyi József: „Kiss Kovács Gyula éremművészete” in: *Az Érem* 1987/1. pp. 31-37.; 1987/2. pp. 35-45.
- ✎ Gosztonyi József Köhegyi Mihály: „TELCS EDE Vízvári Mariska emlékérmé” in: *Az Érem* 2000/2. p. 24.
- ✎ Gosztonyi József: „Bartók Béla a magyar éremművészetben, II. rész” in: *Az Érem* 1999/1. pp. 27-30.
- ✎ Gosztonyi József: „Boldogfai Farkas Sándor éremművészete” in: *Az Érem* 1990/1. pp. 29-40.
- ✎ Gosztonyi József: „Borsos Miklós szobrászművész érmeinek és plakettjeinek jegyzéke” in: *Az Érem* 1977/1. pp. 46-48. 1979/2. pp. 43-48.
- ✎ Gosztonyi József: „Csúcs Ferenc újabb érmei” in: *Az Érem* 1991/2. pp. 36-47.
- ✎ Gosztonyi József: „Kiegészítés a Huszár-Procopius éremkatalógushoz” in: *Az Érem* 1992/2. pp. 45-46.
- ✎ Gosztonyi József: „Kiss Nagy András éremművészete” in: *Az Érem* 1994/2. pp. 39-48.; 1995/1. pp. 42-48.; 1995/2. pp. 27-36.; 1996/1. pp. 35-47.; 1997/1. pp. 44-48.
- ✎ Gosztonyi József: „Mozart a magyar éremművészetben” in: *Az Érem* 1991/2. pp. 40-43.
- ✎ Gosztonyi József: „Száz éve született Berán Lajos” in: *Az Érem* 1982/1. pp. 36-40.
- ✎ Gosztonyi József: „Vigh Tamás éremművészete” in: *Az Érem* 1990/2. pp. 29-38.; 1991/1. pp. 44-46.
- ✎ Hajdu István: „Időtlenül és felhőtlenül Válogatás negyven év érmeiből” in: *Művészet* 1985. július pp. 20-22.
- ✎ Hamar Imre: „Borsos Miklós művészete” in: *Művészet* 1971. december XII. évf. 12. sz. pp. 34-36.
- ✎ Heiler László: „Sz. Egyed Emma munkáiról” in: *Művészet* 1971. április XII. évf. 4. sz. p. 28.
- ✎ Heitler László: „Beck Ö. Fülöp élő múlt” in: *Művészet* 1973. július XIV. évf. 7. sz. p. 4.
- ✎ Heitler László: „IV. Országos Érembiennálé, Sopron” in: *Művészet* 1984. február pp. 11-13.
- ✎ Heitler László: „Képek és érmek Tájékoztató kísérlet Duray Tibor művészetében” in: *Művészet* 1983. január XXIV. évf. 1. sz. pp. 34-41.
- ✎ Horváth István: „Az esztergomi pénzverde helyének kutatásáról” in: *Az Érem* 1993/1. pp. 1-13.
- ✎ Huszár Lajos dr.: „A tallértól a dollárig” in: *Az Érem* 1977/1. pp. 1-6.
- ✎ Huszár Lajos: „Miért volt hatos vagy picula a 20 filléres neve?” in: *Az Érem* 1982/1. pp. 9-10.
- ✎ Józsa Bálint: „90 éve született Borsos Miklós” in: *Magyar Iparművészet* 1996/4. pp. 11-13.
- ✎ K. Kovalovszky Márta: „Az „ötvenes évek”” in: *Művészet* 1982. március XXIII. évf. 3. sz. pp. 28-29.
- ✎ Kahler Frigyes: „A pizetumjog és a magyar pénzverés” in: *Az Érem* 1986/1. pp. 11-13.
- ✎ Káldos G. István: „Bizánc és a Mária-kultusz (művelődéstörténeti tükröződés a bizánci éremverés egészében)” in: *Az Érem* 1991/2. pp. 1-14.
- ✎ Káldos István: „Gondolatok III. Béla király rézpénzeiről” in: *Az Érem* 1988/2. pp. 5-11.
- ✎ Káldos István: „Ki lehet a másik király? (Ismételten az első magyar rézpénzokről.)” in: *Az Érem* 1994/2. pp. 8-11.
- ✎ Kaposi Endre: „Ferenczy Béni művésztelepe Esztergomban” in: *Művészet* 1970. augusztus XI. évf. 8. sz. pp. 10-11.
- ✎ Kenesei István: „Az éremművész (Bognár György)” in: *Ékszer és Óra* 1997/1, 1997. február pp. 14-15.

- ✎ Kenesei István: „Az éremverő” in: *Ékszer és Óra* 1997. június, pp. 10-12.
- ✎ Kenyeres Dénes: „Repülő jelvények az Osztrák-Magyar Monarchiában” in: *Az Érem* 1992/2. pp. 26-31.; 1995/1. pp. 13-17.; 1995/2. pp. 9-13; 1997/1. pp. 29-33.
- ✎ Kenyeres Dénes: „Szenttamási emlékérem” in: *Az Érem* 1982/1. pp. 3-35.
- ✎ Keresű Katalin :”Laborcz Flóra ötvösművész, Ferenczy Noémi-díj” in: *Magyar Iparművészet* 1998/2. pp. 32-33.
- ✎ Keszthelyi Ferencné: „Az új forgalmipénzérme-pályázat adatai” in: *Magyar Iparművészet* 1994/1. január-február pp. 50.
- ✎ Kisdéginé Krimi Irén: „Madarassy Walter művészetéről” in: *Művészet* 1961. szeptember II. évf. 9. sz. pp. 27-28.
- ✎ Kiss Etele: „A gótika ötvösművészete” in: *Ékszer és Óra* 1997/3, 1997. november pp. 9-12.
- ✎ Kiss Etele: „Árpád-kori ötvösségünk” in: *Ékszer és Óra* 1997. június, pp. 22-24.
- ✎ Kiss Horváth László: „Szecessziós kiállítás a művészek és barátaik körében Iparművészet, grafika, kisplasztika” in: *Ars Hungarica* 1981/2 IX. évf. 2. szám, Akadémiai Kiadó, Budapest pp. 273-275.
- ✎ Koczogh Ákos: „Beszélgetés Engelsz Józseffel mai ötvösművészetünkről” in: *Művészet* 1969. augusztus X. évf. 8. sz. pp. 37-39.
- ✎ Koczogh Ákos: „Fémművességünk negyed százada” in: *Művészet* 1983. április XXIV. évf. 4. sz. pp. 33-39.
- ✎ Koczogh Ákos: „Kiss Nagy András Bartók-portréja” in: *Művészet* 1978/4. pp. 2-23.
- ✎ Koczogh Ákos: „Ötvös stúdió” in: *Művészet* 1961. június II. évf. 6. sz. pp. 31-33.
- ✎ Koczogh Ákos: „Változatok (Borsos Miklós Egry-portréi)” in: *Művészet* 1963. december IV. évf. 12. sz. pp. 31-34.
- ✎ Kolba Judit: „A reneszánsz ötvösművészet” in: *Magyar Ötvös* 1990. II. évf. 2. sz. pp. 1-6.
- ✎ Kolba Judit: „Gótikus ötvösség” in: *Magyar Ötvös* 1990. II. évf. 1. sz. pp. 1-5.
- ✎ Kollár Albin: „Emlékérmek, plakettek a Kőrösi Csoma Sándor bicentenáriumon” in: *Az Érem* 1986/1. pp. 45-49.
- ✎ Kontha Sándor (közli): „Beck Ö. Fülöp feljegyzései 1944 novemberéből” in: *Ars Hungarica* 1986/2 XIV. évf. 2. szám, Akadémiai Kiadó, Budapest pp. 219-226.
- ✎ Kontha Sándor (közli): „Két művészlevél Amerikából. Honti Nándor és Schönbauer Henrik levele Beck Ö. Fülöphöz” in: *Ars Hungarica* 1978/2 VI. évf. 2. szám, Akadémiai Kiadó, Budapest pp. 229-233.
- ✎ Kontha Sándor: „A két világháború közötti magyar szocialista szobrászat néhány kérdése” in: *Ars Hungarica* 1978/1 VI. évf. 1. szám, Akadémiai Kiadó, Budapest pp. 57-68.
- ✎ Kontha Sándor: „Fémes Beck Vilmos húsz levele” in: *Ars Hungarica* 1976/1 IV. évf. 1. szám, Akadémiai Kiadó, Budapest pp. 147-158.
- ✎ Kontha Sándor: „Ferenczy Béni tíz levele II.” in: *Művészet* 1983. október XXIV. évf. 9. sz. pp. 49-53.
- ✎ Kontha Sándor: „Két művész a Tanácsköztársaságban (Berény Róbert, Beck Ö. Fülöp)” in: *Ars Hungarica* 1979/1 VII. évf. 1. szám, Akadémiai Kiadó, Budapest pp. 95-101.
- ✎ Kótai József: „A FIDEM Kongresszus és Kiállítás” in: *Magyar Ötvös* 1994. V. évf. 1. sz. pp. 9-10.
- ✎ Kótai József: „Bronz háromszög” in: *Magyar Ötvös* 1995. VI. évf. 2. sz. pp. 9-10.
- ✎ Kótai József: „L. Kovásznai Viktória: Fejezetek a magyar éremművészet történetéből” in: *Magyar Iparművészet* 2000/1. pp. 58-60.
- ✎ Kovács Gyula: „A gesztus Nemzetközi Éremművészeti Alkotótelep, Nyíregyháza” in: *Művészet* 1983. február XXIV. évf. 2. sz. pp. 6-9.

- ✎ Kovács Gyula: „A lelkialkat formája Csikszentmihályi Róbert művészete” in: *Művészet* 1981. december XXII. évf. 12. sz. pp. 9-13.
- ✎ Kovács Gyula: „Asszonyi Tamás érmei” in: *Művészet* 1969. augusztus X. évf. 8. sz. pp. 34-36.
- ✎ Kovács Gyula: „Az anyagalakítás két módja” in: *Művészet* 1977/2 pp. 6-7.
- ✎ Kovács Gyula: „Az Országos Kisplasztikai Biennálé Pécsen” in: *Művészet* 1970. február XI. évf. 2. sz. pp. 36-37.
- ✎ Kovács Gyula: „Az új művésztelep lakói Szentendrén” in: *Művészet* 1970. október XI. évf. 10. sz. pp. 21-32.
- ✎ Kovács Gyula: „Bányai József szobrászata” in: *Művészet* 1968. június IX. évf. 6. sz. pp. 34-35.
- ✎ Kovács Gyula: „Csikszentmihályi Róbert szobrászata” in: *Művészet* 1970. március XI. évf. 3. sz. pp. 28-30.
- ✎ Kovács Gyula: „Engelsz József ötvöstárgyai” in: *Művészet* 1963. június IV. évf. 6. sz. p. 27.
- ✎ Kovács Gyula: „Éremművészetünk ma beszélgetés Asszonyi Tamással” in: *Művészet* 1977/3 pp. 34-36.
- ✎ Kovács Gyula: „Ezüstgerely pályázati kiállítás” in: *Művészet* 1970. május XI. évf. 5. sz. pp. 23-24.
- ✎ Kovács Gyula: „Grácia-derű Kiss Kovács Gyula” in: *Művészet* 1963. május IV. évf. 5. sz. pp. 31-33.
- ✎ Kovács Gyula: „Igény és igényesség A mai hazai ötvös-fémművességről” in: *Művészet* 1983. április XXIV. évf. 4. sz. pp. 40-45.
- ✎ Kovács Gyula: „Ismét realizmus Györfi Sándor szobrászata” in: *Művészet* 1985. augusztus pp. 8-12.
- ✎ Kovács Gyula: „IV. Országos Érembiennálé, Sopron” in: *Művészet* 1984. február pp. 14-15.
- ✎ Kovács Gyula: „Kifejezés és megfelelés Csontos László szobrászata” in: *Művészet* 1983. június XXIV. évf. 6. sz. pp. 16-19.
- ✎ Kovács Gyula: „Lengyel éremművészet” in: *Művészet* 1967. április VIII. évf. 4. sz. p. 31.
- ✎ Kovács Gyula: „Magyar művészet, 1919-1945” in: *Művészet* 1986. július pp. 6-8.
- ✎ Kovács Gyula: „Magyar szobrászat 1920-1945” in: *Művészet* 1966. szeptember VII. évf. 9. sz. pp. 31-32.
- ✎ Kovács Gyula: „Magyarországi vagy magyar-e a képzőművészetünk?” in: *Művészet* 1981. augusztus XXII. évf. 8. sz. pp. 4-7.
- ✎ Kovács Gyula: „Mai magyar éremművészetünkről” in: *Művészet* 1968. szeptember IX. évf. 9. sz. pp. 22-24.
- ✎ Kovács Gyula: „Társadalmi gesztusokról, művészi teljesítményről Beszélgetés Asszonyi Tamással a mai magyar éremművészetéről” in: *Művészet* 1980. szeptember pp. 18-23.
- ✎ Kovács Gyula: „Vigh Tamás Akadémiai érméről Négy szemközt a művel” in: *Művészet* 1977/8 pp. 24-25.
- ✎ Kovács Péter: „A modern szobrászat nyelvújítási kísérletei” in: *Művészet* 1984. március pp. 4-7.
- ✎ Kovács Péter: „Apály A XIII. Országos Érembiennálé Sopronban” in: *Új Művészet* 2001. október, XII. évf. 10. szám p. 45.
- ✎ Kovács Péter: „Ferenczy Béni új művei” in: *Művészet* 1964. augusztus V. évf. 8. sz. pp. 44-45.
- ✎ Kozáry Géza: „Badacsonyi borverseny érmei” in: *Az Érem* 1991/2. pp. 35-38.
- ✎ Kőhegyi Mihály: „Bethlen Gábor levele az erdélyi és magyar pénzvviszonyokról (1621)” in: *Az Érem* 1991/1. pp. 32-33.

- ✎ Krasznai Krisztina: „Pénzrendszerek és szövetségeseik a XIX. században” in: *Az Érem* 1979/2. pp. 14-23.
- ✎ Kukai Sándor: „István király ezüstpénzei?” in: *Az Érem* 1991/1. pp. 7-10.
- ✎ L. Kovásznai Viktória: „Pályakép vert érmektől anti-érmekig”
<http://www.szlavics.hu/iszl/tan00-hun.html>
- ✎ L. Kovásznai Viktória: „ifj. Szlavics László kultikus ős-péncsorozata 1996-1997”
<http://www.szlavics.hu/iszl/tan00-hun.html>
- ✎ Lakatos Sarolta: „A nyírségi éremgyűjtők múzeumi letétje” in: *Az Érem* 1999/2. pp. 18-26.
- ✎ Lánosz Sándor: „Egy kiállítás tanulságai (Magyar művészet 1945-1949)” in: *Ars Hungarica* 1979/1 VII. évf. 1. szám, Akadémiai Kiadó, Budapest pp. 141-146.
- ✎ Lánosz Sándor: „Néhány megjegyzés a felszabadulás utáni évek képzőművészeti vitáihoz” in: *Ars Hungarica* 1979/2 VII. évf. 2. szám, Akadémiai Kiadó, Budapest pp. 237-242.
- ✎ Leányfalusi Károly: „A FORINT-FILLÉR érmék vésnökei” in: *Az Érem* 1994/1. pp. 33-35.
- ✎ Leányfalusi Károly: „Pénzverés Magyarországon 1906-ban” in: *Az Érem* 1982/1. pp. 43.
- ✎ Losonci Miklós: „Szöllősy Enikő érmei és szobrai” in: *Művészet* 1972. szeptember XIII. évf. 9. sz. pp. 20-21.
- ✎ Lovag Zsuzsa: „Árpád-kori ötvösség” in: *Magyar Ötvös* 1989. július, I. évf. 2. sz. pp. 1-4.
- ✎ Lovag Zsuzsa: „Kótai József” in: *Magyar Iparművészet* 1996/2. p. 28.
- ✎ Maksay László: „Ferenczy Béni géniuszáról” in: *Művészet* 1968. december IX. évf. 12. sz. pp. 6-7.
- ✎ Marillai Andrea: „Holló István” in: *Karát* III. évf. 5. sz. 2000. október pp. 18-19.
- ✎ Marosi Ernő: „Művészet I. Lajos korában, 1342-1382 A székesfehérvári István király Múzeum kiállítása a Csók István Képtárban” in: *Művészet* 1983. május XXIV. évf. 5. sz. pp. 28-31.
- ✎ Maróti Tamás: „Sir Isaac Newton a londoni pénzverde igazgatója” in: *Az Érem* 2004/2. pp. 49-52.
- ✎ Martin Ferenc: „A vimináciumi koloniális pénzverde lehetséges technológiája” in: *Az Érem* 1988/1. pp. 5-9.
- ✎ Mesterházy Károly: „A honfoglaló magyarok ötvössége” in: *Magyar Ötvös* 1989. január pp. 5-8.
- ✎ Mészáros M. János: „Újabb állatorvosi jutalom érmek” in: *Az Érem* 1995/2. pp. 15-17.
- ✎ Mezei Ottó: „Beck Ö. Fülöp és Ady Endre” in: *Művészet* 1970. január XI. évf. 1. sz. pp. 13-14.
- ✎ MKISZ Elnöksége: „A felszabadulás 20. évfordulója tiszteletére rendezett X. Magyar Képzőművészeti Kiállítás” in: *Művészet* 1965. december VI. évf. 12. sz. pp. 1-48.
- ✎ Molnár László dr.: „A Magyar Köztársaság emlékérem” in: *Az Érem* 1991/2. pp. 21-22.
- ✎ Molnár Mihály: „Ki volt Füsti ötvös?” in: *Az Érem* 1991/2. p. 28.
- ✎ Mullaly, Terence: „Paul Vincze 1907-1994” in: *The Medal Autumn* 1994 (London) pp. 78-81.
- ✎ Mullaly, Terence: „The Triumph Of The Modern Hungarian Medal” in: *The Medal Spring* 1994 (London) pp. 82-91.
- ✎ N. Péncs Éva: „Csúcs Ferenc” in: *Művészet* 1966. január VII. évf. 1. sz. pp. 26-27.
- ✎ N. Péncs Éva: „Ispánki József” in: *Művészet* 1966. augusztus VII. évf. 8. sz. pp. 30-31.
- ✎ N. Péncs Éva: „Madarassy Walter” in: *Művészet* 1969. július X. évf. 7. sz. pp. 24-25.
- ✎ N. Péncs Éva: „Martsa István” in: *Művészet* 1964. február V. évf. 2. sz. pp. 33-35.
- ✎ N. Péncs Éva: „Sámuel Kornél” in: *Művészet* 1965. november VI. évf. 11. sz. pp. 14-15.
- ✎ Nagy Ildikó: „Fémes Beck Vilmos kiadatlan írása Hans von Marées-ről” in: *Ars Hungarica* 1984/1 XII. évf. 1. szám, Akadémiai Kiadó, Budapest pp. 103-109.

- ✍ Nagy Ildikó: „Kiss Nagy András” in: *Művészet* 1965. február VI. évf. 2. sz. pp. 22-23.
- ✍ Nagy Ildikó: „Ligeti Erika” in: *Művészet* 1968. szeptember IX. évf. 9. sz. pp. 25-27.
- ✍ Nagy Ildikó: „Monumentális kisplasztikák” in: *Művészet* 1975/9 pp. 4-7.
- ✍ Nagy Lóránt dr.: „Mária királynő hibrid denára” in: *Az Érem* 1982/1. pp. 7-8.
- ✍ Nagy Sándor: „II. Musztafa új kurustípusai” in: *Az Érem* 1990/2. pp. 11-15.
- ✍ NN: „III. Ötvösművész Biennále a Millennium jegyében” in: *Karát* III. évf. 3. sz. 2000. június pp. 22-23.
- ✍ NN: „Magánvagyon, de közkinccs” in: *Magyar Ötvös* 1989. július, I. évf. 2. sz. p. 30.
- ✍ Oberfrank Ferenc: „Húsz év után ismét bemutatkozik a magyar iparművészet” in: *Magyar Ötvös* 2001. XII. évf. 1. sz. p. 10.
- ✍ Oberfrank Ferenc: „Mesterveretek: a XX. század Szabó Géza ötvösmester munkái” in: *Magyar Ötvös* 1999. X. évf. 2. sz. pp. 8-9.
- ✍ Oberfrank Ferenc: „Régi dicsőségünk” in: *Magyar Ötvös* 2001. XII. évf. 1. sz. pp. 36-37.
- ✍ Oberfrank Ferenc: „Szabó Géza jubileumi kiállítás” in: *Magyar Ötvös* 1995. VI. évf. 1. sz. p. 9.
- ✍ P. Brestyánszky Ilona: „A modern ékszer paradoxona” in: *Művészet* 1971. május XII. évf. 5. sz. pp. 18-20.
- ✍ P. Brestyánszky Ilona: „Fémplasztikai kiállítás” in: *Művészet* 1967. október VIII. évf. 10. sz. pp. 15-16.
- ✍ P. Szűcs Julianna: „Kiss György érmei” in: *Művészet* 1985. november december p. 97.
- ✍ Pál Endre: „A középkori Magyarország miniatűr ötvösszobrászata” in: *Magyar Ötvös* 1990. II. évf. 2. sz. pp. 19-26.
- ✍ Pál Endre: „Figuláris díszítések a mai magyar ötvöstárgyakon és ötvösművészetünk problémái” in: *Művészet* 1965. június VI. évf. 6. sz. pp. 23-27.
- ✍ Pál Endre: „Gondolatok néhány modern ékszerről” in: *Művészet* 1964. február V. évf. 2. sz. p. 36.
- ✍ Pál Endre: „Ötvösműhely a középkorban” in: *Magyar Ötvös* 1996. VII. évf. 1. sz. pp. 17-19.
- ✍ Pál Endre: „Ötvösség-fémplasztika” in: *Művészet* 1967. október VIII. évf. 10. sz. pp. 12-15.
- ✍ Pál Endre: „Ötvösségünk nagy korszakai” 1. rész in: *Magyar Ötvös* 1998. IX. évf. 2. sz. pp. 4-6.
- ✍ Pál Endre: „Ötvösségünk nagy korszakai” 2. rész in: *Magyar Ötvös* 1999. X. évf. 1. sz. pp. 2-4.
- ✍ Pál Endre: „Ötvösségünk nagy korszakai” 3. rész in: *Magyar Ötvös* 1999. X. évf. 2. sz. pp. 2-4.
- ✍ Pál Endre: „Ötvösségünk nagy korszakai” 4. rész in: *Magyar Ötvös* 2000. XI. évf. 1. sz. pp. 2-5.
- ✍ Pál Endre: „Ötvösségünk nagy korszakai” 5. rész in: *Magyar Ötvös* 2000. XI. évf. 2. sz. pp. 2-4.
- ✍ Pál Endre: „Ötvösségünk nagy korszakai” 6. rész in: *Magyar Ötvös* 2001. XII. évf. 1. sz. pp. 2-4.
- ✍ Pál Endre: „Ötvösségünk nagy korszakai” 7. rész in: *Magyar Ötvös* 2001. XII. évf. 2. sz. pp. 2-5.
- ✍ Pál Endre: „Péri József tárgyairól” in: *Művészet* 1964. szeptember V. évf. 9. sz. p. 39.
- ✍ Pávó Elemér: „A numizmatika felosztása. Gyűjtési körök” in: *Az Érem* 1970. 51-52. pp. 23.
- ✍ Pávó Elemér: „A török háborúk emlékérméi” in: *Az Érem* 1986/1. pp. 32-34.

- ✎ Péri József: „Az ötvösszakma tudathasadása” in: *Művészet* 1983. április XXIV. évf. 4. sz. pp. 30-32.
- ✎ Péri József: „Papp László Landatio nummorum (causa Ladislai Papp)” in: *Magyar Iparművészet* 1996/2. pp. 42-44.
- ✎ Péri József: „Tűnődés az ötvösség isteni eredetéről” in: *Magyar Iparművészet* 2000/3. pp. 71-75.
- ✎ Petényi Katalin: „Borsos Miklós érmészete” in: *Művészet* 1976/9 pp. 14-15.
- ✎ Péterffy Ida: „Magyar zeneszerző plakett sorozat” in: *Művészet* 1972. január XIII. évf. 1. sz. pp. 9-11.
- ✎ Pless István: „Véső és kalapács Érmek árverése a Corvinusban” in: *Magyar Ötvös* 1995. VI. évf. 2. sz. pp. 13-14.
- ✎ Pogány Ö. Gábor: „A XIX. XX. század művészete” in: *Művészet* 1971. október XII. évf. 10. sz. pp. 12-14.
- ✎ Pogány Ö. Gábor: „Reményi József kiállítása a Magyar Nemzeti Galériában” in: *Művészet* 1972. április XIII. évf. 4. sz. pp. 30-31.
- ✎ Pohl Artur: „A késő középkor magyar aranyforintjai” in: *Az Érem* 1979/2. pp. 9-13.
- ✎ Pohl Artur: „A magyar pénzverés korszerűsítése Anju Károly király alatt” in: *Az Érem* 1982/1. pp. 1-4.
- ✎ Prohászka László: „A Kardját néző huszár az éremművészetben” (A Magyar Numizmatikai Társulatban 1999. március 11-én elhangzott előadás szövege.) in: *Az Érem* 1999/2. pp. 27-30.
- ✎ Prohászka László: „A huszonhatodik év” in: *Az Érem* 2004/1. pp. 30-32.
- ✎ Rádóczy Gyula: „A magyar aranypénzverés bevezetése” in: *Az Érem* 1988/2. pp. 12-15.
- ✎ Rádóczy Gyula: „Az erdélyi pénzverés kezdetei a középkorban” in: *Az Érem* 1987/2. pp. 7-15.; 1988/1. pp. 14-21.
- ✎ Rayman János: „II. János Pál pápa magyarországi látogatásának pécsi érmei” in: *Az Érem* 1995/1. pp. 19-22.
- ✎ Rayman János: „Török János (1932-1996) pécsi kerámikus érmei” in: *Az Érem* 1999/2. pp. 14-17.
- ✎ Reményi József: „Emlékeim a Telcs műteremről” in: *Művészet* 1970. január XI. évf. 1. sz. pp. 15-17.
- ✎ Révész Zsuzsa: „Néhány szó az iparművészeti giccs ismérveiről” in: *Művészet* 1960. december I. évf. 5. sz. pp. 10-11.
- ✎ Rideg Gábor: „Egy szobrász Pannóniából Beszélgetés Rétfalvi Sándorral” in: *Művészet* 1983. július XXIV. évf. 7. sz. pp. 28-33.
- ✎ Rideg Gábor: „Gondolatok a Pécsi Képzőművészeti Biennáléről” in: *Művészet* 1974/10 p. 4.
- ✎ Ruzsa Gyula: „Gondolatok a modern szovjet képzőművészetről” in: *Művészet* 1971. május XII. évf. 5. sz. pp. 33-35.
- ✎ Saltzer Ernő: „Állatábrázolások a magyar fémpénzekben” in: *Az Érem* 1986/1. pp. 14-18.
- ✎ Saltzer Ernő: „Pénzmérlegek és pénzsúlyok” in: *Az Érem* 1991/1. pp. 26-31.
- ✎ Sárkány Ilona: „Moiret Ödön korai síremléktervei” in: *Ars Hungarica* 1983/1 XI. évf. 1. szám, Akadémiai Kiadó, Budapest pp. 159-163.
- ✎ Sassi Nagy Béla: „Törös Gábor érmei” in: *Az Érem* 1999/1. pp. 31-36.
- ✎ Sassi Nagy Béla: „I. Ferdinánd K-verdejegyves dénára 1535-ből” in: *Az Érem* 1986/1. pp. 10.
- ✎ Sassi Nagy Béla: „Törös Gábor nagybányai szobrászművész orvosi vonatkozású érmei” in: *Az Érem* 1995/1. pp. 23-24.

- ✎ Schrammel Imre: „Borsos Miklós” in: *Magyar Iparművészet* 1994/1. január-február pp. 34-35.
- ✎ Schrammel Imre: „Sodrásban Nagy József ötvösművészetéről” in: *Magyar Iparművészet* 2004/2. pp. 9-11.
- ✎ Sinkovits Péter: „A nyolcvanas évek képzőművészete” in: *Új Művészet* 95/3 március, pp. 4-16.
- ✎ Sinkovits Péter: „Az anyag vonzásában Beszélgetés Csiky Tiborral” in: *Művészet* 1968. augusztus pp. 40-45.
- ✎ Sinkovits Péter: „Kézműves és alkotó Csiky Tiborról” in: *Művészet* 1981. július XXII. évf. 7. sz. pp. 8-11.
- ✎ Soltész Ferenc: „II. János Pál pápa magyarországi látogatásának érmei” in: *Az Érem* 1993/2. pp. 43-48.; 1994/1. pp. 36-48.
- ✎ Soltész Ferenc: „Liszt Ferenc zsenijének adózó korabeli ajándékérmek” in: *Az Érem* 1999/1. pp. 21-26.
- ✎ Solymár István: „Csiky Tibor struktúrái” in: *Művészet* 1970. június XI. évf. 6. sz. pp. 32-33.
- ✎ Solymár István: „Duray Tibor művészetéért” in: *Művészet* 1961. december II. évf. 12. sz. pp. 26-28.
- ✎ Soós Gyula: „Érmek és plakettek a X. Magyar Képzőművészeti Kiállításon” in: *Művészet* 1966. január VII. évf. 1. sz. pp. 8-9.
- ✎ Soós Gyula: „Ferenczy Béni újabb emlékérmek” in: *Művészet* 1964. szeptember V. évf. 9. sz. pp. 30-32.
- ✎ Soós Gyula: „József Goslawski lengyel szobrász és éremművész kiállítása” in: *Művészet* 1961. január II. évf. 1. sz. pp. 39.
- ✎ Soós Gyula: „Magyar művészek Van Gogh-érmei” in: *Művészet* 1966. május VII. évf. 5. sz. pp. 16-17.
- ✎ Soós Imre: „Tisztelet a festőnek” in: *Műzsák - múzeumi magazin* 1977/4 pp. 20-21.
- ✎ Soós Imre: „Van Gogh évforduló ürügyén” in: *Művészet* 1970. december XI. évf. 12. sz. pp. 3-4.
- ✎ Soós Klára: „Nyolcvanötödik születésnapján köszöntjük Csillag Istvánt” in: *Művészet* 1966. november VIII. évf. 11. sz. p. 28.
- ✎ Süle Tamás: „A pécsi Csontváry Múzeum éremgyűjteménye” in: *Az Érem* 1993/1. pp. 35-38.
- ✎ Sz. Kürti Katalin: „A Nyíregyháza-Sóstói Nemzetközi Alkotótelep 25 éve” in: *Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle* 2001/3. pp. 209-308.
- ✎ Szabadi Judit: „Ábrázolási típusok a századforduló magyar művészetében” in: *Ars Hungarica* 1977/1 V. évf. 1. szám, Akadémiai Kiadó, Budapest pp. 31-43.
- ✎ Szliva László: „A pénz és a pénzverés ábrázolása a magyar és a külföldi pénzekben” in: *Az Érem* 1991/2. pp. 44-49.
- ✎ Szliva László: „A pénz és a pénzverés, valamint a pénzverés eszközeinek ábrázolása magyar érmeken” in: *Az Érem* 1997/1. pp. 11-28.; 1997/2. pp. 32-37.
- ✎ Szolláth György: „Két plakett elemzése” in: *Az Érem* 1979/2. pp. 32-33.
- ✎ Szolláth György: „Madarassy Walter 1979. és 1990. között készült érmei” in: *Az Érem* 1993/1. pp. 39-47.
- ✎ Szolláth György: „Renner Kálmán érmei” in: *Az Érem* 1994/2. pp. 28-38.; 1995/1. pp. 35-41.; 1995/2. pp. 18-26.; 1996/1. pp. 25-34.; 1997/1. pp. 38-43.
- ✎ T. Németh Annamária: „A barokk ötvösművészet” in: *Magyar Ötvös* 1991. III. évf. 1. sz. pp. 1-7.

- ✎ T. Németh Annamária: „Az art-deco stílus megjelenési formái a magyar ötvösségben” in: *Magyar Ötvös* 1996. VII. évf. 1.sz. pp. 2-4.
- ✎ T. Németh Annamária: „Nagy változás: a klasszicizmus” in: *Magyar Ötvös* 1994. V. évf. 1. sz. pp. 2-5.
- ✎ T. Németh Annamária: „Szecessziós ötvösség Magyarországon” in: *Magyar Ötvös* 1995. VI. évf. 1. sz. pp. 2-5.
- ✎ Talács József dr.: „Az arany metamorfózisa” in: *Ékszer és Óra* 1995/1, 1995. november pp. 6-7.
- ✎ Táplányi Endre dr.: „Dr. Varga Pál emlékérem” in: *Az Érem* 1990/1. pp. 27.
- ✎ Thuróczy Kamill: „A Magyar Nemzeti Múzeum pénz- és éremművészeti kiállítása” in: *Művészet* 1970. január XI. évf. 1. sz. pp. 41-42.
- ✎ Tillmann József A.: „Későújkor, kifelé menet Avagy a posztmodern más perspektívából” <http://www.c3.hu/~tillmann/index.html>
- ✎ Tóth András dr.: „Régi orvosi emléklakett felfedezése” in: *Az Érem* 1977/1. pp. 45.
- ✎ Tóth Antal: „A bábubálik és „Luca babám” Ligeti Erika művészete” in: *Művészet* 1981. december XXII. évf. 12. sz. pp. 14-17.
- ✎ Tóth Bertalan: „Szépen csengő forintok 2001-ben ezer éves a magyar pénzverés” in: *Magyar Ötvös* 2000. XI. évf. 2. sz. pp. 31-33.
- ✎ Tóth Csaba: „Ezer éves a magyar pénzverés” in: *Magyar Ötvös* 2000. XI. évf. 2. sz. pp. 29-30.
- ✎ Tóth Csaba: „Pénzek, pénzverdék, pénzemberek” in: *Rubicon* 1998/9-10. pp. 45-48.
- ✎ Tóth József dr. Zombori Lajos: „Ritka rézpénz a Rákóczi-korból” in: *Az Érem* 1990/1. pp. 27.
- ✎ Tóth Sándor: „'Húsz év múlva' A Nyíregyháza-Sóstói Nemzetközi Éremművészeti és Kispasztikai Művésztelep hatása a magyar és a megye éremművészetére” in: *Pedagógiai Műhely* 1997/4.
- ✎ Tölgyesi János: „A Stúdió kiállítás szobrászati anyagáról” in: *Művészet* 1969. január X. évf. 1. sz. pp. 17-18.
- ✎ Trenčan Ludovít: „Pénzverés Pozsonyban” fordította: Saltzer Ernő in: *Az Érem* 1989/1. pp. 11-15.
- ✎ Ujvári Béla: „Czinder Antal kispasztikái” in: *Művészet* 1970. szeptember XI. évf. 9. sz. pp. 47-48.
- ✎ Ujvári Béla: „Konyorcsik János érméi” in: *Művészet* 1971. június XII. évf. 6. sz. pp. 32-34.
- ✎ Ujvári Béla: „Martsa István” in: *Művészet* 1969. február X. évf. 2. sz. pp. 28-32.
- ✎ Vadas József: „Családi ünnepek és a művészet” in: *Művészet* 1973. március XIV. évf. 3. sz. pp. 2-4.
- ✎ Vadas József: „Érempályázat Pest-Buda egyesítésének centenáriuma alkalmából” in: *Művészet* 1971. november XII. évf. 11. sz. pp. 34-35.
- ✎ Vadász György dr.: „Reményi József 90 éves” in: *Az Érem* 1977/1. pp. 44.
- ✎ Vadász György: „Az Árpád-házi aprópénz korszakról és II. Endre pénzveréséről” in: *Az Érem* 1988/1. pp. 10-13.
- ✎ Vadász György: „Regensburgi-magyar „rokonság” a pénzek betűin” in: *Az Érem* 1977/1. pp. 7-15.
- ✎ Varannai Gyula dr.: „Egyesületünk kiállítása a Magyar Nemzeti Galériában” in: *Az Érem* 1979/2. pp. 34-35.
- ✎ Varannai Gyula dr.: „Madarassy Walter 70 éves” in: *Az Érem* 1979/2. pp. 28-31.
- ✎ Varannai Gyula dr.: Trencsénteplicz érmének mesterei” in: *Az Érem* 1989/1. pp. 49-51.

- ✎ Vekerdi László: „Szüntelen küzdelem eszméim hitelességéért Beszélgetés Vigh Tamással” in: *Művészet* 1983. november XXIV. évf. 11. sz. pp. 20-25.
- ✎ Wagner István: „Részkor Tisztelet Engelsz Józsefnek, a tanárnak, Iparművészeti Múzeum, Budapest, 1999 november 9 2000. január 9.” in: *Magyar Iparművészet* 2000/1. pp. 34-39.
- ✎ Wagner István: „XII. Országos Érembiennálé Lábasház, Sopron, 1999. június 19 szeptember 12.” in: *Magyar Iparművészet* 1999/4. pp. 56-57.
- ✎ Wehner Tibor: „Alapformák, életjelek Friedrich Ferenc éremművészete” in: *Új Művészet* 94/3 március, pp. 63-65.
- ✎ Wehner Tibor: „The Medals of Mária Lugossy” in: *The Medal* Autumn 1992 (London) pp. 73-75.
- ✎ Z. Szabó László: „Sz. Egyed Emma és Gicz János tárlata Győrött” in: *Művészet* 1968. december IX. évf. 12. sz. pp. 43-44.
- ✎ Zoltán Tamás: „Az ötvösségtől a fémművességig Mesterek és tanítványok” in: *Magyar Ötvös* 1999. X. évf. 1. sz. pp. 24-25.
- ✎ Zoltán Tamás: „Régi mesterek titkaiból” in: *Magyar Ötvös* 1993. IV. évf. 1. sz. p. 27.
- ✎ Zombori Lajos Tóth József: „Péztől híján pénz” in: *Műzsák Múzeumi Magazin* XIX. évf. 1988/2 pp. 27.
- ✎ Zoricák, Peter: „Jozef Reinsuer An Australian Medallist in London and Kremnica” in: *The Medal* Spring 1995 (London) pp. 53-58.
- ✎ Zoricák, Peter: „Kremnica and the Association of Slovak Medallists” in: *The Medal* Autumn 1994 (London) pp. 56-58.
- ✎ Zsoldi Zoltán: „Füsti Molnár Béla néhány sportérmének ismertetése” in: *Az Érem* 2000/2. pp. 25-30.

Könyvek

- Alberti, Leon Battista: *A festészetéről Della Pittura 1436* Balassi Kiadó, Budapest, 1997. (Fordító: Hajnóczi Gábor) p. 180.
- Andrásfi Gábor, Pataki Gábor, Szücs György, Zwickl András: *Magyar képzőművészet a 20. században*, (Egyetemi Könyvtár) Budapest, Corvina, 1999.
- Appignanesi, Richard Garrott, Chris: *NeszeNeked Posztmodern*, h.n., Ikon Kiadó, 1995.
- B. Sey Katalin-Gedai István: *Éremkincsek*, h.n., Magyar Helikon-Corvina, 1973. (második kiadás)
- Beke László Gábor Eszter Pragfalvi Endre Sisa József Szabó Júlia: *Magyar Művészet 1800-tól napjainkig* (Egyetemi Könyvtár sorozat) Budapest, Corvina, 2002.
- Borsos Miklós: *Visszanéztem félutamból*, Széchenyi Kiadó Kft. 1989.
- Cifka Péter: *Ferenczy István* (A Művészet Kiskönyvtára 37), Budapest, Corvina, 1969.
- Dalos Rimma, Kiss Endre (szerkesztő): *Bunkóság (A reprimítíváció változatai a társadalomban)*, Budapest, Friedrich Ebert Alapítvány, 1999.
- Dávid Katalin: *Engelsz József* (Mai Magyar Művészet), Budapest, Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata, 1972.
- Dercsényi Dezső Zádor Anna: *Kis magyar művészettörténet* (Képzőművészeti Zsebkönyvtár), Budapest, Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata, 1980.
- Fekete Tamás: *Szobrászat* (Műhelytitkok), Budapest, Corvina, 1982.
- Fekete Zoltán: *Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei éremgyűjtők éremkiadásának története*, Nyíregyháza, a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár Kiadványai, IV. Füzetek, 4. 2002.

- Galovics-Marosi-Mikó-Wehli: *Magyar művészet a kezdetektől 1800-ig*, h.n., Corvina Kiadó, 2001.
- Gedai István: *Magyar uralkodók pénzeinken*, Budapest, Zrínyi Kiadó, 1991.
- Hajdu István: *Csiky Tibor* (Mai Magyar Művészet), Budapest, Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata, 1979.
- Huszár Lajos, Pap Ferenc, Winkler Judit: *Erdélyi éremművesség a 16-18. században*, Bucuresti, Editura Kriterion, 1996.
- Huszár Lajos: *A régi magyar emlékérmek katalógusa 6. Erdély (1540-1848)*, Budapest, Magyar Éremgyűjtők Egyesülete, 1984.
- *In memoriam Somogyi József*, h.n., „Négyes” Bt., 2001.
- Jakó János: *Medicina in nummis Szabolcs-Szatmár-Beregiensis*, Nyíregyháza, Jósa András Kórház, 1999.
- Káplár László: *Pénz, érme, érem Bevezetés a numizmatikába*, Fiesta és Saxum Kft. Közös kiadása, A kötet Káplár László: Ismerjük meg a numizmatikát (Pénzek, érmek gyűjtők c. könyve Gondolat, Bp. 1984 alapján készült
- Keserű Katalin (szerkesztő): *A modern művészet poszt-jai (Esszék, tanulmányok, dokumentumok a 80-as évek magyar képzőművészetéből)*, h.n., ELTE Bölcsészettudományi Kar, 1994.
- Koczogh Ákos: *Mai magyar iparművészet Fémművesség*, Budapest, Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata, 1977.
- Kontha Sándor: *Beck Ö. Fülöp*, Budapest, Corvina, 1980.
- L. Kovászani Viktória: *Borsos Miklós*, Képzőművészeti Kiadó, Budapest, 1989.
- L. Kovászani Viktória: *Fejezetek a magyar éremművészet történetéből*, Argumentum Kiadó, Magyar Numizmatikai Társulat, 1999.
- L. Kovásznai Viktória: *Czinder Antal* (Mai Magyar Művészet), Budapest, Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata, 1980.
- L. Kovásznai Viktória: *Reményi József éremművészete leíró katalógus 1903-1977*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1980.
- Ladányi István (szerkesztő): *A két Ferenczy*, Szentendre, Pest Megyei Múzeumok Igazgatósága, 1990.
- Leányfalusi Károly Nagy Ádám: *Magyarország fém- és papírpénzei 1926-1998*, Budapest, Magyar Éremgyűjtők Egyesülete, 1998.
- Lovag Zsuzsa: *A középkori bronzművesség emlékei Magyarországon*, Budapest, Corvina, 1979.
- Lyka Károly: *A táblabíró világ művészete Magyar Művészet 1800-1850*, Budapest, Corvina, 1981. Harmadik kiadás
- Lyka Károly: *Kis könyv a művészetről*, Budapest, Corvina, 1967. Hatodik kiadás
- Lyka Károly: *Nemzeti romantika Magyar művészet 1850-1867*, Budapest, Corvina, 1982.
- Lyka Károly: *Szobrászatunk a századfordulón Magyar Művészet 1896-1914*, Budapest, Corvina, 1983. Második kiadás
- Németh Lajos: *Modern magyar művészet*, Budapest, Corvina, 1968. Második kiadás
- Oberfrank Ferenc: *Az aranyművesség története*, Budapest, Műszaki Könyvkiadó, 1986.
- Pallai Sándor: *Fémdíszmű Lakásdíszek, divatékszerek*, Budapest, Műszaki Könyvkiadó, 1972.
- Papp D. Tibor: *A Sóstói Nemzetközi Éremművészeti és Kisplasztikai Alkotótelep 25 éve* (kézirat), Nyíregyháza, 2001.
- Pernecky Géza (szerkesztő): *„A művészettörténet vége” (Pernecky, Belting, Danto, Vattimo)*, Budapest, 1995. Európai Füzetek

- Petényi Katalin: *Csikszentmihályi Róbert* (Mai Magyar Művészet), Budapest, Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata, 1979.
- Péter Vladimir: *Fémek, kövek, mesterek* (Műhelytitkok), Budapest, Corvina, 1972.
- Pohl Artur: *Tiroli tallérok 1482-1777 Hazai forgalmuk a hódoltság korában 1566-1657* (Az éremgyűjtők szakkiadványsorozata), Budapest, Magyar Éremgyűjtők Egyesülete, 1973.
- Rádóczy Gyula: *A legújabb kori magyar pénzek (1892-1981)*, Budapest, Corvina Kiadó, 1984.
- Ráth György (szerkesztő): *Az iparművészet könyve I-II-III*, Szekszárd, Babits Kiadó, 2002. hasonmás kiadás (eredeti: az Atheneum Irodalmi és Nyomdaipari R.-T. kiadása, Budapest, 1902.)
- Réz Pál (szerk.): *Ferenczy Béni arcképe Ferenczy Béni írásai, szobrai, rajzai Írások Ferenczy Béniéről*, Budapest, Európa Könyvkiadó, 1984.
- S. Nagy Katalin Péter Vladimir: *Péter Vladimir* (Corvina műterem), Budapest, Corvina, 1979.
- Soós Ferenc: *A magyar fémpénzek feliratai és címerei*, Budapest, Argumentum Kiadó, Magyar Numizmatikai Társulat, 1998.
- Szabó Katalin: *Ferenczy Béni* (A Művészet Kiskönyvtára 15), Budapest, Corvina, 1967.
- Szij Rezső: *Percz János* (Mai Magyar Művészet), Budapest, Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata, 1981.
- Szolláth György: *A Magyar Éremgyűjtők Egyesületének Érmei 1969-1984*, Budapest, Magyar Éremgyűjtők Egyesülete, 1985.
- Szolláth György: *A Magyar Éremgyűjtők Egyesületének Érmei 1984-1989*, Budapest, Magyar Éremgyűjtők Egyesülete, 1990.
- Szolláth György: *A Magyar Éremgyűjtők Egyesületének Érmei 1989-1998*, Budapest, Magyar Éremgyűjtők Egyesülete, 1998.
- Wessely Anna: *Asszonyi Tamás* (Mai Magyar Művészet), Budapest, Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata, 1982.
- Williams, Jonathan (szerkesztő): *A pénz története*, h.n., Novella Könyvkiadó, 1999.
- Zeidler Sándor: *Kitüntetések a Magyar Köztársaságban*, Kossuth Könyvkiadó, 1995.

Könyvfejezetek:

- Beck Ö. Fülöp „Emlékezései” in: *Rippl-Rónai József Emlékezései Beck Ö. Fülöp Emlékezései*, sajtó alá rendezte Farkas Zoltán, Budapest, Szépirodalmi Kiadó, 1957, pp. 159-455.
- Borsos Miklós: „A művészi éremről”, 1977, in: Borsos Miklós: *A toronyból*, Budapest, Szépirodalmi Könyvkiadó, 1979. pp. 89-94.
- Búza János: „A magyar dénár kivitele Észak-Itáliába a XVI. század közepén” in: Krankovics Ilona (szerkesztő): *A numizmatika és a társtudományok II. Konferencia Debrecenben*, 1995. október 2-4. pp. 89-98.
- Csengeryné Nagy Zsuzsa: „Érmek és plakettek” in: Solymár István (szerkesztő): *A Magyar Nemzeti Galéria gyűjteményei* második kiadás, Budapest, Corvina Kiadó, 1975. pp. 241-265.
- Egri János: „A bosarevi fellelésű PHANUS: REX-RESLAVVA CIV feliratú pénzről” in: Krankovics Ilona (szerkesztő): *A numizmatika és a társtudományok II. Konferencia Debrecenben*, 1995. október 2-4. pp. 59-79.
- Gedai István: „Éremtár” in: Füleper Ferenc (szerkesztő): *A Magyar Nemzeti Múzeum*, Budapest, Corvina Kiadó, 1977. pp. 271-294.

- Kovács László: „A kora Árpád-kori pénzüjtásról” in: Krankovics Ilona (szerkesztő): *A numizmatika és a társtudományok II.* Konferencia Debrecenben, 1995. október 2-4. Pp. 9-22.
- Pátzay Pál: „Az erdélyi fejedelmek szép pénzei” (1949) in: Pátzay Pál: *Alkotás és szemlélet*, Budapest, Magvető Könyvkiadó, 1967. pp. 92-97.
- Prékopa Ágnes: „Fém- és zománcművesség” in: *A Magyar Iparművészet az ezredfordulón*, Budapest, Magyar Művészeti Akadémia Alapítvány, 2003., pp. 135-149.
- Soós Ferenc: „Verde- és mesterjelként alkalmazott címerek a magyar pénzekben” in: Krankovics Ilona (szerkesztő): *A numizmatika és a társtudományok II.* Konferencia Debrecenben, 1995. október 2-4. pp. 201-214.
- Ulrich Attila: „Adalékok az oroszlanos tallérok szerepének megítéléséhez a 17. század második felének magyar pénzforgalmában” in: Krankovics Ilona (szerkesztő): *A numizmatika és a társtudományok II.* Konferencia Debrecenben, 1995. október 2-4. pp. 81-88.
- V. Székely György: „Eredmények és problémák a későközépkori magyar pénztörténet kutatásában” in: Krankovics Ilona (szerkesztő): *A numizmatika és a társtudományok II.* Konferencia Debrecenben, 1995. október 2-4. pp. 45-55.

Katalógusok, prospektusok

- „Arcok és Sorsok” Országos Portré Biennálé XI., Hatvani Galéria, 1997. XI. 29 1998. I. 9. (bevezető: Pogány Gábor)
- „Arcok és Sorsok” Országos Portré Biennálé XII., Moldvay Győző Galéria, Hatvan, 1999. november 27 december 19.
- A Magyar Nemzeti Galéria gyűjteményei, A MNG kiadványai 1987/3. (XIX. századi szobrászat Tóth Antal pp. 17-19, XX. századi szobrászat Tóth Antal pp. 21-22., Az éremtár L. Kovásznai Viktória, pp. 27-28.)
- A mai lengyel grafika és éremművészet, Debrecen, 1992 Lublini Múzeum, Déri Múzeum (Henryk Wojtullwicz: A mai lengyel éremművészet)
- A Sóstói Éremművészeti és Kispasztikai Alkotótelep Állandó Kiállítása, Nyíregyháza, Városi Galéria
- Bildhauer Béni Ferenczy im Kreise Seiner Zeitgenossen Künstlerhaus, Wien, 1963. (Genthou István bevezetőjével)
- Borsos Miklós A kert, Tihanyi Múzeum 1978. (Borsos Miklós bevezetőjével)
- Borsos Miklós életműve Győr, Állandó kiállítás, Győr 1979. (A katalógus N. Mészáros Júlia munkája)
- Budahelyi, Galéria 13, Soroksár (Wehner Tibor írásával)
- Czinder Antal éremművész kiállítása, Nyíregyháza, Városi Művelődési Központ, 1980. szeptember 12-28.
- Czinder Antal szobrászművész kiállítása, Nyíregyháza, Városi Galéria, 1990. március
- Csúcs Ferenc, Ispánki József, Madarassy Walter szobrászművészek kiállítása a Vigadó Galériában, 1992. május-június (Szatmari Gizella írásával)
- Déri numizmatikai gyűjtemény Erdély, Debrecen, 1995 (Szakmai ismertető és műtárgyjegyzék: Krankovics Ilona)
- Ecoles des Beaux Arts Paris Budapest, L'Ecole Nationale Superieure des Beaux-Arts de Paris visite l'Ecole Nationale Superieure des Beaux-Arts de Budapest, 1988. április 5-21., Magyar Képzőművészeti Főiskola, Budapest
- Egyházi és világi érmek 1988 (Bozó Gyula írásával)
- Ferenczy Béni 1890-1990, Megjelent a Magyar Éremgyűjtők Egyesülete kiadásában,

Szerkesztette: Szinovszki Sándor (Gosztonyi József: 100 éve született Ferenczy Béni pp. 1-8.)

- Ferenczy Múzeum Szentendre 1975 (N. Vásárhelyi Vanda bevezetőjével)
- Fiatal Képzőművészek Stúdiójának Kiállítása, 1978 (bevezető: Pogány Gábor)
- FIDEM XVII. 1977. Kongresszus Nemzetközi Éremkiállítása, Budapest, Magyar Nemzeti Galéria, 1977.
- FIDEM XXIV. 1994. Kongresszus és Nemzetközi Éremművészeti Kiállítás, Budapest, Magyar Nemzeti Galéria, 1994.
- FIDEM XXIX. 2004. ART MEDAL WORLD CONGRESS, Seixal, Portugal, 2004.
- Gáti Gábor kiállítása a Városi Galériában, Nyíregyháza, 1995. május 5 - június 5. (Wehner Tibor bevezetőjével)
- Haraszty István retrospektív kiállítás, Múcsarnok, Budapest, 1998. (Beke László előszavával)
- Határesetek avagy az érem harmadik oldala, Budapest Galéria 1997. július 22 - augusztus 10. (Wehner Tibor bevezetőjével)
- Helyzetkép / Magyar szobrászat, Múcsarnok, Budapest, 1995. július 7 - augusztus 27. (D. Udvary Ildikó, Pilaszanovich Irén és Wehner Tibor írásával)
- Imrich Csaba Fodor medalérska tvorba, Kremnica
- Iparművészet, Múcsarnok, 2001 (előszó: Lovag Zsuzsa)
- Ismerje meg pénzét! Tájékoztató az új 1,2,5,10,20,50 és 100 forintos érmék kibocsátásáról, 1993, Magyar Nemzeti Bank
- Jubileumi Stúdió Kiállítás 1958-1978, Magyar Nemzeti Galéria, Budavári Palota, 1978 december
- Kerényi Jenő (1908-1975) kiállítása, Magyar Nemzeti Galéria, Budapest, 1976. (Pogány Ö. Gábor bevezetőjével)
- Kiss György éremkiállítása a nyírbátori református műemléktemplomban, 1987. augusztus 20-31. (Asztalos Endre írásával)
- Kiss György festmények érmek szobrok grafikák 1996, Nyírbátor, Báthori István Múzeum (Krasznahorkai Géza írása és műhelybeszélgetése Kiss Györggyel 1995 pp. 3-15)
- Kiss György kiállítása, Megyei és Városi Művelődési Központ, Nyíregyháza, 1984. március 2-25. (Wehner Tibor írásával)
- Kiss Nagy András, Nyírbátor-Mátészalka-Nyíregyháza (Csorba Géza írásával)
- Kremnickí vytvarníci vcerajska a dneska, Körmöcbányai képzőművészek a múltban és ma, Állandó tárlat 1987, Érmék és Emlékérmek Múzeuma, Körmöcbánya
- Magyar éremantológia 1945-1976, Ferenczy Triennálé Ferenczy Múzeum, Szentendre, 1977. június-szeptember
- Magyar Szalon '97, Múcsarnok, 1997. május 16 - június 15.
- Magyar Szobrászati Kiállítás, Múcsarnok, 1978. május 5-28., Budapest
- Mai magyar érem, A Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetsége Érem Szakosztályának kiadványa, 1994. (Baranyi Judit tanulmányával pp. 5-6.)
- Mai Magyar Érem, A Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetsége Érem Szakosztályának kiadványa 2002.
- Második Ötvös és Féműves Quadriennálé, Miskolc, 1981, Miskolci Galéria (Péter Vladimír bevezetőjével)
- Medgyessy Ferenc 1881-1958, Hagyatéki centenáris kiállítás, Debrecen, Déri Múzeum, 1980. október - 1981. december (Bevezető: Sz. Kürti Katalin)

- Medzindrodné kvadrienále medailí I., Kremnica, 1985.
- Medzindrodné kvadrienále medailí II., Kremnica, 1989.
- Medzindrodné kvadrienále medailí III., Kremnica, 1993.
- Mladonyiczky Béla 1976 (KNER-RFG tanműhely)
- Modern magyar éremművészet I. 1896-1975, Magyar Nemzeti Galéria, 1993. március szeptember (L. Kovásznai Viktória és Tóth Antal tanulmányával)
- Németh Ágnes, Sopron Lábasház, 1990. szeptember 2-24. (Kiss György és Németh Ágnes írásával)
- Nemzetközi Éremművészeti Alkotótelep, Nyíregyháza Sóstó, 1977
- Nemzetközi Éremművészeti Alkotótelep II., Nyíregyháza Sóstó, 1978. (bevezető: Fodor Géza)
- Nemzetközi Éremművészeti Alkotótelep III., Nyíregyháza Sóstó, 1979.
- Nemzetközi Éremművészeti Alkotótelep IV., Nyíregyháza Sóstó, 1980.
- Nemzetközi Éremművészeti Alkotótelep V., Nyíregyháza Sóstó, 1981.
- Nemzetközi Éremművészeti Alkotótelep VI., Nyíregyháza Sóstó, 1982.
- Nemzetközi Éremművészeti Alkotótelep VII., Nyíregyháza Sóstó, 1983. (bevezető: Dr. Aradi Nóra)
- Nemzetközi Éremművészeti Alkotótelep, VIII. Nyíregyháza Sóstó, 1984. (bevezető: Kovács Gyula)
- Nemzetközi Éremművészeti és Kislasztikai Alkotótelep 1977-1986, Sóstói Kultúrpark kiállítócsarnoka, 1986. június 13. (Kovács Gyula írásával)
- Nemzetközi Éremművészeti és Kislasztikai Alkotótelep IX., Nyíregyháza Sóstó, 1985. (bevezető: Kovács Gyula)
- Nemzetközi Éremművészeti és Kislasztikai Alkotótelep X., Nyíregyháza Sóstó, 1986.
- Nemzetközi Éremművészeti és Kislasztikai Alkotótelep XI., Nyíregyháza Sóstó, 1987. (bevezető: Kovács Gyula)
- Nemzetközi Éremművészeti és Kislasztikai Alkotótelep XII., Nyíregyháza Sóstó, 1988. (bevezető: Kovács Gyula)
- Nemzetközi Éremművészeti és Kislasztikai Alkotótelep XIII., Nyíregyháza Sóstó, 1989.
- Nemzetközi Éremművészeti és Kislasztikai Alkotótelep XIV., Nyíregyháza Sóstó, 1990.
- Nemzetközi Éremművészeti és Kislasztikai Alkotótelep XV., Nyíregyháza Sóstó, 1991.
- Nemzetközi Éremművészeti és Kislasztikai Alkotótelep XVI., Nyíregyháza Sóstó, 1992.
- Nemzetközi Éremművészeti és Kislasztikai Alkotótelep, Nyíregyháza Sóstó, 1993, 1994, 1995, 1996, 1997
- Névjegy érem kiállítás 1995, Budapest, OTP Galéria, MKISZ érem szakosztályának kiadványa (bevezető: Baranyi Judit)
- Országos Érembiennálé V., Sopron, 1985. június 29 szeptember 22.
- Országos Érembiennálé VI., Sopron, 1987. június 20 szeptember 7.
- Országos Érembiennálé VII., Sopron, 1989. június 24 szeptember 11.
- Országos Érembiennálé VIII., Sopron, 1991. június 22 szeptember 30.
- Országos Érembiennálé IX., Sopron, 1993. június 19 szeptember 13.
- Országos Érembiennálé X., Sopron, 1995. június 17 szeptember 10.
- Országos Érembiennálé XI., Sopron, 1997. június 21 szeptember 14.
- Országos Érembiennálé XII., Sopron, 1999. június 19 szeptember 12.
- Országos Érembiennálé XIII., Sopron, 2001. június 23 szeptember 10.
- Országos Érembiennálé XIV., Sopron, 2003. június 22 szeptember 8.
- Országos Képzőművészeti Kiállítás '84, Múcsarnok, Budapest, 1984. március 16 május 13.

- Papi Lajos emlékkiállítás, Nyíregyháza, Váci Mihály Megyei és Városi Művelődési Központ 1987. május 15 június 5.
- Pátzay Pál szobrászművész kiállítása, Magyar Nemzeti Galéria, Budapest, 1976 szeptember (Pogány Ö. Gábor bevezetőjével)
- Péncsek Diósgyőr életében kiállítás a diósgyőri várban (ismertető: Gedai István)
- Portugál kortárs éremművészet a hatvanas évek nemzedéke, Dorottya Galéria, Budapest, 1994. (Carlos Baptista da Silva Portugália FIDEM delegátusa írásával)
- Somogyi József, Reich Károly, Múcsarnok, Budapest, 1978. XI. 17 XII. 10. (Aba-Novák Judit előszavával)
- Studio '58-68, Múcsarnok, 1968 (bevezető: Bereczky Lóránd)
- STUDIO '71, Budapest, Ernst Múzeum, 1971. december 4 1972. január 3.
- STUDIO '72 (Dr. Tóth Pál bevezetőjével)
- STUDIO '73, Budapest, Ernst Múzeum, 1973 (Bereczky Loránd bevezetőjével)
- STUDIO '75, Budapest, Ernst Múzeum, 1975
- STUDIO '76, Budapest, Múcsarnok, 1976. december 11 1977. január 6.
- STUDIO '82, Múcsarnok, 1982. november 12 december 5. (bevezető: Bereczky Lóránd)
- Szabó Iván Munkácsy-díjas szobrász kiállítása a Jósa András Múzeumban, Nyíregyháza, 1996. (Muraközi Ágota bevezetőjével, pp. 2-3.)
- Szöllőssy Enikő Úton szobrok, érmek, határesetek, Nyíregyháza, Városi Galéria, 2000. (Beney Zsuzsa bevezetőjével)
- Telcs Ede és tanítványai, Magyar Nemzeti Galéria, Türr István Múzeum - Baja, Budapest, 1974. (Csengeryné Nagy Zsuzsa dr. tanulmányával, pp. 5-9.)
- The Bronze Triangle 1995, An exposition of medals and small sculptures from symposiums in Hungary, Slovakia and in the Czech Republic (bevezető: Luba Belehradská, Nadeza Senová, Prokai Gábor, Jaroslav Pelikán)
- The Museum of Coins and Medals, Kremnica
- Tóth Sándor életmű-kiállítására megjelent katalógus, Miskolci Galéria, 200. február 10 március 26. (Dr. Matits Ferenc tanulmányával, pp. 1-13.)
- Tóth Sándor éremkiállítása, Szeged, Fekete Ház, 1989. november 17 1990. április 30. (Nagy Ádám bevezetőjével)
- Tóth Sándor érmei 1953-1986, Báthory István Múzeum, Múzeumi füzetek 25. kiadja a Nyírbátori Városi Tanács (a bevezetőt írta: Dr. Végyvári Lajos)
- Tóth Sándor szobrász, a Jósa András Múzeum Képzőművészeti kiállításainak katalógusai, 45 sz., Nyíregyháza (Pogány Gábor írásával)
- Tóth Sándor, Debrecen, Déri Frigyes Múzeum, 1991. (Sz. Kürti Katalin írásával)
- Vígh Tamás szobrász kiállítása, Tihany-Múzeum, 1977. (Németh Lajos bevezetőjével)
- Vígh Tamás szobrászművész kiállítása, Nyíregyháza, Jósa András Múzeum, 1974. március 3-31. (KM ismertetőjével)18
- XI. Magyar Képzőművészeti Kiállítás, Budapest, Múcsarnok, 1968

TRADÍCIONÁLIS ÉS ÚJSZERŰ LEHETŐSÉGEK AZ ÉRMÉSZETBEN

A MESTERMUNKÁHOZ (ÉREMSSOROZATOKHOZ) KAPCSOLÓDÓ GONDOLATOK, INFORMÁCIÓK	96
KÉPMELLÉKLET	101
KÉP- ÉS MŰTÁRGYJEGYZÉK	151

A MESTERMUNKÁHOZ (ÉREMSOROZATOKHOZ) KAPCSOLÓDÓ GONDOLATOK, INFORMÁCIÓK

A FIDEM XXIX. (2004) seixali kongresszusához kapcsolódó kiállítás katalógusában mintegy mottóként ez a kérdés szerepel: „Medalha, que mensagem para o futuro?” (angolul: „Medal, what message for the future?”) Vagyis az érmek felfoghatók valamiféle üzenet hordozóinak a korról, amelyben megszülettek, a jövő számára megfogalmazott, megrajzolt „kép” közvetítő médiumaiként is. (V.ö. Art Medal World Congress kiállítási katalógus, FIDEM XXIX 2004, Seixal, Portugal)

Mint ahogy a „lydiai időktől” kezdve az érmek sokféle információt hordoznak, közvetítenek készítőikről, használóikról, gyűjtőikről, és azokról a társadalmakról is, amelyekben fontos (gazdasági) szerepet töltöttek be. Az érmek megörökítettek történelmi eseményeket, halhatatlanná tettek személyeket, tudósítanak társadalmi, politikai, gazdasági viszonyokról, katasztrófákról és mindenféle jeles alkalomról, történésről. A numizmatika a történelem segédtudományaként nélkülözhetetlen múltunk feltárásában, megértésében. A régi érmek és érmék a múlt üzenetét közvetítik a jelenbe.

A 17. század közepétől Franciaországban kialakult az a szokás, hogy minden nevezetes eseményt éremben örökítettek meg, létrejött az úgynevezett „histoire metallique”, a „fémbe rögzített történelem”. Ez egész Európára, az európai éremművészetre nagy hatást gyakorolt. A franciák ekkor teremtették meg a hivatalos emlékérmét. A Francia Akadémián belül a 18. század elején megalakult külön szakosztály állapította meg az emlékérmeken alkalmazandó ábrázolások kompozícióját, és tudományos rendszerbe foglalta a megörökítendő eseményeket jelképező allegóriákat. Megfogalmazta a tömör, de mindig emelkedett szellemiségű és hangzatos körfeliratokat is. Még az emlékérmek méretét is meghatározták, 46 mm átmérőben szabták meg azt. A vert érmek (az öntött érmek szinte teljesen eltűntek) készítését állami monopóliummá tették. A „histoire metallique” szigorú szabályozása aztán valamelyest enyhült, később azonban Napoleon az emlékérmek állami műhelyét arra használta, hogy uralkodásának fontos eseményeit, harci sikereit az emlékérmek segítségével minél szélesebb körben ismertesse meg. Érmeket csak a párizsi pénzverdében lehetett verni, amit itt nem vállaltak el, az az érem nem is kerülhetett forgalomba. A forma szigorúan kötött volt: az elő- és hátlap felülete tükörfényes, a kompozíció kiemelkedő részei sötétek, a perem magas volt.

(Ezekkel a konvenciókkal csak a 19. század végén Ponscarne szakított!) (V.ö. Káplár László: *Pénn, érme, érem bevezetés a numizmatikába*, Fiesta-Saxum Kiadó, h.n., é.n., 146-149. O.)

A múltból, a múltból az érmek által közvetített kép tehát a franciák példáját röviden bemutatva úgy látszik, hogy sokszor manipulált, a hatalmon lévők által meghatározott és formailag is megkötött, szigorú szabályok által elrendezett lehet. Az érmészet sokáig volt ebben az alávetett helyzetben.

Az érmészet ma is alkalmas arra, hogy politikai, ideológiai érdekeket szolgáljon, vagy képviseljen társadalmi, gazdasági, kulturális értékeket. A forgalmi pénzek és az emlékpénzek nagyobb csoportok, nemzetek, államok, esetleg államok közössége közös értékrendjét tükrözik. A kisebb közösségek által megrendelt alkalmi és/vagy emlékérmek többnyire egyfajta összetartozást fejeznek ki, erősítik a közösségek identitástudatát. A közösségek számára érthető vizuális-, plasztikai nyelven megfogalmazott (mű)tárgyakra, érmekre társadalmi igény van.

Az ilyen, a tradíciókat követő „alkalmazott” jellegű érmek létrejötte mellett a szabályok kereteit tágítva, határait sokszor áthágva, mindenféle konvenciót felrúgva az érmészet (vagy az érmészet szellemiségében fogant tárgy) a szabad művészi önkifejezés lehetőségeit kínálja. A szabadabb művészi szellemben megfogalmazott alkotások pedig biztosan árnyaltabb, változatosabb, gazdagabb és igazabb, őszintébb üzeneteket hordoznak a korról, amelyben megszülettek. Vagy talán mindkét pólus erőteljes jelenléte az, ami képes megragadni és kifejezni, hiteles képet rajzolni jelenünkről?

A mai magyar érmészetre és szobrászatra megítélésem szerint jellemző ez a kettősség, még akkor is, ha kiállításokon általában az „autonóm” és egyben „formabontó” művek túlsúlya látszik érvényesülni.

Saját helyemet, identitásomat, munkám értelmét a „hagyományok” fenntartásában, folytatásában látom. A jelen gyökerei több ezer éves kultúrákhoz kapcsolódnak, a jövő újításai sem létezhetnek előzmények nélkül. A más, a jelent, létünket, magamat – magunkat most szinte csak a fragmentumban, a töredékben, vagy valamilyen „részlet” kiemelésében, felmutatásában gondolom megragadhatónak, de ez a töredék, ez a részlet emberi léptékben hatalmas időkeretek között is érvényes pillanatokot tartalmaz(hat). Ezeknek a megragadott, felidézett pillanatoknak a rétegezettsége, kapcsolatrendszere, többféle asszociációs megoldása egyfajta komplexitást eredményez(het). A töredékben, a torzóban, a részletben kifejezhetővé válhat az egész, vagy legalábbis az egységes egésznek a hite, a teljesség harmóniájának a vágya. Ez az egésznek hitt

mondanivaló mégsem lehet általános érvényű, mert csak meghatározott közösségben, kultúrkörben érhető.

Szobrászi, érmészeti munkáimban tudatos elhatározásból kerültem – kerülöm – a „mélységesen mély” filozófiai kérdések újrafogalmazását, „saját mitológia” teremtését (kit érdekel?) vagy a divatos irányzatok, tendenciák követését, az „új” teóriák, paradigmák megfejtését. Töreksem elsősorban a magyar hagyományok folytatására, és olyan újszerű megoldások keresésére, amelyek nem (teljesen) idegenek az éremművészet két és fél ezer éves múltjától. Töreksem a tradíció és a formai újítások egybekapcsolására, képességeim és lehetőségeim korlátai között egyfajta szintézis kialakítására. (De többféle tradíció van; a valamikori újítás mára már többször „kihasznált” hagyománnyá vált, válhatott, merevedett, merevedhetett.) Feladatomnak tartom korszerű plasztikai formanyelven – a ma emberéhez szólva – korszerű tartalmak megfogalmazását, ugyanakkor a klasszikus értékek megőrzését, a forma-tér-tömeg kifogyhatatlan variációs összefüggéseinek, az anyag és a kifejezés kölcsönhatásának kutatását.

Érmeket készíteni az 1970-es évek közepén kezdtem. A körülbelül három évtized alatt igyekeztem a legtöbbet megismerni az érmészet elméleti, történeti és gyakorlati kérdései közül, és ezeket az ismereteket saját ötleteimmel, gondolataimmal összekapcsolva felhasználni. Több száz autonóm és funkcionális érmet mintáztam, véstem, terveztem. Ezek között van olyan, amelyből tízezer fölötti, és vannak olyanok, amelyekből csak egyetlen példány készült.

Az autonóm érmek főleg bronzöntvények, amelyek vagy (általában gipszpozitívról) homokformázottak, vagy viaszmodell felhasználásával viaszvesztéses öntési technológiával készültek. Az öntvényeket mindig magam cizellálom, ha kell, csiszolom, polírozom. A bronzot néhányszor zománcozással színeztem, egészítettem ki. Többféle patinát kipróbáltam, sokféle vegyszert használtam. Ezek közül a kénmáj (káliumszulfid) patina színét szeretem, leggyakrabban ezt alkalmazom. Kísérleteztem sárgaréz, alumínium, ón, ólom öntvényekkel is. Üveggyasztással és olvasztással is próbálkoztam.

A funkcionális érmek (alkalmi és emlékérmek) jelentős része szintén olyan bronzöntvény, amely gipszpozitívról homokformázással készült. Más részük pedig vert érmek, amelyek bronzból,

rézötövetből, ezüstből, néha aranyozott ezüstből, vagy színaranyból vannak, és nagyobb méretű gipszmodellről redukcióval készült verőtövek felhasználásával több példányban sokszorosítottak.

A doktori képzés ideje alatt (2000-2003) és után (2004-2005) készült, mestermunkaként bemutatandó, érmeim is alapvetően e két kategóriába sorolhatók, de a két kategória között talán a határvonal nem húzható meg teljesen egyértelműen.

A funkcionális érmeik főleg alkalmi illetve emlékérmeik, amelyeknek programja (felirat, megjelenítendő személyek, portrék, felhasználható motívumok, stb.) nagyrészt adott. A kompozíciók többnyire a konvenciókhoz alkalmazkodnak. Formaviláguk „tradicionális” rendet követ, a közösség számára, amelyhez szólnak, érthetőek, kifejezik azokat az eszményeket, amelyeket a közösség fontosnak tart.

Mind a homokformába öntött, mind a vert érmeik sokszorosíthatósága megköveteli az előállítás technológiai fegyelmének betartását (például a plasztika magassága, az érem vastagsága...).

Az úgynevezett autonóm érmeik közül a többség a viaszvesztéses bronzöntési technológiával készült. Ez az ősi módszer olyan megoldásokat tesz lehetővé, amelyek másképpen vagy egyáltalán, vagy pedig csak igen körülményesen, nehézkesen lennének megvalósíthatóak. A viaszvesztéses technológia teszi lehetővé többek között azt, hogy másképpen gondolkozhassunk az érem elő- és hátlapjáról, illetve a pereméről. Ez így lényegében konzervatív megközelítés, mert a kortárs „érmeik” nem feltétlenül rendelkeznek előlappal, hátlappal és peremmel. Mégis, engem az érem elő- és hátlapjának egymáshoz való „újszerű” viszonya foglalkoztatott a leginkább, amikor a körlap és a körlapból kivágott négyzet formájával tervezett éremsorozataim elkészítéséhez ezt az eljárást választottam. (A kör és a négyzet alkalmazása az éremkompozícióban nagyon régi: quadratum incusum, ősi kínai pénzek...)

Az érem kézbe vehető bronz korongja kettéosztja a teret. Az így két részre bontott tér a bronzkorong négyzet alakú perforációján keresztül újra egyesül. A négyzetes nyílás, „ablak” és a belé helyezett különböző karakterű „forma” a két térrész összekapcsolására (az érem előlapjának és hátlapjának értelmezésére) sokféle lehetőséget nyújt, amellet széles asszociációs mezőt is nyit(hat).

A „forma”, a „formák” a két térrészben külön-külön, lényegében egymástól szétválasztva, de virtuális kapcsolatban, rácsszerkezetben, vagy két térrész között, se ide, se oda nem tartozva helyezkedik, helyezkednek el. A „forma” áthatol az egyik térrészből a másikba, a másiktól pedig vissza, így kapcsolva össze a korong két oldalát. A „forma” többszörösen átjárja mindkét térrészt a perforáción keresztül és a korong „szélét”, peremét is birtokba veszi. A kettéosztott tér mindkét irányából indul egy-egy „forma” a másik térrészben lévő felé, vagy az egyik térrészből indul, és a másikba érkezik... Így az előlap és a hátlap (szinte) felcserélhető, egyik sincs kitüntetett helyzetben, ugyanazt a rendet mutatja.

A felsorolt néhány lehetőségen kívül még számtalan variáció létezik. Az újabb és újabb variációk keresése, feldolgozása még sok érem megszületését eredményezheti!

A vert érmek verőtöveit a szegedi ÉremVerde (Szabó Géza ötvösmester) és a budapesti METALART műhelyében vészték, és az érmek verését szintén ez a két műhely végezte.

A gipszpozitívról homokformázott bronzérmeket a budapesti Szabó Öntészeti Kft. Barabás utcai öntödéjében öntötték.

A viaszvesztéses eljárással készült bronzöntvények egy részét is a Barabás utcai öntödében öntötték, másik része pedig a Nyíregyháza-Sóstói Nemzetközi Kisplasztikai és Éremművészeti Alkotótelep műhelyében készült.

Az öntvényeket saját műtermemben cizelláltam, csiszoltam, políroztam és patináltam.

A mestermunkaként bemutatott érem sorozatok közül a „Geometrikus sorozat I.” első négy érme a Nyíregyházi Városi Galéria tulajdona. A többi érem a sajátom. A megrendelésre készült munkák kiállítási példányai szintén saját tulajdonomban vannak.

KÉPMELLÉKLET

ALKALMI ÉS EMLÉKÉRMEK	103
GYÖNGYÖS, NYAKLÁNCOS	111
KÖNYÖRGÉS	112
TÁJAK	113
ÜZENETEK	114
KEZEK	118
GYERMEKKORI JÁTÉKOK	125
CSENDÉLET	128
AKTOK	129
GEOMETRIKUS SOROZAT I.	131
GOEMETRIKUS SOROZAT II.	136
NÖVÉNYEKBŐL-NÖVÉNYEKRŐL	139
MAX BILL EMLÉKÉRE	145
REJTŐ JENŐ EMLÉKÉRE	146
ÉRMEK O. P. BARÁTOMNAK	147
KÖTELES-SÉG	150

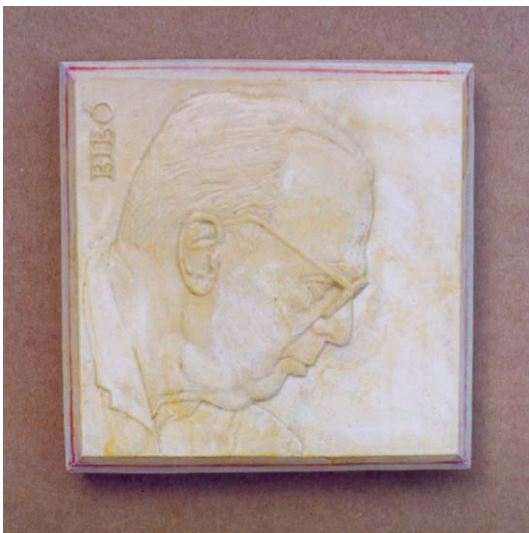
ALKALMI ÉS EMLÉKÉRMEK

1. A BÁTHORY ISTVÁN GIMNÁZIUM ÉRME, 2000
homokformázott bronzöntvény, átmérő: 81 mm

2. MAGISTER BUCKLER, 2001
homokformázott bronzöntvény, átmérő: 90 mm

3. BIBÓ, 2001
gipsz öntőminta, 87 x 87 mm

4. BIBÓ, 2001
homokformázott bronzöntvény, 85 x 85 mm

5. A BIBÓ ISTVÁN SZELLEMI MŰHELY EMLÉKÉRME (elölap), 2001
ezüst, vert, átmérő: 70 mm kivitelező: METALART

6. A BIBÓ ISTVÁN SZELLEMI MŰHELY EMLÉKÉRME (hátlap), 2001
ezüst, vert, átmérő: 70 mm kivitelező: METALART

7. A BIBÓ ISTVÁN SZELLEMI MŰHELY EMLÉKÉRME (elölap), 2001
ezüstpatinázott bronz, vert, átmérő: 70 mm, kivitelező: METALART

8. A BIBÓ ISTVÁN SZELLEMI MŰHELY EMLÉKÉRME (hátlap), 2001
ezüstpatinázott bronz, vert, átmérő: 70 mm kivitelező: METALART

9. A WESSELÉNYI MIKLÓS SZAKKÖZÉPISKOLA ÉRME (előlap), 2000
bronz, vert, átmérő: 42,5 mm
kivitelező: ÉremVerde

10. A WESSELÉNYI MIKLÓS SZAKKÖZÉPISKOLA ÉRME (hátlap), 2000
bronz, vert, átmérő: 42,5 mm
kivitelező: ÉremVerde

11. A WESSELÉNYI MIKLÓS SZAKKÖZÉPISKOLA ÉRME (hátlap), 2000
vésett gipsznegatív és pozitív verőtő készítéséhez, átmérő: 155 mm

12. A WESSELÉNYI MIKLÓS SZAKKÖZÉPISKOLA ÉRME (előlap), 2000
vésett gipsznegatív és pozitív verőtő készítéséhez, átmérő: 155 mm

13. MEGYEI ÉREM AZ ÁLLAMALAPÍTÁS ÉVFORDULÓJÁRA, 2002 (előlap, hátlap), ezüst, vert, átmérő: 42,5 mm kivitelező: ÉremVerde

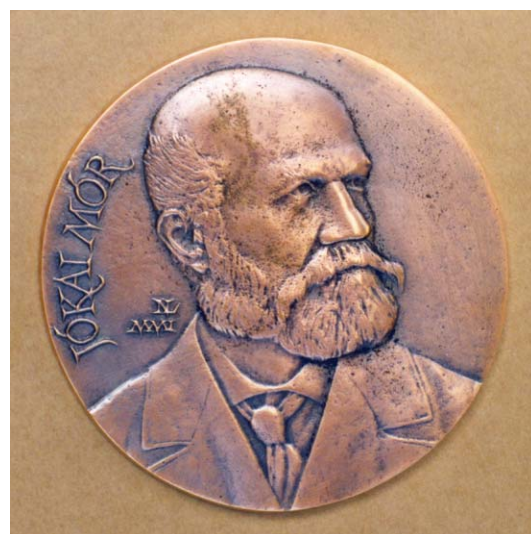
14. MEGYEI ÉREM AZ ÁLLAMALAPÍTÁS ÉVFORDULÓJÁRA, 2002 (előlap, hátlap), bronz, vert, átmérő: 42,5 mm kivitelező: ÉremVerde

15. MEGYEI ÉREM AZ ÁLLAMALAPÍTÁS ÉVFORDULÓJÁRA, 2002 vésett gipsznegatív a verető elkészítéséhez, átmérő: 155 mm

16. EÖTVÖS JÓZSEF, 2000
homokformázott bronzöntvény, átmérő: 112 mm

17. JÓKAI MÓR, 2001
homokformázott bronzöntvény, átmérő: 113 mm

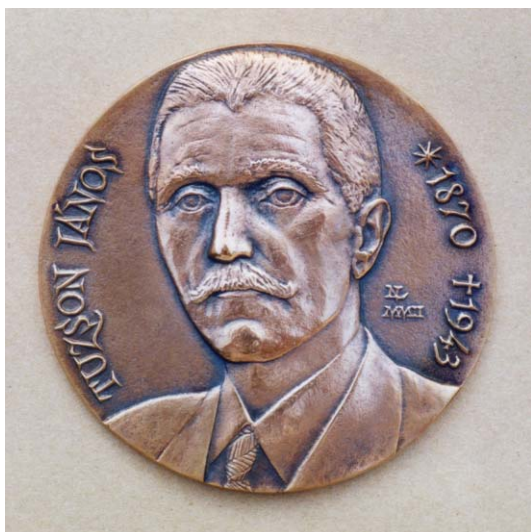

18. A NYÍREGYHÁZI FŐISKOLA TUZSON JÁNOS
ÉRME (előlap), 2002
bronz, vert, átmérő: 42,5 mm
kivitelező: ÉremVerde

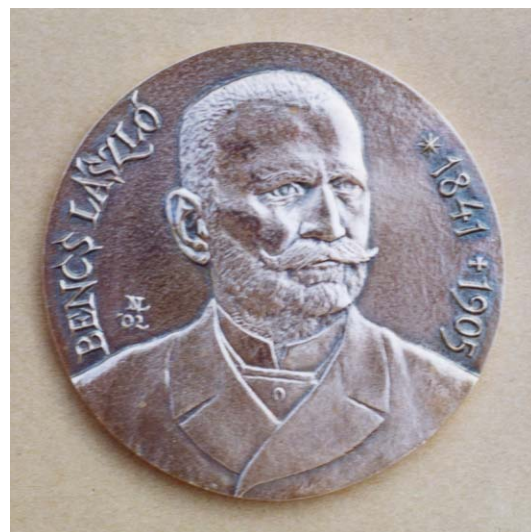

19. A NYÍREGYHÁZI FOISKOLA TUZSON JÁNOS
ÉRME (hátlap), 2002
bronz, vert, átmérő: 42,5 mm
kivitelező: ÉremVerde

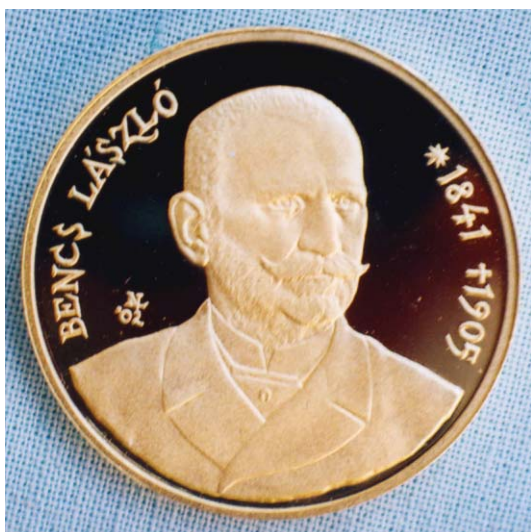
ALKALMI ÉS EMLÉKÉRMEK

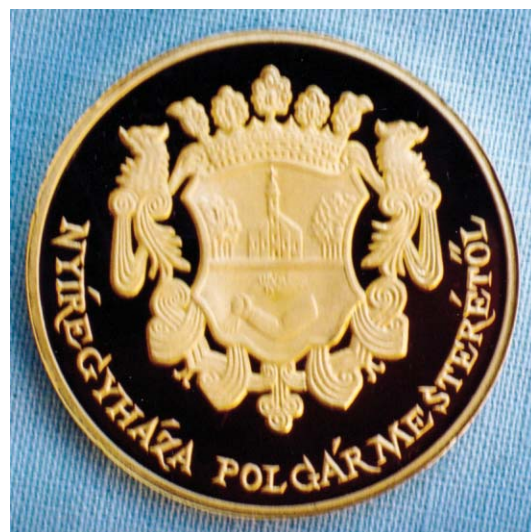
20. TUZSON JÁNOS, 2002
homokformázott bronzöntvény, átmérő: 130 mm

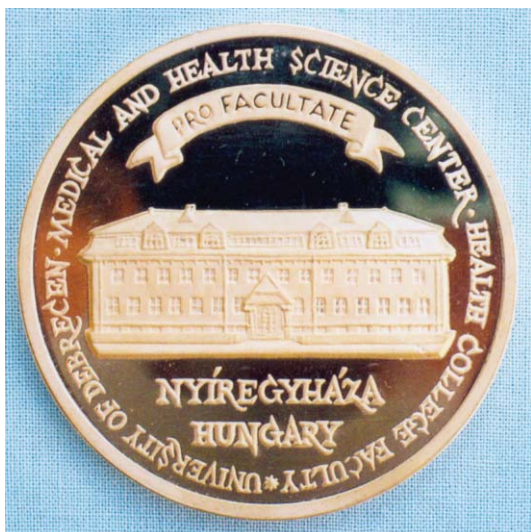
21. BENCŐS LÁSZLÓ, 2002
homokformázott bronzöntvény, átmérő: 125 mm

22. BENCŐS LÁSZLÓ EMLÉKÉREM (előlap), 2002
arany, vert, átmérő: 32 mm kivitelező: ÉremVerde

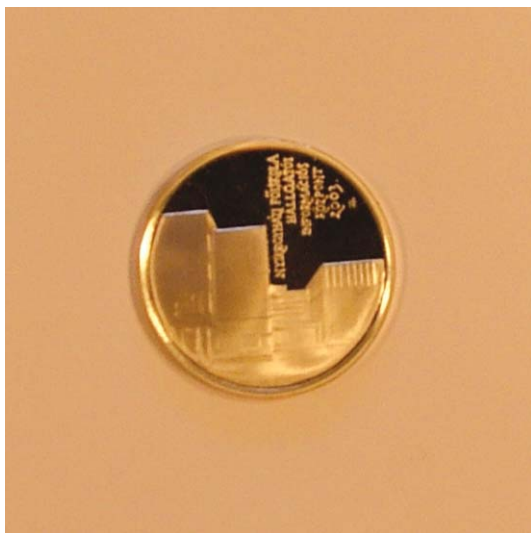
23. BENCŐS LÁSZLÓ EMLÉKÉREM (hátlap), 2002
arany, vert, átmérő: 32 mm kivitelező: ÉremVerde

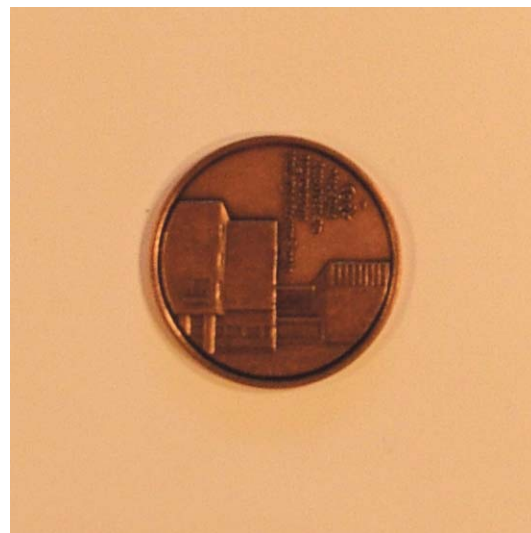
24. A DEBRECENI EGYETEM NYÍREGYHÁZI FŐISKOLAI KARÁNAK ÉRME, 2003
aranyozott ezüst, vert, átmérő: 60 mm
kivitelező: ÉremVerde

25. RAKAMAZ VÁROS DÍSZPOLGÁRA 2004
aranyozott ezüst, vert, átmérő: 60 mm
kivitelező: ÉremVerde

26. NYÍREGYHÁZI FŐISKOLA HIK ÉPÜLETE,
2003
ezüst, vert, átmérő: 42,5 mm
kivitelező: ÉremVerde

27. NYÍREGYHÁZI FŐISKOLA HIK ÉPÜLETE,
2003
bronz, vert, átmérő: 42,5 mm
kivitelező: ÉremVerde

28. MÉSZÁROS REZSŐ, 2002
homokformázott bronzöntvény, átmérő: 120 mm

29. UDVARHELYI KENDOFF KÁROLY, 2002
homokformázott bronzöntvény, átmérő: 118 mm

30. BARZÓ ENDRE, 2003
homokformázott bronzöntvény, átmérő: 148 mm

GYÖNGYÖS, NYAKLÁNCOS

31. GYÖNGYÖS, 2002
gipsz öntőminta, átmérő: 130 mm

32. GYÖNGYÖS, 2002
homokformázott bronzöntvény, átmérő: 130 mm

33. NYAKLÁNCOS, 2002
gipsz öntőminta, átmérő: 130 mm

34. NYAKLÁNCOS, 2002
homokformázott bronzöntvény, átmérő: 130 mm

35. KÖNYÖRGÉS III. XX., 2000
homokformázott bronzöntvény, átmérő: 120 mm

36. KÖNYÖRGÉS I. IX., 2000
homokformázott bronzöntvény, átmérő: 120 mm

37. KÖNYÖRGÉS X. III., 2000
homokformázott bronzöntvény, átmérő: 120 mm

38. KÜLÖNÖS TÁJ, 2004
homokformázott bronzöntvény, 80 x 78 mm

39. FANTASZTIKUS TÁJ, 2004
homokformázott bronzöntvény, 93 x 93 mm

40. ÜZENET ANYÁMNAK I. előlap, 2003
viaszvesztéses bronzöntvény, átmérő: 150 mm

41. ÜZENET ANYÁMNAK I. hátlap, 2003
viaszvesztéses bronzöntvény, átmérő: 150 mm

42. ÜZENET ANYÁMNAK II. előlap, 2003
viaszvesztéses bronzöntvény, átmérő: 150 mm

43. ÜZENET ANYÁMNAK II. hátlap, 2003
viaszvesztéses bronzöntvény, átmérő: 150 mm

44. ÜZENET ANYÁMNAK III. előlap, 2005
viaszvesztéses bronzöntvény, átmérő: 120 mm

45. ÜZENET ANYÁMNAK III. hátlap, 2005
viaszvesztéses bronzöntvény, átmérő: 120 mm

46. ÜZENET APÁMNAK előlap, 2003
viaszvesztéses bronzöntvény, 150 x 160 x 15 mm

47. ÜZENET APÁMNAK hátlap, 2003
viaszvesztéses bronzöntvény, 150 x 160 x 15 mm

48. ÜZENET APÁMNAK előlap, 2003
viasz öntőmodell, 150 x 160 x 15 mm

49. DÉDNAGYAPÁM ZSEBKENDŐJE előlap, 2005
viaszvesztéses bronzöntvény, 178 x 148 mm

50. DÉDNAGYAPÁM ZSEBKENDŐJE hátlap, 2005
viaszvesztéses bronzöntvény, 178 x 148 mm

51. DÉDNAGYANYÁM ZSEBKENDŐJE előlap, 2005
viaszvesztéses bronzöntvény, 148 x 178 mm

52. DÉDNAGYANYÁM ZSEBKENDŐJE hátlap, 2005
viaszvesztéses bronzöntvény, 148 x 178 mm

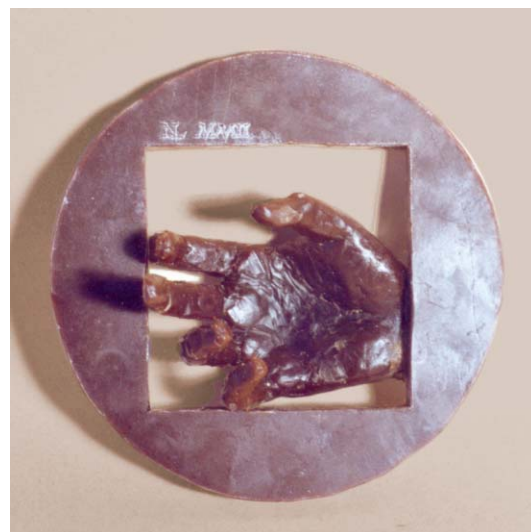
53. NAGYMAMÁM OLLÓJA előlap, 2005
viaszvesztéses bronzöntvény és vastárgy,
155 x 142 mm

54. NAGYMAMÁM OLLÓJA hátlap, 2005
viaszvesztéses bronzöntvény és vastárgy,
155 x 142 mm

55. EGYKEZES hátlap, 2002
viasz öntomodell, 116 x 116 x 55 mm

56. EGYKEZES előlap, 2002
viasz öntomodell, 116 x 116 x 55 mm

57. EGYKEZES előlap, 2002
viaszvesztéses bronzöntvény, 116 x 116 x 55 mm

58. KEZEK II. hátlap, 2002
viasz öntőmodell, 150 x 150 x 45 mm

59. KEZEK II. előlap, 2002
viasz öntőmodell, 150 x 150 x 45 mm

60. KEZEK II. előlap, 2002
viaszvesztéses bronzöntvény, 150 x 150 x 45 mm

61. KEZEK III. előlap, 2002
viasz öntőmodell, 130 x 145 x 55 mm

62. KEZEK III. hátlap, 2002
viasz öntőmodell, 130 x 145 x 55 mm

63. KEZEK III. előlap, 2002
viaszvesztéses bronzöntvény, 130 x 145 x 55 mm

64. KEZEK IV. hátlap, 2002
viasz öntőmodell, 130 x 130 x 65 mm

65. KEZEK IV. előlap, 2002
viasz öntőmodell, 130 x 130 x 65 mm

66. KEZEK IV. előlap, 2002
viaszvesztéses bronzöntvény, 130 x 130 x 65 mm

67. KEZEK V. hátlap, 2002
viasz öntőminta, 150 x 150 x 40 mm

68. KEZEK V. előlap, 2002
viasz öntőminta, 150 x 150 x 40 mm

69. KEZEK V. előlap, 2002
viaszvesztéses bronzöntvény, 150 x 150 x 40 mm

70. KEZEK VI., 2003
viaszvesztéses bronzöntvény, 135 x 130 x 85 mm

71. KEZEK VI., 2003
viaszvesztéses bronzöntvény, 135 x 130 x 85 mm

72. KEZEK VI., 2003
viaszvesztéses bronzöntvény, 135 x 130 x 85 mm

73. 1493 DÜRER előlap, 2003
viaszvesztéses bronzöntvény és kő, 192 x 139 x 77 mm

74. 1493 DÜRER hátlap, 2003
viaszvesztéses bronzöntvény és kő, 192 x 139 x 77 mm

75. PAPIRREPÜLŐ előlap, 2005
viaszvesztéses bronzöntvény, átmérő: 115 mm

76. PAPIRREPÜLŐ hátlap, 2005
viaszvesztéses bronzöntvény, átmérő: 115 mm

77. ZUHANÓ REPÜLŐ előlap, 2005
viaszvesztéses bronzöntvény, átmérő: 146 mm

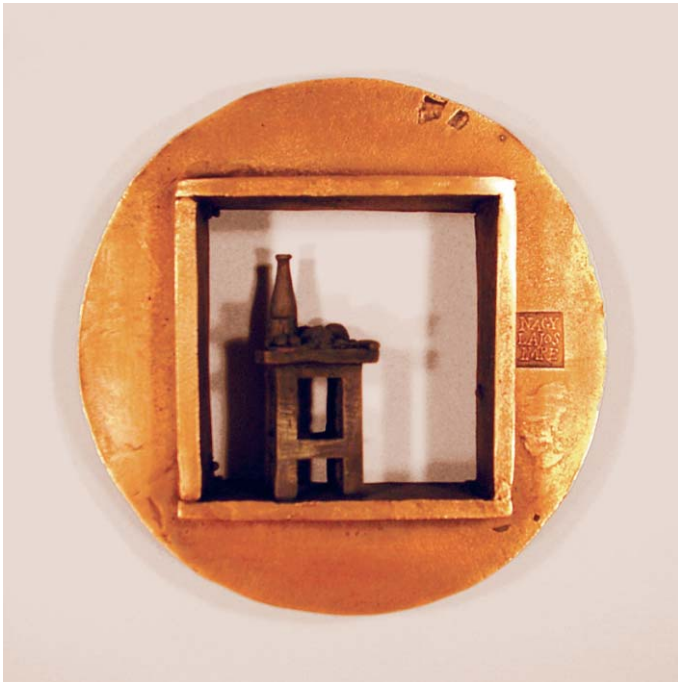
78. ZUHANÓ REPÜLŐ hátlap, 2005
viaszvesztéses bronzöntvény, átmérő: 146 mm

79. PAPIRHAJÓ (ANDERSEN) előlap, 2005
viaszvesztéses bronzöntvény, átmérő: 145 mm

80. PAPIRHAJÓ (ANDERSEN) hátlap, 2005
viaszvesztéses bronzöntvény, átmérő: 145 mm

81. CSENDÉLET előlap, 2005
viaszvesztéses bronzöntvény, átmérő: 145 mm

82. CSENDÉLET hátlap, 2005
viaszvesztéses bronzöntvény, átmérő: 145 mm

83. ÉREMHENGER, jobb oldal, 2003
viaszvesztéses bronzöntvény, 80 x 80 x 47 mm

84. ÉREMHENGER, bal oldal, 2003
viaszvesztéses bronzöntvény, 80 x 80 x 47 mm

85. AKTOS hátlap, 2002
viasz öntőmodell, 116 x 116 x 55 mm

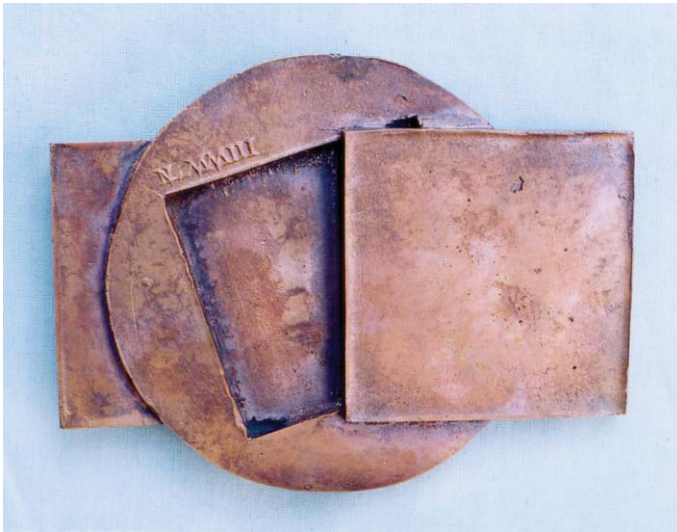
86. AKTOS előlap, 2002
viasz öntőmodell, 116 x 116 x 55 mm

87. AKTOS hátlap, 2002
viaszvesztéses bronzöntvény, 116 x 116 x 55 mm

88. AKTOS előlap, 2002
viaszvesztéses bronzöntvény, 116 x 116 x 55 mm

89. KETTŐS előlap, 2003
viaszvesztéses bronzöntvény, 115 x 150 x 20 mm

90. KETTŐS hátlap, 2003
viaszvesztéses bronzöntvény, 115 x 150 x 20 mm

91. KETTŐS előlap, 2003
viasz öntőmodell, 115 x 150 x 20 mm

92. HÁRMAS előlap, 2003
viaszvesztéses bronzöntvény, 130 x 175 mm

93. HÁRMAS hátlap, 2003
viaszvesztéses bronzöntvény, 130 x 175 mm

94. HÁRMAS előlap, 2003
viasz öntőmodell, 130 x 175 mm

95. KÉTKÖRÖS előlap, 2003
viaszvesztéses bronzöntvény, 150 x 150 x 40 mm

96. KÉTKÖRÖS hátlap, 2003
viaszvesztéses bronzöntvény, 150 x 150 x 40 mm

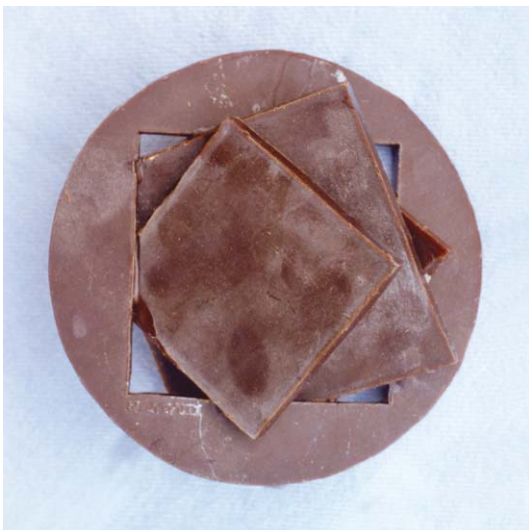
97. KÉTKÖRÖS előlap, 2003
viasz öntőmodell, 150 x 150 x 40 mm

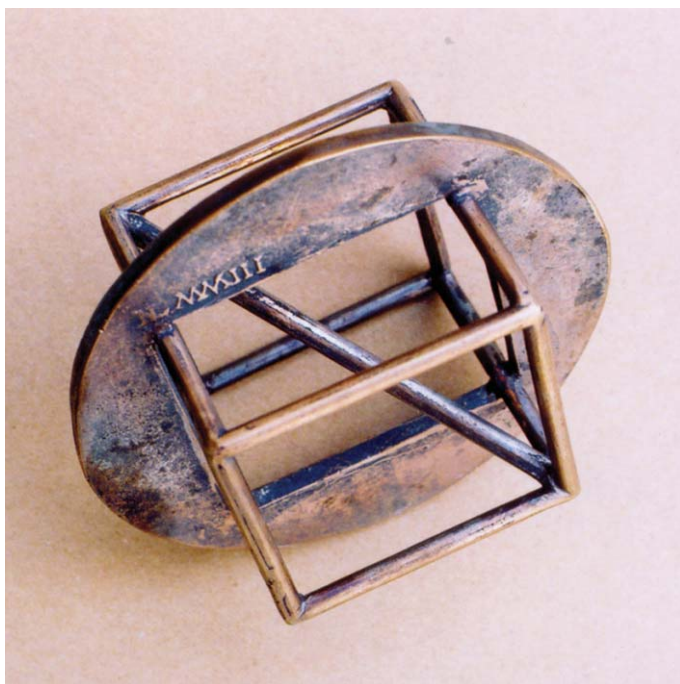
98. TORLÓDÓ előlap, 2003
viaszvesztéses bronzöntvény, 130 x 130 x 50 mm

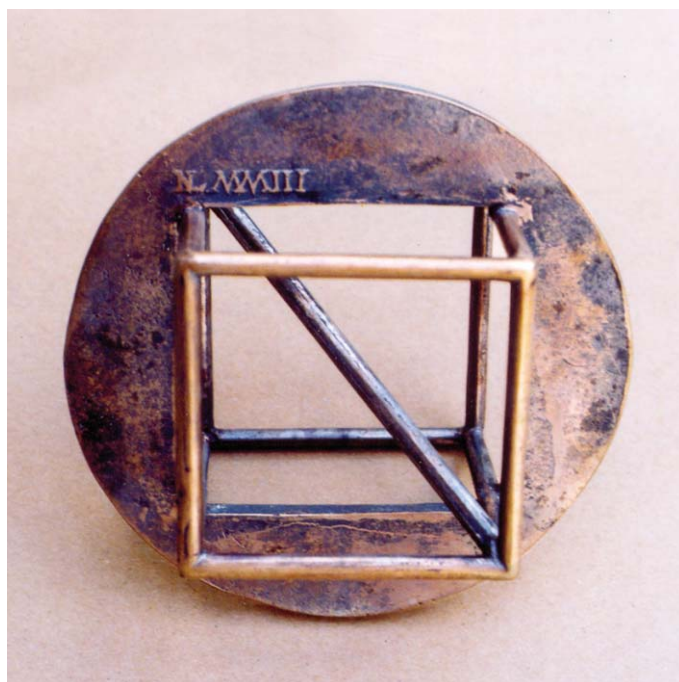
99. TORLÓDÓ hátlap, 2003
viaszvesztéses bronzöntvény, 130 x 130 x 50 mm

100. TORLÓDÓ előlap, 2003
viasz öntőmodell, 130 x 130 x 50 mm

101. KOCKÁS, 2003
viaszvesztéses bronzöntvény, 115 x 115 x 65 mm

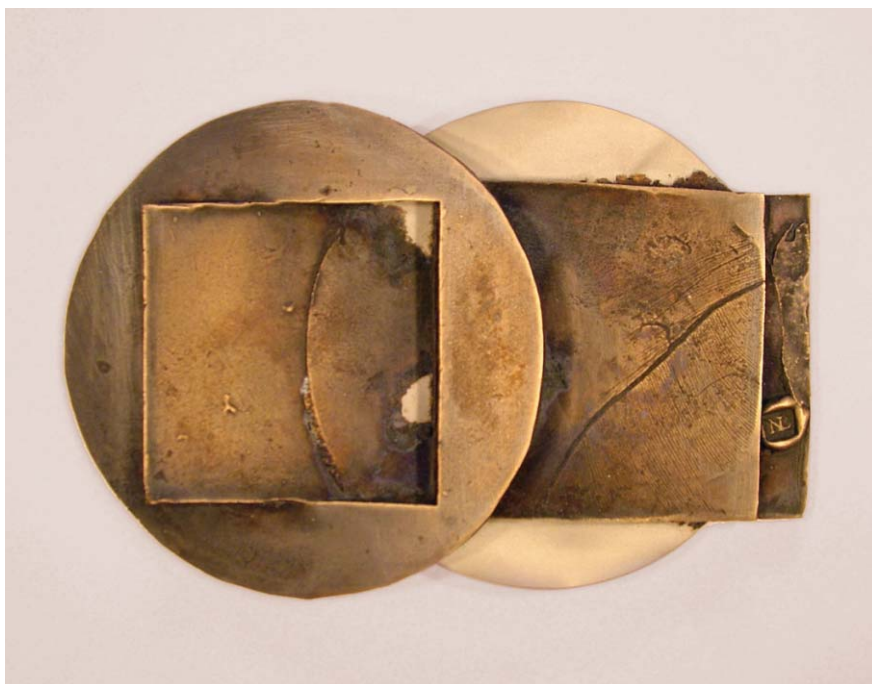
102. KOCKÁS, 2003
viaszvesztéses bronzöntvény, 115 x 115 x 65 mm

103. EGYKÖRÖS, előlap, 2005
viaszvesztéses bronzöntvény és acéllemez, 150 x 140 mm

104. EGYKÖRÖS, hátlap, 2005
viaszvesztéses bronzöntvény és acéllemez, 150 x 140 mm

105. KÉTKÖRÖS ÁTHATÁS, előlap, 2005
viaszvesztéses bronzöntvény és acéllemez, 130 x 201 mm

106. KÉTKÖRÖS ÁTHATÁS, hátlap, 2005
viaszvesztéses bronzöntvény és acéllemez, 130 x 201 mm

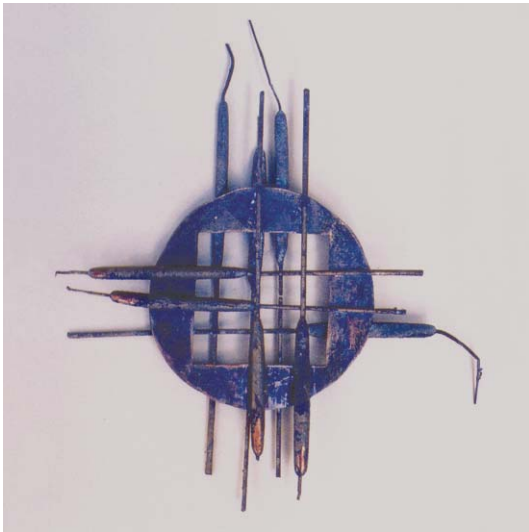

107. HÁROMKÖRÖS, előlap, 2005
viaszvesztéses bronzöntvény és acéllemez, 130 x 195 mm

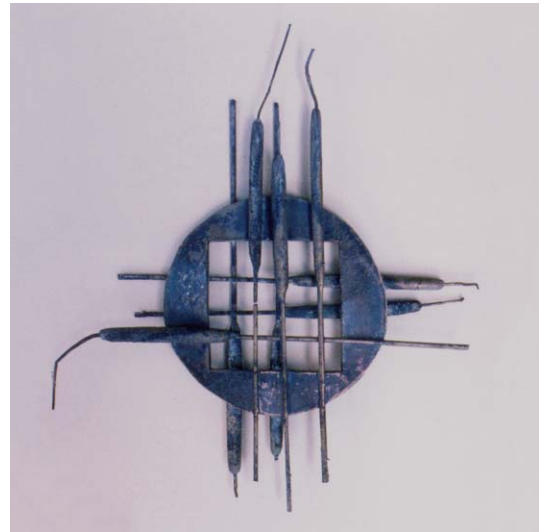

108. HÁROMKÖRÖS, hátlap, 2005
viaszvesztéses bronzöntvény és acéllemez, 130 x 195 mm

NÖVÉNYEKBŐL-NÖVÉNYEKRŐL

109. NÁDAS előlap, 2003
viaszvesztéses bronzöntvény, 290 x 255 mm

110. NÁDAS hátlap, 2003
viaszvesztéses bronzöntvény, 290 x 255 mm

111. MÁKOS előlap, 2003
viaszvesztéses bronzöntvény, 165 x 130 mm

112. MÁKOS hátlap, 2003
viaszvesztéses bronzöntvény, 165 x 130 mm

113. TARAJOS előlap, 2003
viaszvesztéses bronzöntvény, 150 x 150 x 45 mm

114. TARAJOS hátlap, 2003
viaszvesztéses bronzöntvény, 150 x 150 x 45 mm

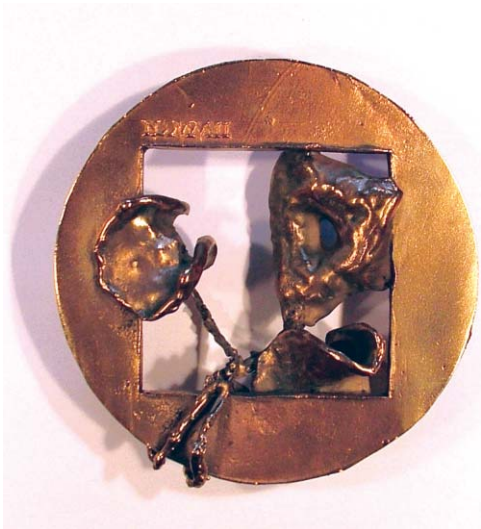
115. TARAJOS előlap, 2003
viasz öntőmodell, 150 x 150 x 45 mm

116. ALMÁS előlap, 2002
viasz öntőmodell, átmérő: 120 mm

117. ALMÁS hátlap, 2002
viasz öntőmodell, átmérő: 120 mm

118. ALMÁS előlap, 2002
viaszvesztéses bronzöntvény, átmérő: 117 mm

119. ALMÁS hátlap, 2002
viaszvesztéses bronzöntvény, átmérő: 117 mm

120. NARANCOS előlap, 2002
viasz öntőmodell, átmérő: 120 mm

121. NARANCOS hátlap, 2002
viasz öntőmodell, átmérő: 120 mm

122. NARANCOS előlap, 2002
viaszvesztéses bronzöntvény, átmérő: 117 mm

123. NARANCOS hátlap, 2002
viaszvesztéses bronzöntvény, átmérő: 117 mm

124. NARANCSHÉJCSILLAG előlap, 2005
viaszvesztéses bronzöntvény, 185 x 173 mm

125. NARANCSHÉJCSILLAG hátlap, 2005
viaszvesztéses bronzöntvény, 185 x 173 mm

126. GINGKO BILOBA (Goethe) I., előlap, 2005
viaszvesztéses bronzöntvény, 145 x 125 mm

127. GINGKO BILOBA (Goethe) I., hátlap, 2005
viaszvesztéses bronzöntvény, 145 x 125 mm

128. GINGKO BILOBA (Goethe) II., előlap, 2005
viaszvesztéses bronzöntvény, 143 x 128 mm

129. GINGKO BILOBA (Goethe) II., hátlap, 2005
viaszvesztéses bronzöntvény, 143 x 128 mm

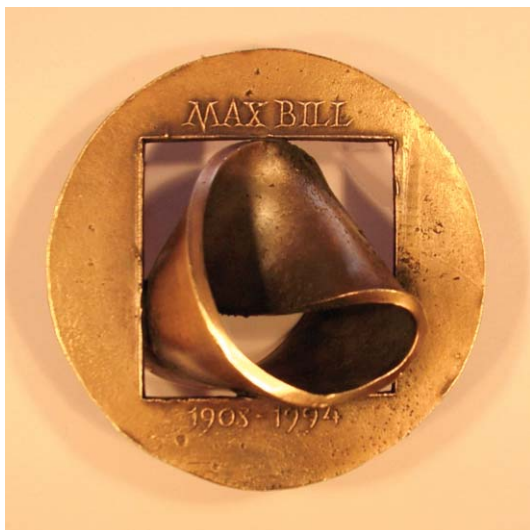
MAX BILL EMLÉKÉRE

130. MAX BILL (első változat), előlap, 2004
viaszvesztéses bronzöntvény, 120 x 120 x 40 mm

131. MAX BILL (első változat), hátlap, 2004
viaszvesztéses bronzöntvény, 120 x 120 x 40 mm

132. MAX BILL (második változat), előlap, 2004
viaszvesztéses bronzöntvény, 120 x 120 x 50 mm

133. MAX BILL (második változat), hátlap, 2004
viaszvesztéses bronzöntvény, 120 x 120 x 50 mm

134. ÉN IS A KÉSEMÉRT JÖTTEM, előlap, 2003
viaszvesztéses bronzöntvény és vastárgy,
181 x 183 x 60 mm

135. ÉN IS A KÉSEMÉRT JÖTTEM, hátlap, 2003
viaszvesztéses bronzöntvény és vastárgy,
181 x 183 x 60 mm

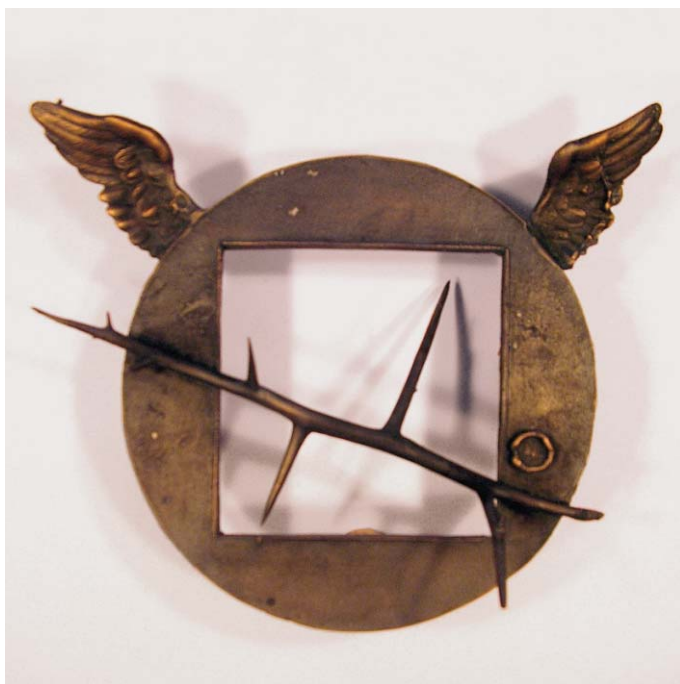
136. ÉN IS A KÉSEMÉRT JÖTTEM, 2003
viaszvesztéses bronzöntvény és vastárgy,
181 x 183 x 60 mm

137. SZÁRNYAS-TŐVISES, előlap, 2005
viaszvesztéses bronzöntvény, 128 x 117 x 51 mm

138. SZÁRNYAS-TŐVISES, hátlap, 2005
viaszvesztéses bronzöntvény, 128 x 117 x 51 mm

139. TÖVISES-KÉTSZÁRNYAS, előlap, 2005
viaszvesztéses bronzöntvény, 138 x 168 x 65 mm

140. TÖVISES-KÉTSZÁRNYAS, hátlap, 2005
viaszvesztéses bronzöntvény, 138 x 168 x 65 mm

141. LÉTRÁS-SZÁRNYAS-TÖVISES, előlap, 2005
viaszvesztéses bronzöntvény, 183 x 146 x 43 mm

142. LÉTRÁS-SZÁRNYAS-TÖVISES, hátlap, 2005
viaszvesztéses bronzöntvény, 183 x 146 x 43 mm

143. KÖTELES-SÉG, előlap, 2005
viaszvesztéses bronzöntvény és acéllemez,
243 x 130 x 21 mm

144. KÖTELES-SÉG, hátlap, 2005
viaszvesztéses bronzöntvény és acéllemez,
243 x 130 x 21 mm

KÉP ÉS MŰTÁRGYJEGYZÉK

ALKALMI ÉS EMLÉKÉRMEK

1. A BÁTHORY ISTVÁN GIMNÁZIUM ÉRME, 2000
homokformázott bronzöntvény, átmérő: 81 mm
2. MAGISTER BUCKLER, 2001
homokformázott bronzöntvény, átmérő: 90 mm
3. BIBÓ, 2001
gipsz öntőminta, 87 x 87 mm
4. BIBÓ, 2001
homokformázott bronzöntvény, 85 x 85 mm
5. A BIBÓ ISTVÁN SZELLEMI MŰHELY EMLÉKÉRME (előlap), 2001
ezüst, vert, átmérő: 70 mm, kivitelező: METALART
6. A BIBÓ ISTVÁN SZELLEMI MŰHELY EMLÉKÉRME (hátlap), 2001
ezüst, vert, átmérő: 70 mm, kivitelező: METALART
7. A BIBÓ ISTVÁN SZELLEMI MŰHELY EMLÉKÉRME (előlap), 2001
ezüstpatinázott bronz, vert, átmérő: 70 mm, kivitelező: METALART
8. A BIBÓ ISTVÁN SZELLEMI MŰHELY EMLÉKÉRME (hátlap), 2001
ezüstpatinázott bronz, vert, átmérő: 70 mm, kivitelező: METALART
9. A WESSELÉNYI MIKLÓS SZAKKÖZÉPISKOLA ÉRME (előlap), 2000
bronz, vert, átmérő: 42,5 mm, kivitelező: ÉremVerde
10. A WESSELÉNYI MIKLÓS SZAKKÖZÉPISKOLA ÉRME (hátlap), 2000
bronz, vert, átmérő: 42,5 mm, kivitelező: ÉremVerde
11. A WESSELÉNYI MIKLÓS SZAKKÖZÉPISKOLA ÉRME (hátlap), 2000
vésett gipsznegatív és pozitív verető készítéséhez, átmérő: 155 mm
12. A WESSELÉNYI MIKLÓS SZAKKÖZÉPISKOLA ÉRME (előlap), 2000
vésett gipsznegatív és pozitív verető készítéséhez, átmérő: 155 mm
13. MEGYEI ÉREM AZ ÁLLAMALAPÍTÁS ÉVFORDULÓJÁRA, 2002
(előlap, hátlap), ezüst, vert, átmérő: 42,5 mm, kivitelező: ÉremVerde
14. MEGYEI ÉREM AZ ÁLLAMALAPÍTÁS ÉVFORDULÓJÁRA, 2002
(előlap, hátlap), bronz, vert, átmérő: 42,5 mm, kivitelező: ÉremVerde
15. MEGYEI ÉREM AZ ÁLLAMALAPÍTÁS ÉVFORDULÓJÁRA, 2002
vésett gipsznegatív a verető elkészítéséhez, átmérő: 155 mm
16. EÖTVÖS JÓZSEF, 2000
homokformázott bronzöntvény, átmérő: 112 mm
17. JÓKAI MÓR, 2001
homokformázott bronzöntvény, átmérő: 113 mm
18. A NYÍREGYHÁZI FŐISKOLA TUZSON JÁNOS ÉRME (előlap), 2002
bronz, vert, átmérő: 42,5 mm kivitelező: ÉremVerde
19. A NYÍREGYHÁZI FŐISKOLA TUZSON JÁNOS ÉRME (hátlap), 2002
bronz, vert, átmérő: 42,5 mm, kivitelező: ÉremVerde
20. TUZSON JÁNOS, 2002
homokformázott bronzöntvény, átmérő: 130 mm
21. BENC S LÁSZLÓ, 2002
homokformázott bronzöntvény, átmérő: 125 mm
22. BENC S LÁSZLÓ EMLÉKÉREM (előlap), 2002
arany, vert, átmérő: 32 mm, kivitelező: ÉremVerde

23. BENC S LÁSZLÓ EMLÉKÉREM (hátlap), 2002
arany, vert, átmérő: 32 mm kivitelező: ÉremVerde
24. A DEBRECENI EGYETEM NYÍREGYHÁZI FŐISKOLAI KARÁNAK ÉRME,
2003
aranyozott ezüst, vert, átmérő: 60 mm, kivitelező: ÉremVerde
25. RAKAMAZ VÁROS DÍSZPOLGÁRA 2004
aranyozott ezüst, vert, átmérő: 60 mm, kivitelező: ÉremVerde
26. NYÍREGYHÁZI FŐISKOLA HIK ÉPÜLETE, 2003
ezüst, vert, átmérő: 42,5 mm, kivitelező: ÉremVerde
27. NYÍREGYHÁZI FŐISKOLA HIK ÉPÜLETE, 2003
bronz, vert, átmérő: 42,5 mm, kivitelező: ÉremVerde
28. MÉSZÁROS REZSŐ, 2002
homokformázott bronzöntvény, átmérő: 120 mm
29. UDVARHELYI KENDOFF KÁROLY , 2002
homokformázott bronzöntvény, átmérő: 118 mm
30. BARZÓ ENDRE, 2003
homokformázott bronzöntvény, átmérő: 148 mm

GYÖNGYÖS, NYAKLÁNCOS

31. GYÖNGYÖS, 2002
gipsz öntőminta, átmérő: 130 mm
32. GYÖNGYÖS, 2002
homokformázott bronzöntvény, átmérő: 130 mm
33. NYAKLÁNCOS, 2002
gipsz öntőminta, átmérő: 130 mm
34. NYAKLÁNCOS, 2002
homokformázott bronzöntvény, átmérő: 130 mm

KÖNYÖRGÉS

35. KÖNYÖRGÉS III. XX., 2000
homokformázott bronzöntvény, átmérő: 120 mm
36. KÖNYÖRGÉS I. IX., 2000
homokformázott bronzöntvény, átmérő: 120 mm
37. KÖNYÖRGÉS X. III., 2000
homokformázott bronzöntvény, átmérő: 120 mm

TÁJAK

38. KÜLÖNÖS TÁJ, 2004
homokformázott bronzöntvény, 80 x 78 mm
39. FANTASZTIKUS TÁJ, 2004
homokformázott bronzöntvény, 93 x 93 mm

ÜZENETEK

40. ÜZENET ANYÁMNAK I. előlap, 2003
viaszvesztéses bronzöntvény, átmérő: 150 mm
41. ÜZENET ANYÁMNAK I. hátlap, 2003
viaszvesztéses bronzöntvény, átmérő: 150 mm

42. ÜZENET ANYÁMNAK II. előlap, 2003
viaszvesztéses bronzöntvény, átmérő: 150 mm
43. ÜZENET ANYÁMNAK II. hátlap, 2003
viaszvesztéses bronzöntvény, átmérő: 150 mm
44. ÜZENET ANYÁMNAK III. előlap, 2005
viaszvesztéses bronzöntvény, átmérő: 120 mm
45. ÜZENET ANYÁMNAK III. hátlap, 2005
viaszvesztéses bronzöntvény, átmérő: 120 mm
46. ÜZENET APÁMNAK előlap, 2003
viaszvesztéses bronzöntvény, 150 x 160 x 15 mm
47. ÜZENET APÁMNAK hátlap, 2003
viaszvesztéses bronzöntvény, 150 x 160 x 15 mm
48. ÜZENET APÁMNAK előlap, 2003
viasz öntőmodell, 150 x 160 x 15 mm
49. DÉDNAGYAPÁM ZSEBKENDŐJE előlap, 2005
viaszvesztéses bronzöntvény, 178 x 148 mm
50. DÉDNAGYAPÁM ZSEBKENDŐJE hátlap, 2005
viaszvesztéses bronzöntvény, 178 x 148 mm
51. DÉDNAGYANYÁM ZSEBKENDŐJE előlap, 2005
viaszvesztéses bronzöntvény, 148 x 178 mm
52. DÉDNAGYANYÁM ZSEBKENDŐJE hátlap, 2005
viaszvesztéses bronzöntvény, 148 x 178 mm
53. NAGYMAMÁM OLLÓJA előlap, 2005
viaszvesztéses bronzöntvény és vastárgy, 155 x 142 mm
54. NAGYMAMÁM OLLÓJA hátlap, 2005
viaszvesztéses bronzöntvény és vastárgy, 155 x 142 mm

KEZEK

55. EGYKEZES hátlap, 2002
viasz öntőmodell, 116 x 116 x 55 mm
56. EGYKEZES előlap, 2002
viasz öntőmodell, 116 x 116 x 55 mm
57. EGYKEZES előlap, 2002
viaszvesztéses bronzöntvény, 116 x 116 x 55 mm
58. KEZEK II. hátlap, 2002
viasz öntőmodell, 150 x 150 x 45 mm
59. KEZEK II. előlap, 2002
viasz öntőmodell, 150 x 150 x 45 mm
60. KEZEK II. előlap, 2002
viaszvesztéses bronzöntvény, 150 x 150 x 45 mm
61. KEZEK III. előlap, 2002
viasz öntőmodell, 130 x 145 x 55 mm
62. KEZEK III. hátlap, 2002
viasz öntőmodell, 130 x 145 x 55 mm
63. KEZEK III. előlap, 2002
viaszvesztéses bronzöntvény, 130 x 145 x 55 mm
64. KEZEK IV. hátlap, 2002
viasz öntőmodell, 130 x 130 x 65 mm

- 65. KEZEK IV. előlap, 2002
viasz öntőmodell, 130 x 130 x 65 mm
- 66. KEZEK IV. előlap, 2002
viaszvesztéses bronzöntvény, 130 x 130 x 65 mm
- 67. KEZEK V. hátlap, 2002
viasz öntőminta, 150 x 150 x 40 mm
- 68. KEZEK V. előlap, 2002
viasz öntőminta, 150 x 150 x 40 mm
- 69. KEZEK V. előlap, 2002
viaszvesztéses bronzöntvény, 150 x 150 x 40 mm
- 70. KEZEK VI., 2003
viaszvesztéses bronzöntvény, 135 x 130 x 85 mm
- 71. KEZEK VI., 2003
viaszvesztéses bronzöntvény, 135 x 130 x 85 mm
- 72. KEZEK VI., 2003
viaszvesztéses bronzöntvény, 135 x 130 x 85 mm
- 73. 1493 DÜRER előlap, 2003
viaszvesztéses bronzöntvény és kő, 192 x 139 x 77 mm
- 74. 1493 DÜRER hátlap, 2003
viaszvesztéses bronzöntvény és kő, 192 x 139 x 77 mm

GYERMEKKORI JÁTÉKOK

- 75. PAPÍRREPÜLŐ előlap, 2005
viaszvesztéses bronzöntvény, átmérő: 115 mm
- 76. PAPÍRREPÜLŐ hátlap, 2005
viaszvesztéses bronzöntvény, átmérő: 115 mm
- 77. ZUHANÓ REPÜLŐ előlap, 2005
viaszvesztéses bronzöntvény, átmérő: 146 mm
- 78. ZUHANÓ REPÜLŐ hátlap, 2005
viaszvesztéses bronzöntvény, átmérő: 146 mm
- 79. PAPÍRHAJÓ (ANDERSEN) előlap, 2005
viaszvesztéses bronzöntvény, átmérő: 145 mm
- 80. PAPÍRHAJÓ (ANDERSEN) hátlap, 2005
viaszvesztéses bronzöntvény, átmérő: 145 mm

CSENDÉLET

- 81. CSENDÉLET előlap, 2005
viaszvesztéses bronzöntvény, átmérő: 145 mm
- 82. CSENDÉLET hátlap, 2005
viaszvesztéses bronzöntvény, átmérő: 145 mm

AKTOK

- 83. ÉREMHENGER, jobb oldal, 2003
viaszvesztéses bronzöntvény, 80 x 80 x 47 mm
- 84. ÉREMHENGER, bal oldal, 2003
viaszvesztéses bronzöntvény, 80 x 80 x 47 mm
- 85. AKTOS hátlap, 2002
viasz öntőmodell, 116 x 116 x 55 mm

86. AKTOS előlap, 2002
viasz öntőmodell, 116 x 116 x 55 mm
87. AKTOS hátlap, 2002
viaszvesztéses bronzöntvény, 116 x 116 x 55 mm
88. AKTOS előlap, 2002
viaszvesztéses bronzöntvény, 116 x 116 x 55 mm

GEOMETRIKUS SOROZAT I.

89. KETTŐS előlap, 2003
viaszvesztéses bronzöntvény, 115 x 150 x 20 mm
90. KETTŐS hátlap, 2003
viaszvesztéses bronzöntvény, 115 x 150 x 20 mm
91. KETTŐS előlap, 2003
viasz öntőmodell, 115 x 150 x 20 mm
92. HÁRMAS előlap, 2003
viaszvesztéses bronzöntvény, 130 x 175 mm
93. HÁRMAS hátlap, 2003
viaszvesztéses bronzöntvény, 130 x 175 mm
94. HÁRMAS előlap, 2003
viasz öntőmodell, 130 x 175 mm
95. KÉTKÖRÖS előlap, 2003
viaszvesztéses bronzöntvény, 150 x 150 x 40 mm
96. KÉTKÖRÖS hátlap, 2003
viaszvesztéses bronzöntvény, 150 x 150 x 40 mm
97. KÉTKÖRÖS előlap, 2003
viasz öntőmodell, 150 x 150 x 40 mm
98. TORLÓDÓ előlap, 2003
viaszvesztéses bronzöntvény, 130 x 130 x 50 mm
99. TORLÓDÓ hátlap, 2003
viaszvesztéses bronzöntvény, 130 x 130 x 50 mm
100. TORLÓDÓ előlap, 2003
viasz öntőmodell, 130 x 130 x 50 mm
101. KOCKÁS, 2003
viaszvesztéses bronzöntvény, 115 x 115 x 65 mm
102. KOCKÁS, 2003
viaszvesztéses bronzöntvény, 115 x 115 x 65 mm

GEOMETRIKUS SOROZAT II.

103. EGYKÖRÖS, előlap, 2005
viaszvesztéses bronzöntvény és acéllemez, 150 x 140 mm
104. EGYKÖRÖS, hátlap, 2005
viaszvesztéses bronzöntvény és acéllemez, 150 x 140 mm
105. KÉTKÖRÖS ÁTHATÁS, előlap, 2005
viaszvesztéses bronzöntvény és acéllemez, 130 x 201 mm
106. KÉTKÖRÖS ÁTHATÁS, hátlap, 2005
viaszvesztéses bronzöntvény és acéllemez, 130 x 201 mm
107. HÁROMKÖRÖS, előlap, 2005
viaszvesztéses bronzöntvény és acéllemez, 130 x 195 mm

108. HÁROMKÖRÖS, hátlap, 2005
viaszvesztéses bronzöntvény és acéllemez, 130 x 195 mm

NÖVÉNYEKBŐL NÖVÉNYEKRŐL

109. NÁDAS előlap, 2003
viaszvesztéses bronzöntvény, 290 x 255 mm
110. NÁDAS hátlap, 2003
viaszvesztéses bronzöntvény, 290 x 255 mm
111. MÁKOS előlap, 2003
viaszvesztéses bronzöntvény, 165 x 130 mm
112. MÁKOS hátlap, 2003
viaszvesztéses bronzöntvény, 165 x 130 mm
113. TARAPOS előlap, 2003
viaszvesztéses bronzöntvény, 150 x 150 x 45 mm
114. TARAPOS hátlap, 2003
viaszvesztéses bronzöntvény, 150 x 150 x 45 mm
115. TARAPOS előlap, 2003
viasz öntőmodell, 150 x 150 x 45 mm
116. ALMÁS előlap, 2002
viasz öntőmodell, átmérő: 120 mm
117. ALMÁS hátlap, 2002
viasz öntőmodell, átmérő: 120 mm
118. ALMÁS előlap, 2002
viaszvesztéses bronzöntvény, átmérő: 117 mm
119. ALMÁS hátlap, 2002
viaszvesztéses bronzöntvény, átmérő: 117 mm
120. NARANCSOS előlap, 2002
viasz öntőmodell, átmérő: 120 mm
121. NARANCSOS hátlap, 2002
viasz öntőmodell, átmérő: 120 mm
122. NARANCSOS előlap, 2002
viaszvesztéses bronzöntvény, átmérő: 117 mm
123. NARANCSOS hátlap, 2002
viaszvesztéses bronzöntvény, átmérő: 117 mm
124. NARANCSHÉJCSILLAG előlap, 2005
viaszvesztéses bronzöntvény, 185 x 173 mm
125. NARANCSHÉJCSILLAG hátlap, 2005
viaszvesztéses bronzöntvény, 185 x 173 mm
126. GINGKO BILOBA (Goethe) I., előlap, 2005
viaszvesztéses bronzöntvény, 145 x 125 mm
127. GINGKO BILOBA (Goethe) I., hátlap, 2005
viaszvesztéses bronzöntvény, 145 x 125 mm
128. GINGKO BILOBA (Goethe) II., előlap, 2005
viaszvesztéses bronzöntvény, 143 x 128 mm
129. GINGKO BILOBA (Goethe) II., hátlap, 2005
viaszvesztéses bronzöntvény, 143 x 128 mm

MAX BILL EMLÉKÉRE

- 130. MAX BILL (első változat), előlap, 2004
viaszvesztéses bronzöntvény, 120 x 120 x 40 mm
- 131. MAX BILL (első változat), hátlap, 2004
viaszvesztéses bronzöntvény, 120 x 120 x 40 mm
- 132. MAX BILL (második változat), előlap, 2004
viaszvesztéses bronzöntvény, 120 x 120 x 50 mm
- 133. MAX BILL (második változat), hátlap, 2004
viaszvesztéses bronzöntvény, 120 x 120 x 50 mm

REJTŐ JENŐ EMLÉKÉRE

- 134. ÉN IS A KÉSEMÉRT JÖTTEM, előlap, 2003
viaszvesztéses bronzöntvény és vastárgy, 181 x 183 x 60 mm
- 135. ÉN IS A KÉSEMÉRT JÖTTEM, hátlap, 2003
viaszvesztéses bronzöntvény és vastárgy, 181 x 183 x 60 mm
- 136. ÉN IS A KÉSEMÉRT JÖTTEM, 2003
viaszvesztéses bronzöntvény és vastárgy, 181 x 183 x 60 mm

ÉRMEK O. P. BARÁTOMNAK

- 137. SZÁRNYAS-TÖVISES, előlap, 2005
viaszvesztéses bronzöntvény, 128 x 117 x 51 mm
- 138. SZÁRNYAS-TÖVISES, hátlap, 2005
viaszvesztéses bronzöntvény, 128 x 117 x 51 mm
- 139. TÖVISES-KÉTSZÁRNYAS, előlap, 2005
viaszvesztéses bronzöntvény, 138 x 168 x 65 mm
- 140. TÖVISES-KÉTSZÁRNYAS, hátlap, 2005
viaszvesztéses bronzöntvény, 138 x 168 x 65 mm
- 141. LÉTRÁS-SZÁRNYAS-TÖVISES, előlap, 2005
viaszvesztéses bronzöntvény, 183 x 146 x 43 mm
- 142. LÉTRÁS-SZÁRNYAS-TÖVISES, hátlap, 2005
viaszvesztéses bronzöntvény, 183 x 146 x 43 mm

KÖTELES-SÉG

- 143. KÖTELES-SÉG, előlap, 2005
viaszvesztéses bronzöntvény és acéllemez, 243 x 130 x 21 mm
- 144. KÖTELES-SÉG, hátlap, 2005
viaszvesztéses bronzöntvény és acéllemez, 243 x 130 x 21 mm